

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ΠΜΣ Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Διοίκησης
Θέμα εργασίας: «Προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης. Οι επιπτώσεις της
πανδημίας στον τουρισμό και η επόμενη μέρα»

ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΛΙΒΑ ΕΥΘΥΜΙΑ (ΑΜ: 01520820Μ044)

Επιβλέπων: Στοφόρος Χρυσόστομος
Αναπληρωτής Καθηγητής

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αθήνα, Δεκέμβριος 2021

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Τριμελής επιτροπή:

1. Στοφόρος Χρυσόστομος
2. Παλάσκας Θεοδόσιος
3. Κεραμίδου Ιωάννα

Copyright © Ματθαίου Έφη 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, είτε εξ ολοκλήρου είτε τμήματα αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Λέξεις κλειδιά: τουρισμός, πανδημία, οικονομία, ανάπτυξη, κρίση, ανάκαμψη

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Στους γονείς μου

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος	6
2. Εισαγωγή	6
3. Σκοπός και μεθοδολογία της μελέτης	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	8
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	8
1.1 Εννοιολογική προσέγγιση του τουρισμού	8
1.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης του τουρισμού	9
1.3 Ιστορική αναδρομή	12
1.4 Σύγχρονες τάσεις στον τουρισμό	14
1.4.1 Τάσεις του τουρισμού πριν την πανδημία του κορονοϊού	14
1.4.2 Τάσεις του τουρισμού μετά την έλευση του κορονοϊού	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	18
Τουρισμός και οικονομία	18
2.1 Τουρισμός και οικονομική ανάπτυξη	20
2.2 Τουρισμός και δημόσια έσοδα	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	25
Ο τουρισμός στην Ελλάδα και στο εξωτερικό	25
3.1 Ο τουρισμός πριν τον κορονοϊό	25
3.2 Οι επιπτώσεις του κορονοϊού στην τουριστική βιομηχανία	29
3.3. Παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις στην τουριστική βιομηχανία	38
3.3.1 Οι οικονομικές εξελίξεις σε τρεις χώρες του κόσμου	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	50
Εμπειρική Ανάλυση	50
4.1 Μεθοδολογία εμπειρικής ανάλυσης	50
4.2. Μοντέλο παλινδρόμησης που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία	51
4.3. Περιγραφικά στατιστικά των μεταβλητών	53
4.4 Ύπαρξη συσχετίσεων για τα έξι υποδείγματα	55
4.5 Αποτελέσματα παλινδρομήσεων	57
4.6 Έλεγχος κανονικότητας για τα κατάλοιπα των παλινδρομήσεων	65
4.7 Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για τα κατάλοιπα των παλινδρομήσεων	68
4.8 Έλεγχος ύπαρξης αυτοσυσχέτισης για τα κατάλοιπα των παλινδρομήσεων	72
4.9. Εισαγωγή ψευδομεταβλητής (dummy)	74

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.....	77
Η επόμενη μέρα του ελληνικού τουρισμού - Συμπεράσματα.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	81
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	81
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	84
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	86

1. Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης. Οι επιπτώσεις της πανδημίας στον τουρισμό και η επόμενη μέρα», πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Εφαρμοσμένα Οικονομικά και Διοίκηση», του Πάντειου Πανεπιστημίου και έχει ως στόχο τη βιβλιογραφική διερεύνηση και ανάλυση των επιπτώσεων της πανδημίας στον τουρισμό και η επόμενη μέρα.

Η παρούσα διπλωματική εργασία δεν θα έφτανε στην ολοκλήρωσή της εάν δεν είχα την αμέριστη συμπαράσταση των καθηγητών μου. Απεριόριστη ευγνωμοσύνη και θερμές ευχαριστίες οφείλω ιδιαιτέρως στα μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής και συγκεκριμένα στον κ. Στοφόρο Χρυσόστομο, Αν. Πρόεδρος του τμήματος ΤΟΠΑ, στον κ. Παλάσκα Θεοδόσιο, Καθηγητή του ΤΟΠΑ και στην κ. Κεραμίδου Ιωάννα, Επίκουρη καθηγήτρια του ΤΟΠΑ. Ο καθένας ξεχωριστά και από τη δική του θέση συνετέλεσε καθοριστικά ώστε να υπερπηδήσω κάθε δυσκολία και να οδηγηθώ εντέλει στη συγγραφή της παρούσας εργασίας.

2. Εισαγωγή

Ο τουρισμός είναι κοινώς αποδεκτό ότι αποτελεί τη «βαριά βιομηχανία» της Ελλάδος, καθώς επίσης και έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες εισοδήματος σε παγκόσμιο επίπεδο για την εκάστοτε χώρα. Η θετική συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της κάθε χώρας βοηθά καθοριστικά στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα προσφέρει πολλές θέσεις εργασίας.

Στην παρούσα εργασία λοιπόν θα αναλυθούν οι επιπτώσεις του κορονοϊού στον τομέα του τουρισμού, αλλά και η προοπτική του μετά το τέλος της πανδημίας. Θα αναφερθούν μελέτες για το πώς ο τομέας του τουρισμού θα μπορέσει να ανακάμψει μετά το πέρας της απροσδόκητης πανδημίας, η οποία αποτέλεσε τροχοπέδη και ανασταλτικός παράγοντας για την μετακίνηση των τουριστών στην ενδοχώρα ή και στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα οι οικονομικές επιπτώσεις να είναι μεγάλες.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

3. Σκοπός και μεθοδολογία της μελέτης

Βασικός σκοπός και στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η βιβλιογραφική διερεύνηση και καταγραφή των Προσδιοριστικών Παραγόντων της Ζήτησης του Τουρισμού και οι επιπτώσεις της πανδημίας στον εν λόγω τομέα καθώς και η επόμενη μέρα μετά το πέρας της πανδημίας. Συγκεκριμένα:

- βιβλιογραφική διερεύνηση και εννοιολογική προσέγγιση του όρου,
- βιβλιογραφική διερεύνηση και καταγραφή του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη και η συνεισφορά του στα δημόσια έσοδα,
- διερεύνηση και μελέτη σχετικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού εξαιτίας του κορονοϊού τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό και
- η εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων μετά την ολοκλήρωση της προαναφερθείσας ανάλυσης.

Οι επιμέρους στόχοι της εργασίας πραγματοποιούνται όχι μόνο από την βιβλιογραφική διερεύνηση, αλλά και από την κριτική προσέγγιση του θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Εννοιολογική προσέγγιση του τουρισμού

Ο τουρισμός είναι μία πραγματικότητα του 21^{ου} αιώνα και πολλοί επιστήμονες έχουν προσπαθήσει να δώσουν έναν ορισμό του όρου, αλλά στο τέλος όλοι λίγο πολύ αποδεικνύονται ότι είναι ελλιπείς. Αυτό συμβαίνει διότι στον τομέα του τουρισμού εμπλέκονται και δραστηριοποιούνται πολλοί τομείς επιχειρήσεων (αεροπορικές εταιρίες, ξενοδοχεία, εστιατόρια και ταβέρνες, ξεναγοί, τουριστικά λεωφορεία κ.α.) και επιπλέον διότι είναι ένας δυναμικός τομέας ο οποίος εξελίσσεται συνεχώς. Ο κοινός όμως παρονομαστής όλων των ορισμών είναι ότι ο τουρισμός ενέχει όλα τα ταξίδια εντός ή εκτός χώρας τα οποία διαρκούν πάνω από 24 ώρες για λόγους εργασίας, αναψυχής, σπουδών, οικογενειακούς και υγείας (Καραγιάννης & Έξαρχος, 2006). Βέβαια, δεν μπορούμε να παραλείψουμε και τους εκδρομείς, οι οποίοι μπορεί να επισκεφθούν μία άλλη κοντινή πόλη πραγματοποιώντας μία ημερήσια εκδρομή (Σιταράς & Τζένος, 2007). Στον 21ο αιώνα λοιπόν, ο διεθνής τουρισμός για τις περισσότερες χώρες του κόσμου λειτουργεί ως ένας σημαντικός παράγοντας για τη βιώσιμη κοινωνικο - οικονομική ανάπτυξη, που παρέχει αύξηση του ΑΕΠ, εξαγωγές, επενδύσεις κ.α. (Selim, Aidrous & Semenova, July 2020).

Ο τουρισμός σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού μπορεί να κατανεμηθεί σε έξι κατηγορίες:

- τους μόνιμους κατοίκους μιας χώρας και τα ταξίδια τους εκτός των ορίων αυτής (εγχώριος),
- τους μόνιμους κατοίκους μιας χώρας και τους αλλοδαπούς επισκέπτες της και τα ταξίδια τους εντός των ορίων αυτής (εσωτερικός),
- τους αλλοδαπούς επισκέπτες μιας χώρας και τα ταξίδια τους εντός των ορίων αυτής (εισερχόμενος),
- τους μόνιμους κατοίκους μιας χώρας και τα ταξίδια τους εντός των ορίων αυτής αλλά και προς χώρες της αλλοδαπής (εθνικός),
- τους μόνιμους κατοίκους μιας χώρας και τα ταξίδια τους προς χώρες της αλλοδαπής (εξερχόμενος) και

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

- τους μόνιμους κάτοικους μιας χώρας και τα ταξίδια τους προς χώρες της αλλοδαπής αλλά και τους αλλοδαπούς κατοίκους και τα ταξίδια τους σε άλλες χώρες (διεθνής) (Σωπασή 2013).

Προαπαιτούμενος παράγοντας για την ύπαρξη του τουρισμού είναι ο ελεύθερος χρόνος, αλλά και μία κάποια οικονομική άνεση. Οι άνθρωποι που προσπαθούν να επιβιώσουν στην καθημερινότητά τους αντικειμενικά θεωρείται ότι είναι δύσκολο να τους αποδοθεί ο όρος του τουρίστα. Επίσης, το γεγονός ότι κάποιος έχει ελεύθερο χρόνο δεν σημαίνει αυτομάτως ότι μπορεί να είναι και τουρίστας. Επιπλέον, ο κάθε άνθρωπος εκμεταλλεύεται τον ελεύθερο του χρόνο όπως επιθυμεί και κάποιες φορές είναι γεγονός ότι ακόμα και εάν συντρέχουν οι δύο παραπάνω παράγοντες, πάρα ταύτα ο άνθρωπος να επιλέξει να μείνει σπίτι του, δίχως να αναλάβει τον ρόλο του τουρίστα.

1.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης του τουρισμού

Οι παράγοντες οι οποίοι προσδιορίζουν την ζήτηση για ένα τουριστικό προϊόν είναι πολλοί και ποικίλλουν. Υπάρχουν αρκετές μελέτες σχετικά οι οποίες αναλύουν από άλλη οπτική το θέμα των παραγόντων της τουριστικής ζήτησης.

Αυτοί οι παράγοντες κυρίως συνδέονται με τις διεθνείς οικονομικές και γεωπολιτικές εξελίξεις. Σύμφωνα με τον Dann οι παράγοντες χωρίζονται σε ωθητικούς και ελκυστικούς (push and pull factors). Ένα άτομο «ελκύεται» προς έναν τουριστικό προορισμό, διότι πρώτα κάτι τον έχει «ωθήσει» ώστε να επιθυμεί να ταξιδέψει προς έναν τόπο (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2002).

Ενώ αρκετές μελέτες, οι οποίες προσεγγίζουν διαφορετικά το φαινόμενο αυτό, αναδεικνύουν ότι αυτοί οι παράγοντες μπορεί να είναι οικονομικοί, ψυχολογικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί, πολιτισμικοί και τεχνολογικοί (Φραγκιαδουλάκης, 2019, Βογιατζής, 2013). Οι άνθρωποι που επισκέπτονται πολιτιστικούς και ιστορικούς τόπους είναι ένας από τους μεγαλύτερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της τουριστικής βιομηχανίας σήμερα. Στην πραγματικότητα, ο τουρισμός «κληρονομιάς» φαίνεται να αυξάνεται πολύ πιο γρήγορα από όλες τις άλλες μορφές τουρισμού, ιδιαίτερα στον αναπτυσσόμενο κόσμο και θεωρείται ως σημαντικό εργαλείο για τη μείωση της φτώχειας και την οικονομική ανάπτυξη αυτών των προορισμών (Dallen & Gyan, 2009). Ο πολιτιστικός ή ιστορικού ενδιαφέροντος τουρισμός

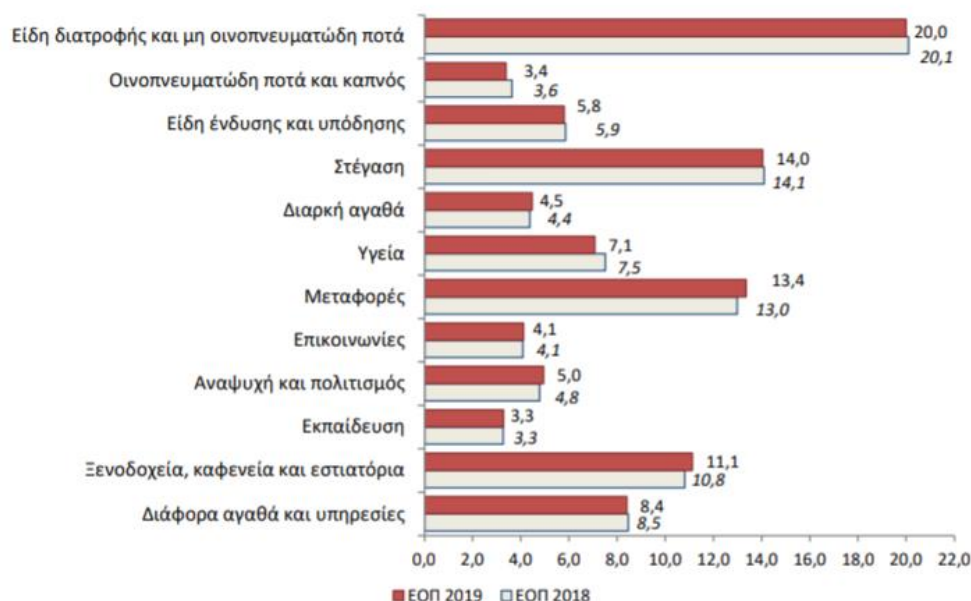
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

άρχισε να γνωρίζει ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά τη δεκαετία του '70, όταν οι ιθύνοντες αντιλήφθηκαν ότι οι άνθρωποι ήθελαν να ταξιδέψουν ειδικά για να αποκτήσουν μία βαθύτερη κατανόηση του πολιτισμού ή της κληρονομιάς ενός προορισμού (McKercher & Hilary du Cros, 2002).

Είναι φυσικό επίσης ότι οι οικονομικοί παράγοντες είναι σημαντικοί, διότι δίχως οικονομική ευρωστία, η μετακίνηση φαντάζει ως ένα είδος πολυτελείας. Πολλές φορές μάλιστα οι οικονομικοί παράγοντες είναι άρρηκτα αλληλένδετοι με τον ψυχολογικό παράγοντα. Σύμφωνα με τους Proenca και Souziakis (2005) ο οικονομικός παράγοντας και το εισόδημα που μπορεί να διαθέσει ο εκάστοτε πολίτης – τουρίστας, είναι ένας από τους πολύ σημαντικούς παράγοντες ζήτησης του τουρισμού. Είναι κοινά αποδεκτό ότι πολλοί άνθρωποι όταν ψυχολογικά δεν είναι γαλήνιοι, να μην επιθυμούν να ταξιδέψουν. Ο αρνητικός ψυχολογικός παράγοντας πολλές φορές συνδέεται και με το φαινόμενο της ανεργίας και άρα με την μη οικονομική δυνατότητα για ένα πιθανό ταξίδι για οποιονδήποτε λόγο. Έτσι το κάθε άτομο ή εκάστοτε οικογένεια βάσει του προϋπολογισμού του, δαπανά ή όχι, μεταξύ των υπολοίπων εξόδων, χρήματα και για τις διακοπές του. Αυτό μας οδηγεί να αντιληφθούμε ότι το εισόδημα του εκάστοτε πολίτη – ταξιδιώτη αποτελεί έναν βασικό προσδιοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της τουριστικής ζήτησης. Στον ακόλουθο πίνακα απεικονίζεται χαρακτηριστικά ο ετήσιος οικογενειακός προϋπολογισμός των νοικοκυριών κατά τα έτη 2018-2019:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 1: Ποσοστιαία κατανομή μηνιαίων δαπανών (αγορές), για αγαθά και υπηρεσίες (τρέχουσες τιμές): ΕΟΠ 2019 – ΕΟΠ 2018. Πηγή: <https://www.statistics.gr/documents/20181/aef43b7a-7715-aac8-52a6-345745d7cb9a> (πρόσβαση στις 7/9/2021).

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι τα οινοπνευματώδη ποτά είναι εκείνα τα οποία κατέχουν την 1^η θέση στις ετήσιες δαπάνες τόσο για το 2018, όσο και για το 2019, ενώ η αναψυχή καταλαμβάνει ένα μικρό σχετικά ποσοστό (5% και 4,8% αντίστοιχα). Μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν πάρα αυτά οι δαπάνες για τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια (11,1 και 10,08% αντίστοιχα).

Επιπροσθέτως, το πολιτικό περιβάλλον τόσο σε αυτό που ζει κανείς, όσο και στο κράτος το οποίο πρόκειται ή θέλει κάποιος να επισκεφθεί καθορίζει σημαντικά έτσι να καταλήξουμε στον τελικό προορισμό των διακοπών. Μία πολιτική αναταραχή είναι αποτρεπτικός παράγοντας, διότι όλοι οι άνθρωποι όταν μετακινούνται για ένα ταξίδι αναψυχής ή ακόμα και για άλλους λόγους, θέλουν να νιώθουν ασφάλεια και ηρεμία.

Εν συνεχεία, η κοινωνική αλλά και η πολιτισμική διάσταση αποτελούν σημαντικούς παράγοντες ζήτησης. Αυτό αφορά τόσο από ποια κοινωνία και με ποια κουλτούρα είναι γνώριμος κάποιος, αλλά και σε ποια κοινωνία και κουλτούρα επιθυμεί κανείς να έρθει σε επαφή. Η αναζήτηση του διαφορετικού σε ένα ταξίδι, της επιθυμίας να φύγουμε από τα όρια της καθημερινότητας στην οποία ζούμε, προϋποθέτει αρχικά τη δική μας παιδεία και έπειτα

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

αυτό το «διαφορετικό» που επιθυμεί κάποιος να επισκεφθεί να είναι ελκυστικό αλλά και ένας ασφαλής τόπος.

Ακολουθως, έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και η τεχνολογική εξέλιξη, η οποία λειτουργεί και δρα ως παράγοντας αρωγός της τουριστικής ζήτησης. Η τεχνολογική εξέλιξη δεν βοήθησε μονάχα τις τουριστικές υπηρεσίες (ξενοδοχεία, ταξιδιωτικά γραφεία, αεροπορικές εταιρίες κ.α.) να έχουν διαδικτυακή παρουσία και προβολή, αλλά και τον υποψήφιο τουρίστα να συγκρίνει, να ψάξει, να πληροφορηθεί και να οργανώσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το ταξίδι του μόνος του και από το σπίτι του.

Τέλος, ακόμα ένας σύγχρονος αλλά βασικός παράγοντας στις μέρες μας για την μετακίνηση των ανθρώπων είναι και η πανδημία. Οι χώρες οι οποίες το εκάστοτε Κράτος της χαρακτηρίζει «κόκκινες» αποτελούν αρνητικό παράγοντα για τους ταξιδιώτες, διότι κανείς δεν επιθυμεί να κάνει διακοπές έχοντας τον φόβο και νιώθοντας την ανασφάλεια του κορονοϊού.

1.3 Ιστορική αναδρομή

Η εμφάνιση των πρώτων ταξιδιωτών πραγματοποιείται στην αρχαία Ελλάδα κατά τη διάρκεια αθλητικών γεγονότων, καθώς και άλλα πολιτιστικά δρώμενα με κυρίαρχο αθλητικό γεγονός εκείνο των Ολυμπιακών αγώνων. Γνωστοί προορισμοί των ανθρώπων εκείνη την εποχή ήταν η Επίδαυρος, η αρχαία Ολυμπία, αλλά και οι Δελφοί, καθώς διοργανώνονταν πολυάριθμες πολιτιστικές εκδηλώσεις (Βαρβαρέσος, 2008).

Κατά τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία συνεχίστηκαν οι μετακινήσεις των ανθρώπων για τους ίδιους λόγους, καθώς θρησκευτικά αλλά και πολιτιστικά δρώμενα πραγματοποιούνταν και αυτήν την περίοδο. Σε αυτές τις μετακινήσεις προστέθηκαν, πιο έντονα και συχνά, τα ταξίδια για επαγγελματικούς λόγους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίαζε η μετακίνηση πολλών ανθρώπων στους Αγίους Τόπους (Τσάρτας, 1996).

Κατά τον 17^ο αιώνα, οι οποίοι ταξιδεύουν για λόγους αναψυχής, για να εγκατασταθούν σε ένα άλλο μέρος για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης ή και για να αποκτήσουν οι μελετητές της εποχής πρόσβαση σε μοναστηριακά έγγραφα, με άλλα λόγια θα έλεγε κανείς να αποκτήσουν πρόσβαση στη γνώση (Καραγιάννης & Έξαρχος, 2006).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Κατά τον 18^ο αιώνα ο χαρακτήρας των ταξιδιωτών είναι παρόμοιος, αλλά έρχεται να προστεθεί και ένας ακόμα εκείνος του περιηγητή. Οι περιηγητές ήταν άνθρωποι οι οποίοι ήθελαν να έρθουν σε επαφή με άλλους τόπους και λαούς και να γνωρίσουν την ιστορία τους και όχι μόνο.

Κατά τον 19^ο αιώνα οι μετακινήσεις των ανθρώπων αλλάζουν χαρακτήρα, μιας και στην Αγγλία κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα κάνει την εμφάνισή του στην Αγγλία ο Thomas Cook, ο άνθρωπος που θα καθορίσει και θα αλλάξει ριζικά την έννοια του ταξιδιώτη, ανοίγοντας «γραφείο ταξιδιών», με απώτερο σκοπό να καλύψει την αυξημένη ζήτηση για ταξίδια από την ανερχόμενη αστική τάξη. Η πρωτοβουλία αυτή του Thomas Cook βρίσκει μιμητές στην Γερμανία, ενώ ο ίδιος πραγματοποίησε το πρώτο ομαδικό ταξίδι στην Παλαιστίνη το 1873 και έπειτα το 1878 στη διοργάνωση του «γύρου του κόσμου» (Σωπάση, 2013).

Η ιδέα του τουρισμού συνεχίζει να αναπτύσσεται και κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, όταν το 1906 η γερμανική εταιρία «Loyd» συμπράττει με την αγγλική εταιρία «Cook», με αποτέλεσμα να ιδρύσουν το πρώτο «Παγκόσμιο Ταξιδιωτικό Γραφείο – “Η Ένωσις”» στην πόλη του Βερολίνου. Εν συνεχεία, το 1911, το τουριστικό γραφείο «Ένωσις» διοργανώνει το πρώτο ταξίδι στο βόρειο πόλο, ενώ ταυτόχρονα πρωτοεμφανίζονται και τα πρώτα ταξιδιωτικά γραφεία πώλησης εισιτηρίων πάνω στα ατμόπλοια. Έτσι, οι πολίτες της Ευρώπης ξεκινούν να ταξιδεύουν, η αναψυχή γίνεται μία αναγκαιότητα και ο τουρισμός αρχίζει να αναλαμβάνει έναν ρόλο σημαντικό τόσο για τις κοινωνίες των κρατών όσο και για τις οικονομίες τους (Σωπάση 2013).

Ο σύγχρονος τουρίστας διαφοροποιείται ακόμα και από αυτόν της δεκαετίας του '70, του οποίου τα χαρακτηριστικά ήταν τα ταξίδια διακοπών 4s: sun, sand, sex and sea, τα επαγγελματικά και εκπαιδευτικά ταξίδια. Ο σύγχρονος τουρίστας πλέον αναζητά και επιζητά τον συνδυασμό ένα καλό ξενοδοχείο με εναλλακτικές δραστηριότητες (π.χ. οικοτουριστικές ή αγροτουριστικές), έχοντας σαν αποτέλεσμα να δημιουργούνται ολοένα και περισσότερο εξειδικευμένες υπηρεσίες και προϊόντα με αρκετές επιπτώσεις στο περιβάλλον των τουριστικών περιοχών (Τσάρτας, 1998).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

1.4 Σύγχρονες τάσεις στον τουρισμό

Η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει συνεισφέρει και συμβάλλει σημαντικά στον τρόπο που ο σύγχρονος τουρίστας δρα και αποφασίζει. Ωστόσο, τα δύο τελευταία χρόνια τα γεγονότα στην παγκόσμια κοινότητα, εξαιτίας της έλευσης της πανδημίας του κορονοϊού στην καθημερινότητά μας, ο εν λόγω ιός έχει συμβάλει αρνητικά και καθοριστικά στον τρόπο που κινείται, ταξιδεύει και σκέπτεται και αποφασίζει να ταξιδέψει ο σύγχρονος τουρίστας.

1.4.1 Τάσεις του τουρισμού πριν την πανδημία του κορονοϊού

Πριν την έλευση της πανδημίας στην καθημερινότητά μας, η τουριστική βιομηχανία αποτελούσε σε παγκόσμιο επίπεδο το 10% του παγκόσμιου ΑΕΠ και αναμενόταν ότι θα συνέχιζε να αποτελεί τον παγκόσμιο μοχλό ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Ανάπτυξης, υπήρχε η πρόβλεψή ότι ο ετήσιος αριθμός των διεθνών αφίξεων θα έφτανε στο 1,8 δισεκατομμύρια έως το 2030, ενώ παράλληλα υπολογιζόταν ότι ο ετήσιος αριθμός ανάπτυξης θα ανέρχονταν περί του 4,2% κατά την επόμενη δεκαετία (Κουμπούνης & Παναγιωτίδου, 2016).

Είναι σαφές λοιπόν, ότι προ πανδημίας ο ανταγωνισμός ήταν αυξανόμενος και όλοι οι προορισμοί επιζητούσαν την διαφοροποίησή τους, την έξυπνη προώθηση νέων προϊόντων τους, έτσι ώστε να ξεχωρίσουν και να προσελκύσουν όσο το δυνατόν περισσότερους τουρίστες. Έτσι, άρχισε να αναπτύσσεται η έννοια του Διαμοιρασμού με πρώτο και κυρίαρχο τον όρο Airbnb. Ένας νέος τρόπος διαμονής, ο οποίος ήρθε για να παραμείνει στη ζωή μας, καθώς πολλές φορές είναι φθηνότερος τρόπος διαμονής και ο τουρίστας νιώθει ότι μένει σε ένα σπίτι του εκάστοτε τόπου που διαμένει, κάνοντάς τον να νιώθει λίγο πιο «ντόπιος».

Όπως αναφέρουν σε έρευνα τους οι Κουμπούνης και Παναγιωτίδου (2016) η οικονομία του Διαμοιρασμού το 2013 είχε εκτιμώμενη αξία περίπου 26 δισεκατομμύρια δολάρια, με συνεχή αυξητική τάση.

Επιπλέον, η δημογραφική ομάδα στην οποία η τουριστική βιομηχανία επικέντρωνε το ενδιαφέρον της ήταν η ηλικιακή ομάδα των γεννημένων μεταξύ 1980 και 2000 (Millennials ή αλλιώς Generation Y & Z), καθώς αποτελεί ένα μεγάλο πληθυσμιακού μεγέθους του συνόλου, αλλά και γιατί το 2025 αναμένεται να αντιπροσωπεύει το 50% των ταξιδιωτών - τουριστών.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Επιπροσθέτως, προ πανδημίας, η τουριστική τάση ήταν η εμφάνιση νέων τουριστικών προορισμών, λιγότερο αναπτυγμένων, όπως για παράδειγμα σε μικρότερες πόλεις, παρά σε μεγάλα και διάσημα αστικά κέντρα. Αυτό το νέο δεδομένο ίσως πηγάζει από την ανάγκη του ανθρώπου να ζήσει εναλλακτικές εμπειρίες, μακριά από τα πολυσύχναστα κέντρα, στα οποία ζουν έτσι κι αλλιώς στην καθημερινή τους ζωή.

Τέλος, οι προβλέψεις για το 2020 πριν την πανδημία ήταν ότι οι διεθνείς αφίξεις θα ξεπερνούσαν το 1,5 δισεκατομμύρια. Από αυτές τα 717 εκατομμύρια θα αφορούσαν την Ευρώπη, τα 397 την περιοχή της Ανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού, και θα ακολουθούσαν η Βόρεια και Νότια Αμερική με 282 εκατομμύρια αφίξεις (Σφακιανάκης, 2012). Όμως όλες αυτές οι προβλέψεις, δυστυχώς ναυάγησαν, διότι η πανδημία περιόρισε σε πολύ μεγάλο βαθμό τις μετακινήσεις των ανθρώπων, όχι μόνο για λόγους τουριστικούς, αλλά και για λόγους επαγγελματικών, οικογενειακών ή και υγείας.

1.4.2 Τάσεις του τουρισμού μετά την έλευση του κορονοϊού

Οι εξελίξεις των δύο τελευταίων ετών είχαν σαν αποτέλεσμα να διαμορφώσουν διαφορετικές τάσεις, οι οποίες θα έπρεπε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, οι τουριστικές, και όχι μόνο, επιχειρήσεις να αλλάξουν τον τρόπο λειτουργίας τους και να διαμορφωθεί ένα νέο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους.

Πριν όμως αναφερθεί το νέο πλαίσιο λειτουργίας όλων των εμπλεκόμενων φορέων στον τουρισμό, σκόπιμο είναι να αναφερθεί το ισχυρό οικονομικό πλήγμα που δέχθηκε ο κλάδος των τουριστικών υπηρεσιών, ο οποίος σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, κατά την περίοδο 2019-2020 κατέγραψε μείωση διεθνών αφίξεων κατά 74 % το οποίο μεταφράζεται σε απώλειες περίπου 1,08 δισεκατομμύρια διεθνών αφίξεων. Βέβαια, είναι λογικό ότι και η Ελλάδα σε αυτήν την τρομερά αρνητική τάση, δεν θα μπορούσε να έχει διαφορετική εικόνα. Έτσι, η πανδημία διέκοψε την ανοδική τάση και της Ελλάδος, καταγράφοντας μείωση αφίξεων κατά 76,5 % (από 31.348 χιλιάδες το 2019 σε 7.375 χιλιάδες το 2020) και μείωση εισπράξεων κατά 75,8 % (από 17.680 εκατομμύρια ευρώ το 2019 σε 4.275 εκατομμύρια ευρώ το 2020) (Ικκος & Κουτσός, Ιούλιος 2021).

Κατά τη διάρκεια λοιπόν αυτής της πανδημίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε ανακοίνωση με απώτερο σκοπό τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού. Συγκεκριμένα, στις

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

17 Μαρτίου 2020 αποφάσισε τον συντονισμένο περιορισμό των ταξιδιών που χαρακτηρίζονται μη αναγκαία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Βέβαια, μετά την έναρξη των εμβολιασμών, υπάρχουν κάποιες κατηγορίες ανθρώπων που θα μπορούν να ταξιδεύουν προς την Ευρωπαϊκή Ένωση υπό ορισμένες προϋποθέσεις:

- εμβολιασμένα άτομα
- άτομα με ουσιώδεις λόγους ταξιδιού και
- άτομα χωρίς ουσιώδεις λόγους ταξιδιού από χώρες που βρίσκονται στον κατάλογο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συγκεκριμένα, σχετικά με τα εμβολιασμένα άτομα, σύμφωνα με τον κανονισμό θα πρέπει να έχουν μαζί τους το ψηφιακό πιστοποιητικό COVID της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο θα αποτελεί και τη βάση για την αντιμετώπιση πιστοποιητικών εμβολιασμού τρίτων χωρών ως ισοδύναμων με τα πιστοποιητικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, θα πρέπει επίσης να επιτρέπονται τα ταξίδια σε ταξιδιώτες με ουσιώδη καθήκοντα ή ανάγκες, μεταξύ των οποίων:

- επαγγελματίες που εργάζονται στον τομέα της υγείας και της φροντίδας ηλικιωμένων και ερευνητές υγείας,
- μεθοριακοί και εποχιακοί εργαζόμενοι στη γεωργία, προσωπικό στον τομέα των μεταφορών και ναυτικοί,
- εργαζόμενοι υψηλής ειδίκευσης, στην περίπτωση που η απασχόλησή τους είναι αναγκαία και η εργασία δεν είναι δυνατόν να αναβληθεί ή να εκτελεστεί από το εξωτερικό / από απόσταση,
- διπλωμάτες, προσωπικό διεθνών οργανισμών, στρατιωτικό προσωπικό και εργαζόμενοι στον τομέα της ανθρωπιστικής βοήθειας,
- διερχόμενοι επιβάτες,
- επιβάτες που ταξιδεύουν για επιτακτικούς οικογενειακούς λόγους
- πρόσωπα τα οποία χρήζουν διεθνούς προστασίας ή ταξιδεύουν για άλλους ανθρωπιστικούς λόγους, και
- πρόσωπα τα οποία ταξιδεύουν για λόγους σπουδών.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Τέλος, τα άτομα χωρίς ουσιώδεις λόγους ταξιδιού από χώρες που βρίσκονται στον κατάλογο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επικαιροποιείται κάθε δύο εβδομάδες και θα πρέπει να έχουν αρνητικό τεστ PCR για την COVID-19 το οποίο θα πρέπει να έχει πραγματοποιηθεί εντός 72 ωρών πριν από την άφιξη¹. Ενώ με το ψηφιακό πιστοποιητικό COVID της Ευρωπαϊκής Ένωσης διευκολύνεται η ασφαλή και ελεύθερη κυκλοφορία κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, το οποίο εκδίδεται από τις εθνικές αρχές δωρεάν².

¹<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-travel-into-the-eu/> (πρόσβαση στις 8/9/2021).

² <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-travel-in-the-eu/> (πρόσβαση στις 8/9/2021).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τουρισμός και οικονομία

Ο τουρισμός αποτελεί κεντρικό πυλώνα και πηγή ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας με σημαντική συνεισφορά στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, η εκτεταμένη ακτογραμμή και το φυσικό περιβάλλον είναι ορισμένα από τα πλεονεκτήματα που καθιστούν την Ελλάδα από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως.

Το 2016, 1 στις 10 επιχειρήσεις (2,4 εκατομμύρια) στην ευρωπαϊκή οικονομία των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων ανήκαν στον τουρισμό και απασχολούσαν το 9,5% του εργατικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή 13,6 εκατομμύρια εργαζομένων (Eurostat, 2019α, 2019β). Όπως αποκαλύπτει η Eurostat (2019β), οι εργαζόμενοι σε αυτές τις επιχειρήσεις ήταν είτε στον τομέα της στέγασης (19,7%) ή στο σέρβις τροφίμων και ποτών (58,7%) (Colin, 2020).

Στον ακόλουθο πίνακα θα διαπιστώσουμε ότι παρά την οικονομική κρίση η οποία ξέσπασε στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες το 2010, οι αφίξεις στην Ελλάδα κατέγραψαν αύξηση. Συγκεκριμένα, ενώ το 2010 οι αφίξεις από χώρες της ΕΕ ήταν 6.147 το 2019 έφτασαν τις 11.071. Παράλληλα, το 2010 οι αφίξεις από χώρες εκτός της ΕΕ ήταν 4.065, ενώ το 2019 10.982. Τέλος, οι αφίξεις από λοιπές χώρες το 2010 ήταν 4.795, ενώ το 2019 ανήλθαν στις 9.295. Από τον παρακάτω πίνακα λοιπόν, καταλαβαίνουμε την δυναμική που έχει ο τουρισμός και πόσο μπορεί να συμβάλλει στην οικονομία της Ελλάδας. Το ίδιο βέβαια συμβαίνει και για τις υπόλοιπες χώρες είτε βρίσκονται στην Ευρωζώνη είτε εκτός Ευρωζώνης:

Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης (σε χιλ.)

Χώρες προέλευσης	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Χώρες Ευρωζώνης	6.147	6.622	5.903	6.379	7.457	8.189	8.935	9.863	11.436	11.071
Αυστρία	338	310	236	236	285	327	359	396	521	583

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Βέλγιο	340	433	327	345	409	483	467	527	587	588
Γαλλία	868	1.149	977	1.152	1.463	1.522	1.314	1.420	1.524	1.542
Γερμανία	2.039	2.240	2.109	2.268	2.459	2.810	3.139	3.706	4.381	4.026
Ισπανία	155	155	156	92	136	94	203	164	226	283
Ιταλία	844	938	848	964	1.118	1.355	1.387	1.441	1.667	1.553
Κύπρος	575	440	425	399	448	470	652	632	698	801
Ολλανδία	528	561	478	581	657	639	771	947	1.015	818
Λοιπές	460	395	347	342	480	489	644	631	818	878
Χώρες ΕΕ εκτός Ευρωζώνης	4.065	4.105	3.900	4.148	5.793	6.785	8.282	8.720	9.961	10.982
Δανία	241	245	205	202	240	238	242	279	385	308
Ηνωμένο Βασίλειο	1.802	1.758	1.921	1.846	2.090	2.397	2.895	3.002	2.943	3.499
Ρουμανία	258	224	230	279	543	540	1.026	1.149	1.389	1.378
Σουηδία	281	334	320	369	338	352	413	493	509	412
Τσεχία	295	309	289	287	348	437	280	339	368	402
Λοιπές	1.188	1.235	935	1.164	2.234	2.822	3.426	3.457	4.368	4.982
Λοιπές Χώρες	4.795	5.701	5.714	7.392	8.784	8.625	7.583	8.611	8.725	9.295
Αλβανία	242	411	469	505	488	491	722	829	987	944
Αυστραλία	108	116	118	129	183	183	169	324	322	339
Ελβετία	274	361	300	347	377	391	438	449	521	540
ΗΠΑ	498	485	374	467	592	750	779	865	1.097	1.179
Καναδάς	113	142	103	187	146	182	153	198	346	321
Ρωσία	451	739	875	1.353	1.250	513	595	589	520	583
Λοιπές	3.107	3.446	3.476	4.406	5.748	6.114	4.726	5.358	4.932	5.389

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Σύνολο αφίξεων**	15.00 7	16.427	15.518	17.920	22.033	23.599	24.799	27.194	30.123	31.348
-----------------------------	--------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Πίνακας 2: Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας (τα στοιχεία για την κρουαζιέρα δεν συμπεριλαμβάνονται). Πηγή: INSETE INTELLIGENCE³.

2.1 Τουρισμός και οικονομική ανάπτυξη

Τα τελευταία χρόνια η συμβολή του τουρισμού στο παγκόσμιο ΑΕΠ είναι σημαντική και ανέρχεται περίπου στο 5%, με αποτέλεσμα να δημιουργεί 235 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε ολόκληρο τον κόσμο. Στον ακόλουθο πίνακα θα δούμε την Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς τις διεθνείς αφίξεις (σε εκ.), οποίος φυσικά αφορά και στην Ελλάδα.

	Κατάταξη	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μέσος όρος	Επισκέπτες ανά κάτοικο
1	Γαλλία	79.2	76.8	77.1	81.6	82.0	83.6	83.8	80,58	1,24
2	ΗΠΑ	57.9	54.9	59.8	62.7	66.7	70.0	74.8	63,82	0,19
3	Ισπανία	57.2	52.2	52.7	56.2	57.5	60.7	65.0	57,35	1,23
4	Κίνα	53.0	50.9	55.7	57.6	57.7	55.7	55.6	55,17	0,03
5	Ιταλία	42.7	43.2	43.6	46.1	46.4	47.7	48.6	45,47	0,75
6	Τουρκία	25.0	25.5	27.0	34.7	35.7	37.8	39.8	32,21	0,4
7	Γερμανία	24.9	24.2	26.9	28.4	30.4	31.5	33.0	28,47	0,34
8	Η. Β.	30.1	28.2	28.3	29.3	29.3	31.1	32.6	29,84	0,45
9	Ρωσ. Ομ/νδία	21.6	19.4	20.3	22.7	25.7	28.4	29.8	23,98	0,16
10	Μεξικό	22.6	22.3	23.3	23.4	23.4	24.2	29.3	24,07	0,19
11	Χονγκ-Κονγκ	17.3	16.9	20.1	22.3	23.8	25.7	27.8	21,98	3,06
12	Μαλαισία	22.1	23.6	24.6	24.7	25.0	25.7	27.4	24,72	0,77
13	Αυστρία	21.9	21.4	22.0	23.0	24.2	24.8	25.3	23,22	2,65
14	Ταϊλάνδη	14.6	14.1	15.9	19.2	22.4	26.5	24.8	19,64	0,32
15	Ελλάδα	15.9	14.9	15.0	16.4	15.5	17.9	22.0	16,8	1,55
16	Σ. Αραβία	14.8	10.9	10.9	17.5	16.3	15.8	18.3	14,92	0,47
17	Καναδάς	17.1	15.7	16.1	16.0	16.3	16.1	16.5	16,25	0,44
18	Πολωνία	13.0	11.9	12.5	13.4	14.8	15.8	16.0	13,91	0,36

Πίνακας 3: Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς τις διεθνείς αφίξεις (σε εκ.). Πηγή: Χατζηδάκης (2015).

Συγκεκριμένα παρατηρούμε ότι η Ελλάδα έχει την 15^η θέση μεταξύ πολλών άλλων χωρών συγκρίνοντας τους επισκέπτες ανά κάτοικο, για τα έτη 2008-2014. Παράλληλα η Γαλλία είναι η χώρα η οποία βρίσκεται στην κορυφή του πίνακα και είναι η κυρίαρχη χώρα αναφορικά με τις διεθνείς αφίξεις τα τελευταία χρόνια και εν συνεχεία ακολουθούν οι ΗΠΑ,

³<https://insete.gr/statistika-eiserxomenou-tourismou/> (πρόσβαση στις 9/9/2021).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

η Ισπανία και η Κίνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και η δυναμική της Τουρκίας και η συνεχής αύξηση των ποσοστών της, καταλαμβάνοντας έτσι την 6^η θέση στην Παγκόσμια κατάταξη.

Ο μεγάλος αριθμός αφίξεων φυσικά έχει ως αποτέλεσμα και μεγάλο ποσοστό εισπράξεων για τις εμπλεκόμενες χώρες. Αυτό απεικονίζεται εύστοχα στον πίνακα που ακολουθεί:

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μέσος όρος	Εισπράξεις ανά κάτοικο (χιλ. δολ.)
1	ΗΠΑ	110	94,2	137	115,6	161,6	172,9	177,2	115,27	0,35
2	Ισπανία	61,6	53,2	52,5	60	58,2	62,6	65,2	59,04	1,26
3	Γαλλία	56,6	49,5	46,9	54,8	53,7	56,6	57,4	53,64	0,82
4	Κίνα	40,8	39,7	45,8	48,5	50	51,7	56,9	47,62	0,03
5	Μακάο	16,8	18,1	27,8	38,5	43,9	51,8	50,8	35,38	52,81
6	Η. Β.	36	30,1	32,4	35,1	36,6	41	45,9	36,72	0,56
7	Ιταλία	45,7	40,2	38,8	43	41,2	43,9	45,5	42,61	0,7
8	Γερμανία	40	34,6	34,7	38,9	38,1	41,3	43,3	38,7	0,47
9	Ταϊλάνδη	18,2	16,1	20,1	27,2	33,9	41,8	38,4	27,95	0,46
10	Χονγκ-Κονγκ	15,3	16,4	22,2	28,5	33,1	38,9	38,4	27,54	3,83
11	Αυστραλία	24,8	25,4	29,8	31,3	31,9	31,3	31,9	29,48	1,22
12	Τουρκία	22	21,3	22,5	25,1	25,3	28	29,6	24,82	0,31
13	Μαλαισία	15,3	15,8	18,3	19,7	20,2	21,5	22,6	19,05	0,59
14	Αυστρία	21,6	19,4	18,6	19,9	18,9	20,2	20,6	19,88	2,27
15	Ινδία	11,8	11,1	14,2	17,7	18	18,4	19,7	15,84	0,01
16	Σιγκαπούρη	10,7	9,4	14,1	18,1	18,9	19,3	19,2	15,67	2,79
17	Ιαπωνία	10,8	10,3	13,2	11	14,6	15,1	18,9	13,41	0,1
18	Κορέα	9,8	9,8	10,3	12,5	13,4	14,6	18,1	12,64	0,24
19	Ελλάς	17,1	14,5	12,7	14,6	13,4	16,1	17,8	15,17	1,4
20	Καναδάς	15,7	13,7	15,7	16,8	17,4	17,7	17,4	16,34	0,44

Πίνακας 4: Παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών ως προς τις εισπράξεις (δισ. δολάρια). (Πηγή: Κατζηδάκης (2015)).

Στον παραπάνω πίνακα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στις εισπράξεις της περιόδου 2008 – 2014 προηγούνται οι ΗΠΑ και ακολουθούν η Ισπανία και η Γαλλία. Ενώ η Ελλάδα καταλαμβάνει την 19^η θέση στην Παγκόσμια κατάταξη, μία θέση διόλου ευκαταφρόνητη, μιας και έχει να συναγωνιστεί κολοσσούς, όπως την Ιταλία, την Κίνα κ.α.

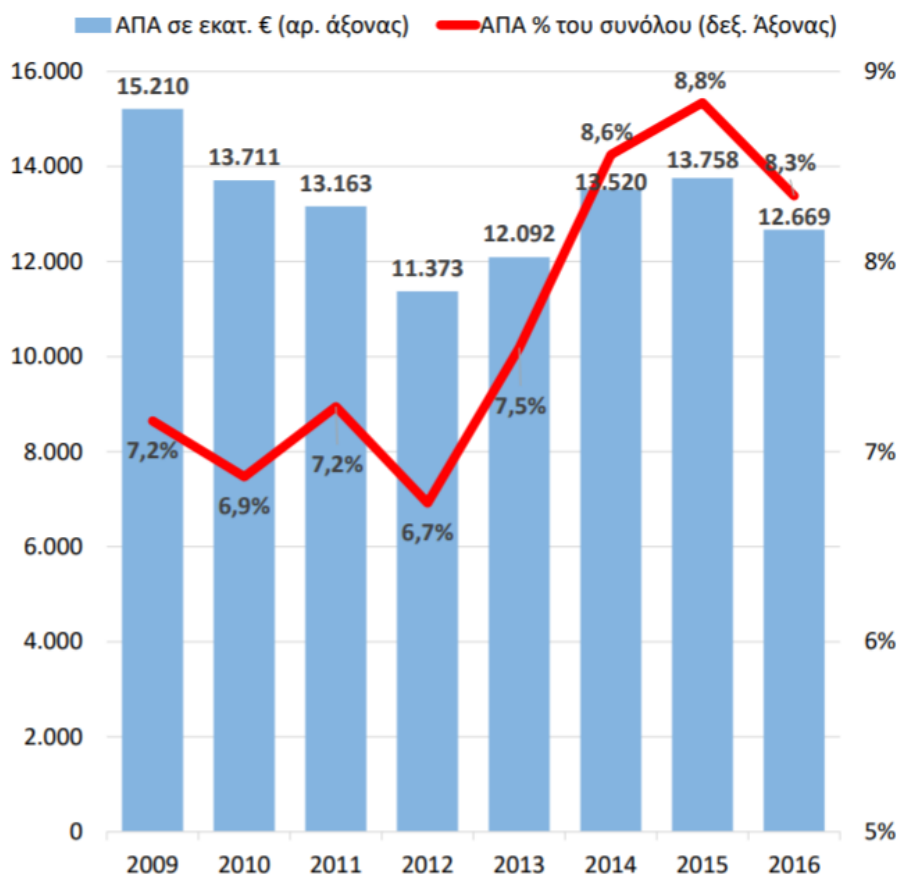
2.2 Τουρισμός και δημόσια έσοδα

Η προηγούμενη ενότητα μας διαφώτισε παραστατικά αναδεικνύοντας την θέση της Ελλάδας στον Παγκόσμιο πίνακα κατάταξης, τόσο σε σχέση ως προς τις διεθνείς αφίξεις (σε εκ.), όσο και ως προς τις εισπράξεις. Έτσι, σε αυτή την ενότητα θα εξετασθεί η συνεισφορά του τουρισμού στα δημόσια έσοδα της Ελλάδας.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Στον ακόλουθο πίνακα θα παρατηρήσουμε την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) του τουρισμού στον ιδιωτικό τομέα κατά τα έτη 2009-2016:

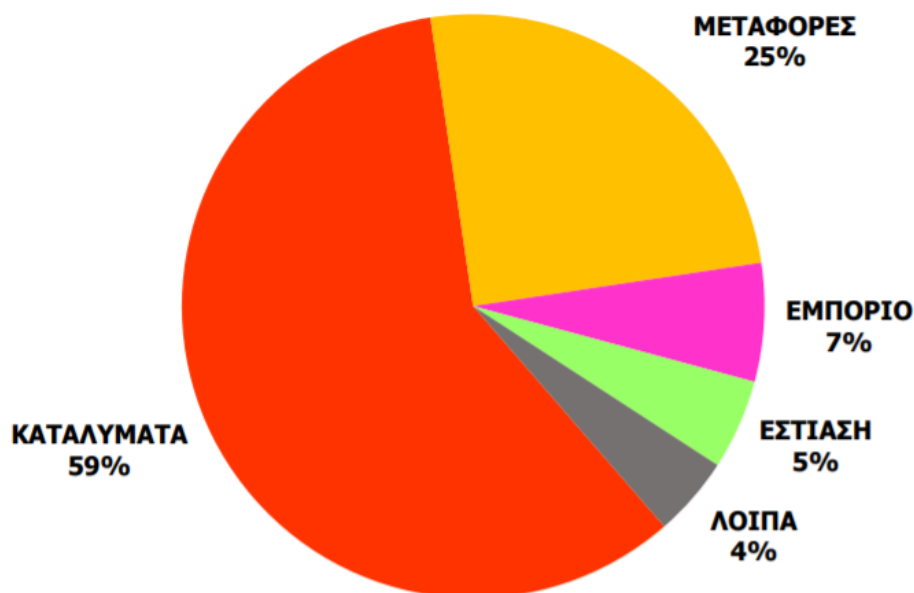

Πίνακας 5: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) του Τουρισμού. Πηγή: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/02/2018_Dhmosia_Esoda_Tourismou-Summary.pdf (πρόσβαση στις 11/9/2021).

Ο παραπάνω πίνακας παρουσιάζει μεγάλες απώλειες ΑΠΑ κατά την πρώτη περίοδο της κρίσης (2009-2012). Εν συνεχεία όμως, ήρθε μία ανάκαμψη της τάξης του 21/% μέχρι και το έτος 2015, ενώ παράλληλα η οικονομία εξακολούθησε την πτωτική της πορεία (-8%), αυξάνοντας έτσι το μερίδιό του σε 8,8%. Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, ο τουρισμός εμπλέκει πολλούς κλάδους και προσφέρει πολλές θέσεις εργασίας σε διάφορους τομείς. Στον ακόλουθο πίνακα θα διαπιστώσουμε την σύνθεση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) του τουρισμού κατά το έτος 2016:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

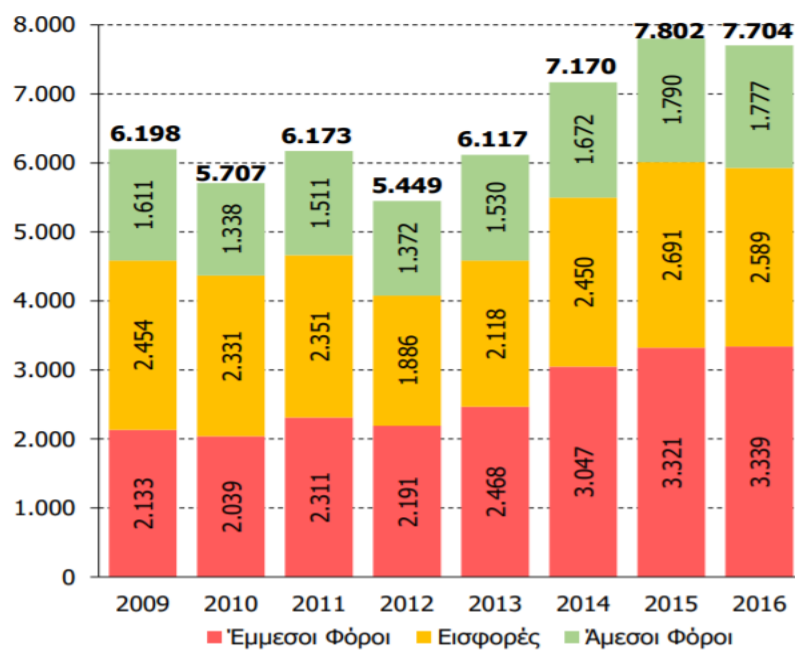
Πίνακας 6: Σύνθεση της Ακαθάριστη Προστιθέμενης Αξίας του τουρισμού κατά το έτος 2016. Πηγή: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/02/2018_Dhmosia_Esoda_Tourismou-Summary.pdf (πρόσβαση στις 11/9/2021).

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι το 59% της Ακαθάριστη Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) του ιδιωτικού τομέα του Τουρισμού δημιουργήθηκε στον τομέα των καταλυμάτων και ακολουθούν οι μεταφορές με ένα ποσοστό 25%, ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι κατέχουν μικρότερα ποσοστά.

Μεγάλο ενδιαφέρον έχει να δούμε ενδεικτικά τα φορολογικά έσοδα του τουρισμού κατά το έτος 2016, έτσι ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητή η μεγάλη συμβολή του κλάδου στην ελληνική οικονομία. Έτσι στον παρακάτω πίνακα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι κατά το έτος 2016 ο τομέας του Τουρισμού κατέβαλε 7,7 εκατομμύρια ευρώ σε άμεσους και έμμεσους φόρους αλλά και σε εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Ενώ συνολικά κατά τα έτη 2009 – 2016 τα φορολογικά έσοδα ανήλθαν στα 52,3 εκατομμύρια ευρώ. Σύμφωνα με την ίδια έρευνα της INSETE οι έμμεσοι φόροι κατά μέσο όρο συνετέλεσαν στο 40% των συνολικών εσόδων, γεγονός που αποδεικνύει την σημαντικότητα του κλάδου του τουρισμού. Ακολουθεί ο εν λόγω πίνακας:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 7: Φορολογικά Έσοδα του Τουρισμού (€ εκατ.). Πηγή: Πηγή: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/02/2018_Dhmosia_Esoda_Tourismou-Summary.pdf (πρόσβαση στις 11/9/2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο τουρισμός στην Ελλάδα και στο εξωτερικό

Ο τουρισμός τόσο στην Ελλάδα όσο και στις υπόλοιπες χώρες του εξωτερικού αποτελεί μία μεγάλη πηγή εισόδων. Τα περασμένα έτη, όπως θα δούμε και παρακάτω πιο αναλυτικά, μπορεί να είχε κάποιες χρονιές απώλειες και κάποιες άλλες χρονιές άνοδο, όμως το σημαντικό είναι ότι τα 2 τελευταία χρόνια, μετά την έλευση του κορονοϊού, η πτώση των ανθρώπων που μετακινούνται παγκοσμίως έχει μειωθεί δραστικά, με αποτέλεσμα τα έσοδα για όλες οι χώρες να έχουν μειωθεί κατακόρυφα, συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας, με αποτέλεσμα να έχει πληγεί η οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο.

Για να γίνει κατανοητό το μεγάλο πλήγμα που υπέστη ο κλάδος του τουρισμού από την πανδημία, στην επόμενη και μεθεπόμενη ενότητα θα αναλυθούν και θα καταγραφούν αναλυτικά με πίνακες οι αφίξεις και τα έσοδα της Ελλάδας, αλλά και άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

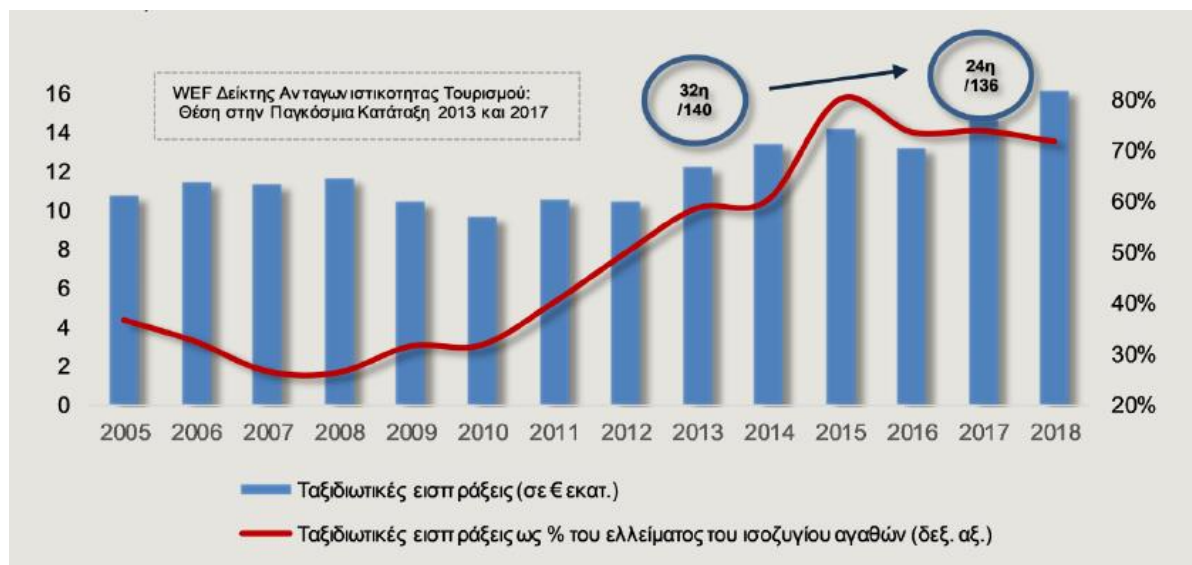
3.1 Ο τουρισμός πριν τον κορονοϊό

Η στήριξη που προσέφερε ο κλάδος του τουρισμού εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης, η οποία ξέσπασε το 2010 με τα μνημόνια ήταν και είναι σημαντική. Ο κλάδος του τουρισμού από το 2012 μέχρι και το 2018 βρισκόταν σε συνεχή άνοδο τόσο σε όρους εισερχόμενης ταξιδιωτικής κίνησης (+10,8% έναντι του 2017) όσο και ταξιδιωτικών εισπράξεων (+10,1% έναντι του 2017).

Σύμφωνα με το World Travel & Tourism Council «η άμεση συμβολή του κλάδου εκτιμάται ότι υπερέβη το 8% του ακαθαρίστου εγχωρίου προϊόντος το 2018, ενώ η έμμεση συμβολή του υπερέβη το 20%. Παράλληλα, την τελευταία πενταετία, ο κλάδος βελτίωσε σημαντικά τη θέση του στην παγκόσμια κατάταξη του World Economic Forum με βάση το δείκτη της ανταγωνιστικότητας, καθώς ανήλθε στην 24η θέση το 2017, από την 32η που είχε καταλάβει το 2013» (Alpha Bank 2019). Χαρακτηριστικός είναι ο πίνακας που ακολουθεί και απεικονίζει τις ταξιδιωτικές εισπράξεις, ανταγωνιστικότητα και ποσοστό κάλυψης του ισοζυγίου αγαθών από το 2005 έως και το 2018:

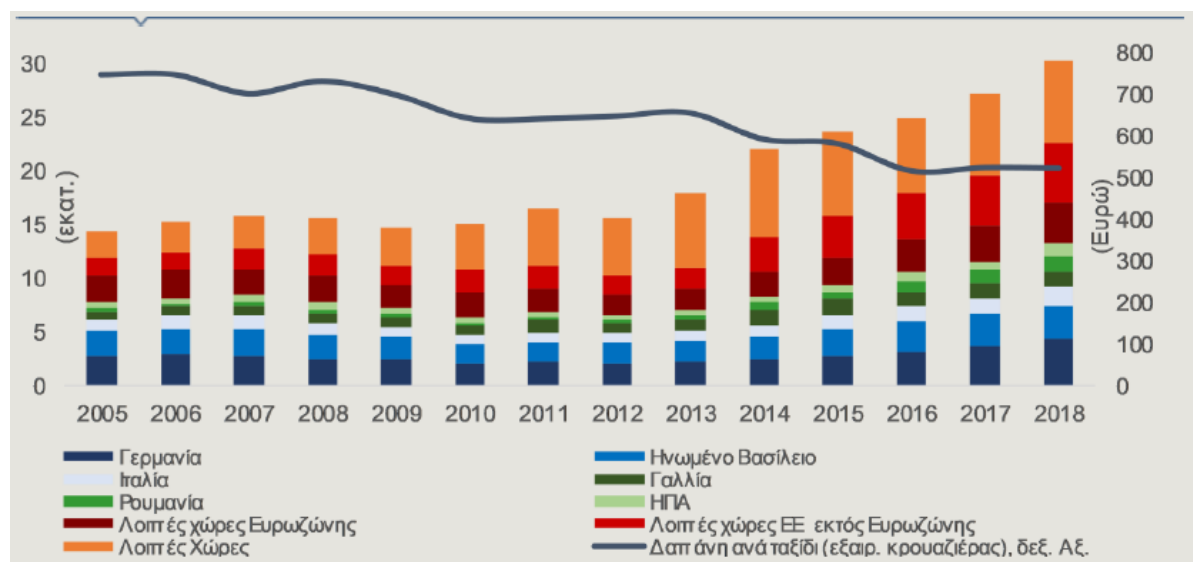

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΑΝΤΕΙΟΝ UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 8: Ταξιδιωτικές εισπράξεις, ανταγωνιστικότητα και ποσοστό κάλυψης του ισοζυγίου αγαθών. Πηγή: Alpha Bank 2019.

Μεγάλο ενδιαφέρον έχει επίσης να δούμε από ποιες χώρες προέρχονται οι τουρίστες στην Ελλάδα και τα χρήματα τα οποία δαπανούν κατά την παραμονή τους στην χώρα μας:

Πίνακας 9: Αφίξεις τουριστών και δαπάνη ανά ταξίδι στην Ελλάδα. Πηγή: Alpha Bank 2019.

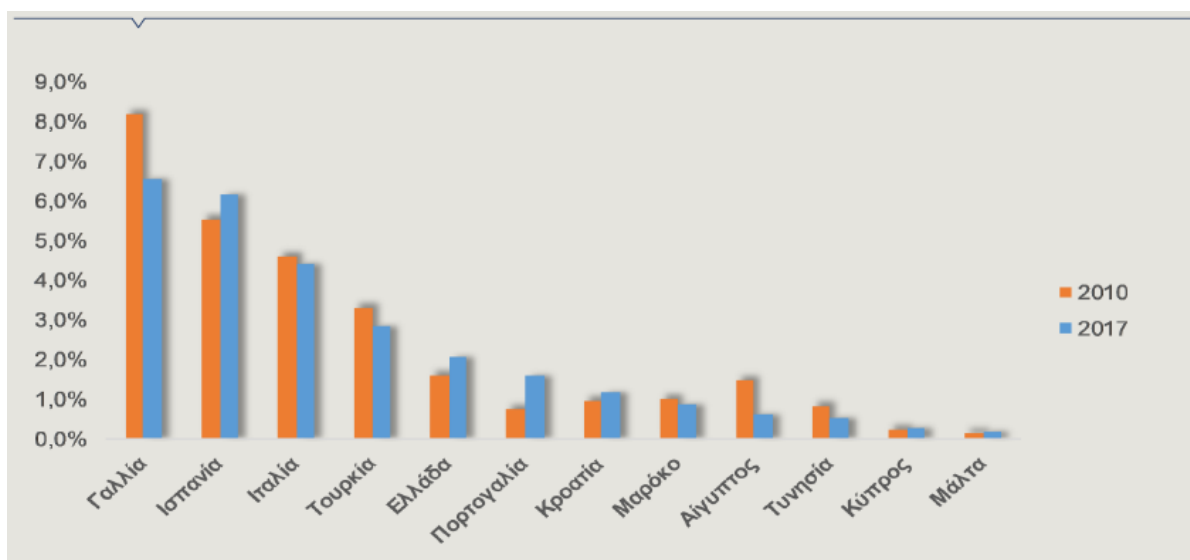
Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μία άνοδος των αφίξεων ανά ταξίδι από την Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις λοιπές χώρες της Ευρωζώνης, ενώ η δαπάνη έχει πτωτική πορεία. Σε αυτό συνετέλεσε τα τελευταία χρόνια και

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

η οικονομική ανασφάλεια που προκάλεσε η Απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση (BREXIT).

Παρά το γεγονός όμως αυτής της μείωσης δαπάνης ο τουρισμός συνεχίζει να αποτελεί την βαριά βιομηχανία για την Ελλάδα και σε ένα πιο γενικό πλαίσιο ενισχύει και βοηθά σημαντικότερα την οικονομία της χώρας. Οι αφίξεις διεθνών τουριστικών από το 2010 έως και το 2017 είχαν εν τέλει άνοδο, ενώ όπως θα δούμε στον ακόλουθο πίνακα (10) δεν συμβαίνει το ίδιο με άλλες χώρες, όπως την Γαλλία, την γειτονική μας Τουρκία, την Ιταλία και την Αίγυπτο. Αυτό σημαίνει ότι ο τουρισμός συνέβαλε και συνεχίζει να συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία:

Πίνακας 10: Μερίδια αγοράς στον Παγκόσμιο Τουρισμό (ως % των Διεθνών Τουριστικών Αφίξεων). Πηγή: Alpha Bank 2019.

Ενδιαφέρον επίσης έχει να εξετασθεί το έτος που ξέσπασε η οικονομική κρίση στην Ελλάδα (2010) συγκριτικά με το έτος πριν τον κορονοϊό (2019) για να αντιληφθούμε την συμβολή του τουρισμού στην οικονομία της Ελλάδας. Έτσι, παρακάτω θα παρατεθούν αρχικά ένας πίνακας για το 2010 και ένας πίνακας για το 2019:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Συμμετοχή στο ΑΕΠ	16% [WITTC]
Συμμετοχή στην απασχόληση	17,8% της συνολικής απασχόλησης [WITTC]
Συνολική Απασχόληση	786.000 [WITTC]
Έσοδα	9,6 δισ. € (δεν περιλαμβάνονται τα έσοδα από κρουαζιέρα) [ΤτΕ]
Αφίξεις Αλλοδαπών	15 εκατ. (δεν περιλαμβάνονται οι αφίξεις από κρουαζιέρα)
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη	640 € (δεν περιλαμβάνονται τα ποσά κρουαζιέρας)
Μερίδιο Αγοράς	1,6% Παγκόσμια, 3,1% Ευρώπη
Εποχικότητα	55% των αφίξεων αλλοδαπών πραγματοποιείται Ιούλιο - Αύγουστο - Σεπτέμβριο
Συγκέντρωση Προσφοράς	66% των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνονται σε 4 περιοχές της Ελλάδας [ΞΕΕ]
Ξενοδοχειακή Υποδομή	9.732 ξενοδοχεία / 763.407 κλίνες [ΞΕΕ]
Τop 5 αγορές	Γερμανία (2.038.870), Ην. Βασίλειο (1.802.201), ΠΓΔΜ (1.104.576), Γαλλία (868.347), Ιταλία (843.613) [ΕΛ.ΣΤΑΤ. & ΤτΕ]
Τop 5 αεροδρόμια (σε αφίξεις αλλοδαπών)	Αθήνα (3.092.195), Ηράκλειο (1.914.820), Ρόδος (1.416.991), Θεσσαλονίκη (758.772), Κέρκυρα (722.699) [ΕΛ.ΣΤΑΤ.]

Επιδόσεις 2010

Πίνακας 11: Βασικά μεγέθη του Ελληνικού Τουρισμού για το 2010. Πηγή: <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2010> (πρόσβαση στις 12/9/2021).

Συνολική συμμετοχή στο ΑΕΠ	20,8% [IWITTC]
Συνολική συμμετοχή στην απασχόληση	21,7% της συνολικής απασχόλησης [WITTC]
Συνολική Απασχόληση	946.200 [WITTC]
Έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό	17,7 δισ. € (δεν περιλαμβάνονται τα έσοδα από κρουαζιέρα) [ΤτΕ]
Αφίξεις μη κατοίκων	31,3 εκατ. (δεν περιλαμβάνονται οι αφίξεις από κρουαζιέρα)
Μέση κατά κεφαλή δαπάνη	564 € (δεν περιλαμβάνονται τα ποσά κρουαζιέρας)
Εποχικότητα	56% των αφίξεων αλλοδαπών πραγματοποιείται Ιούλιο - Αύγουστο - Σεπτέμβριο
Συγκέντρωση Προσφοράς	70% των ξενοδοχειακών κλινών συγκεντρώνονται σε 4 περιοχές της Ελλάδας [ΞΕΕ]
Ξενοδοχειακή Υποδομή	10.121 ξενοδοχεία / 798.650 κλίνες [ΞΕΕ]
Τop 5 αεροδρόμια (σε αφίξεις αλλοδαπών)	Αθήνα (8.810.593), Ηράκλειο (3.256.490), Ρόδος (2.365.520), Θεσσαλονίκη (2.307.587), Κέρκυρα (1.463.288) [ΔΑΑ, Fraport Greece & ΥΠΑ.]
	Πατήστε εδώ για τα στατιστικά στοιχεία εισερχόμενου τουρισμού.

Πίνακας 12: Βασικά Μεγέθη του Ελληνικού Τουρισμού 2019. Πηγή: <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2019> (πρόσβαση στις 12/9/2021).

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η συνολική συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας κατά το έτος 2010 ήταν 16% (IWITTC), ενώ για το 2019 20,8% (IWITTC), δηλαδή η διαφορά είναι 4,8%. Επιπλέον, τα έσοδα από τον εισερχόμενο τουρισμό το 2010 ανήλθαν στα 9,6 δισεκατομμύρια ευρώ (δεν συμπεριλαμβάνονται τα έσοδα από την κρουαζιέρα), ενώ για το

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

έτος 2019 υπήρξε μία μεγάλη αύξηση των εσόδων τα οποία ανήλθαν στα 17,6% δισεκατομμύρια ευρώ (δεν συμπεριλαμβάνονται τα έσοδα από την κρουαζιέρα). Επίσης, οι αφίξεις στα πέντε μεγαλύτερα αεροδρόμια της χώρας (Αθήνα 3.092.195 αφίξεις, Θεσσαλονίκη 758.772 αφίξεις, Ηράκλειο 1.914.820 αφίξεις, Ρόδος 1.416.991 αφίξεις και Κέρκυρα 722.699 αφίξεις), το 2010 είχαν συνολικά 7.905.477 αφίξεις, ενώ κατά το έτος 2019 οι αφίξεις στα πέντε μεγαλύτερα αεροδρόμια της χώρας (Αθήνα 8.810.593 αφίξεις, Θεσσαλονίκη 1.3017.587 αφίξεις, Ηράκλειο 3.256.490 αφίξεις, Ρόδος 2.365.520 αφίξεις και Κέρκυρα 1.463.288 αφίξεις) ανήλθαν συνολικά στα 18.203.478, σχεδόν δηλαδή 2,5 φορές περισσότερες αφίξεις.

Επιπλέον, ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας ο οποίος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον τουρισμό είναι αυτό της απασχόλησης, διότι δεν σημαίνει μονάχα ότι μειώνεται η ανεργία, αλλά ότι το κράτος κερδίζει από τις ασφαλιστικές εισφορές. Έτσι, ενώ το 2010 απασχολήθηκαν συνολικά 786.000 άνθρωποι, το 2019 απασχολήθηκαν στον κλάδο του τουρισμού 946.200 άνθρωποι.

Τέλος, σημαντικός είναι και ο αριθμός των ξενοδοχείων αλλά και των κλινών, διότι όπως θα παρατηρήσουμε το 2019 ο αριθμός αυτός είναι κατά πολύ αυξημένος. Γεγονός που σημαίνει ότι ο τουρισμός παρέχει εργασία και σε άλλους κλάδους, όπως για παράδειγμα σε εργολάβους, μηχανικούς κ.α. Συγκεκριμένα, ενώ ο αριθμός των ξενοδοχείων το 2010 ήταν 9.732 και των κλινών 763.407, το 2019 τα ξενοδοχεία ανήλθαν στα 10.121 και οι κλίνες 798.650. Ο αυξημένος αριθμός των καταλυμάτων δηλώνει παράλληλα και την αυξημένη ζήτηση από την πλευρά των τουριστών.

Στην επόμενη θα αναλυθεί η κατάσταση στον τουριστικό κλάδο μεσούσης της πανδημίας, έτσι ώστε να μπορέσουμε να βγάλουμε σημαντικά συμπεράσματα.

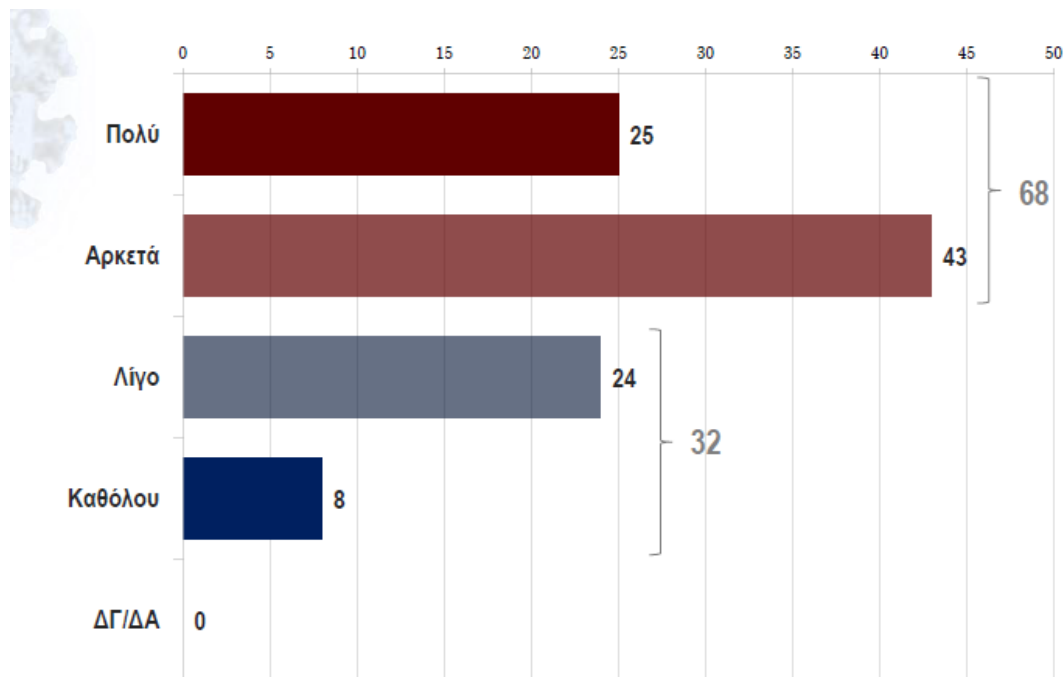
3.2 Οι επιπτώσεις του κορονοϊού στην τουριστική βιομηχανία

Ο κορονοϊός ήταν στο ξεκίνημά του, αλλά είναι ακόμα και τώρα ένας μεγάλος ανασταλτικός παράγοντας για τον εκάστοτε άνθρωπο να θέλει να μετακινηθεί από την πόλη του ή και από την χώρα προς ένα άλλο μέρος. Αυτό συμβαίνει διότι το κυρίαρχο συναίσθημα όλων είναι ο φόβος μήπως ασθενήσουν από τον κορονοϊό και ίσως πεθάνουν. Χαρακτηριστική είναι η Πανελλαδική έρευνα που πραγματοποίησε η «kaparesearch» τον Απρίλιο του 2020. Το

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ερώτημα το οποίο τέθηκε στους ερωτηθέντες ήταν: «Η επιδημία του κορονοϊού έχει επεκταθεί σε ολόκληρο τον κόσμο όπως και στη χώρα μας. Πόσο ανησυχείτε μήπως εσείς ή κάποιο μέλος της οικογένειάς σας προσβληθεί από τον κορονοϊό;»

Πίνακας 13: ΒΑΘΜΟΣ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΝΑ ΝΟΣΗΣΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΡΩΝΟΪΟ. Πηγή: kaparesearch, kaparesearch.com (πρόσβαση στις 16/09/2021).

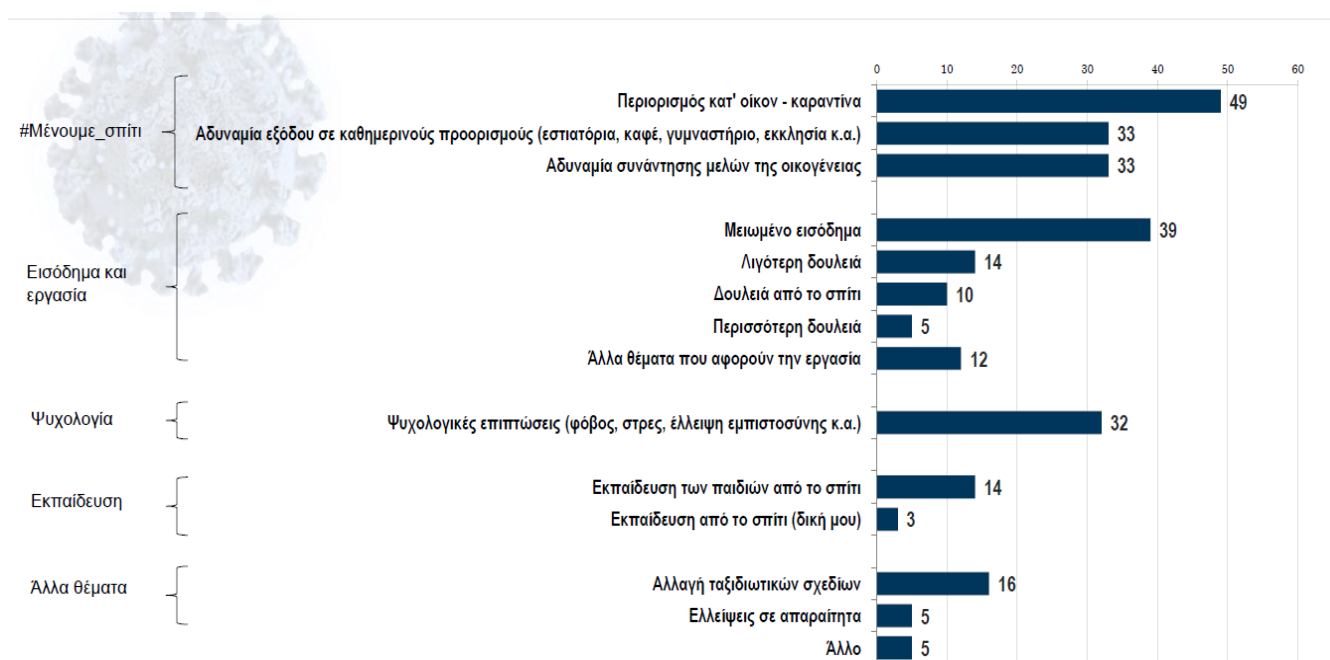
Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε ο βαθμός ανησυχίας των πολιτών μήπως προσβληθούν οι ίδιοι ή οι οικείοι τους ανέρχεται στο 68%. Ένα πολύ μεγάλο ποσοστό και εάν σκεφτούμε παράλληλα ότι ο Απρίλιος είναι ο μήνας που ξεκινούν οι μετακινήσεις όλων των ανθρώπων, μεταξύ αυτών και των Ελλήνων μιας και είναι η περίοδος του Πάσχα, μπορούμε να φανταστούμε ότι το πλήγμα του lockdown ήταν μεγάλο.

Βέβαια, πέρα από το κυρίαρχο συναίσθημα του φόβου, ένα άλλο συναίσθημα το οποίο κυρίευσε τους ανθρώπους ήταν εκείνο της ανασφάλειας εργασίας, διότι πολλές επιχειρήσεις άρχισαν να κλείνουν ή να αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα. Αυτό οδηγεί στο μειωμένο εισόδημα των πολιτών, πράγμα το οποίο σημαίνει αυτομάτως και την μη ικανότητα πραγματοποίησης μεγάλων ή μικρότερων διακοπών. Χαρακτηριστικά αποτυπώνεται αυτή η κατάσταση στον ακόλουθο πίνακα, όταν οι πολίτες ερωτήθηκαν: «Ποιες είναι οι

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

σημαντικότερες αλλαγές στη ζωή σας εξαιτίας της επιδημίας και των περιοριστικών μέτρων;
(Ανοικτή ερώτηση – αυθόρμητες απαντήσεις)»:

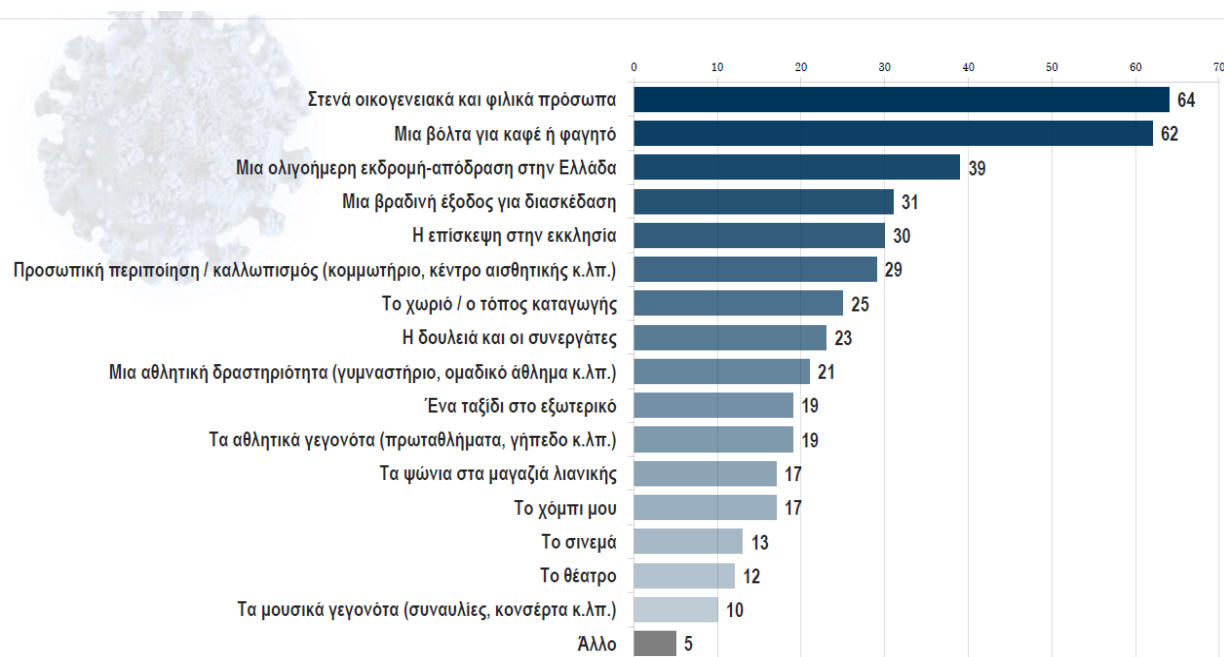
Πίνακας 14: ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΟΥ ΙΟΥ. Πηγή: kaparesearch, kaparesearch.com (πρόσβαση στις 16/09/2021).

Από τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι το 39% δηλώνει ήδη ότι έχει μειωμένο εισόδημα, δηλαδή σχεδόν ένας στους δύο Έλληνες είχε ήδη πληγεί οικονομικά στο 1^ο τρίμηνο της πανδημίας. Ενώ, ήδη το 16% είχε ήδη σκεφθεί να αλλάξει τα ταξιδιωτικά του πλάνα. Πολύς σημαντικός είναι και ο δείκτης ο οποίος φανερώνει τις ψυχολογικές επιπτώσεις της καραντίνας (φόβος στρες, έλλειψη εμπιστοσύνης κ.α.), ο οποίος ανήλθε στο 32%. Και μπορούμε να φανταστούμε βεβαίως ότι υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι μπορεί να αντιμετώπιζαν κάποιο ψυχολογικό πρόβλημα και πριν την πανδημία, γεγονός που σημαίνει ότι αυτό το ποσοστό πάει συσσωρευτικά.

Χαρακτηριστικός είναι και ο ακόλουθος πίνακας ο οποίος αποτυπώνει τις επιθυμίες των ανθρώπων εν καιρώ καραντίνας. Συγκεκριμένα, ερωτήθηκαν: «Τι από τα παρακάτω θα λέγατε ότι σας λείπει περισσότερο αυτήν την περίοδο;»

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

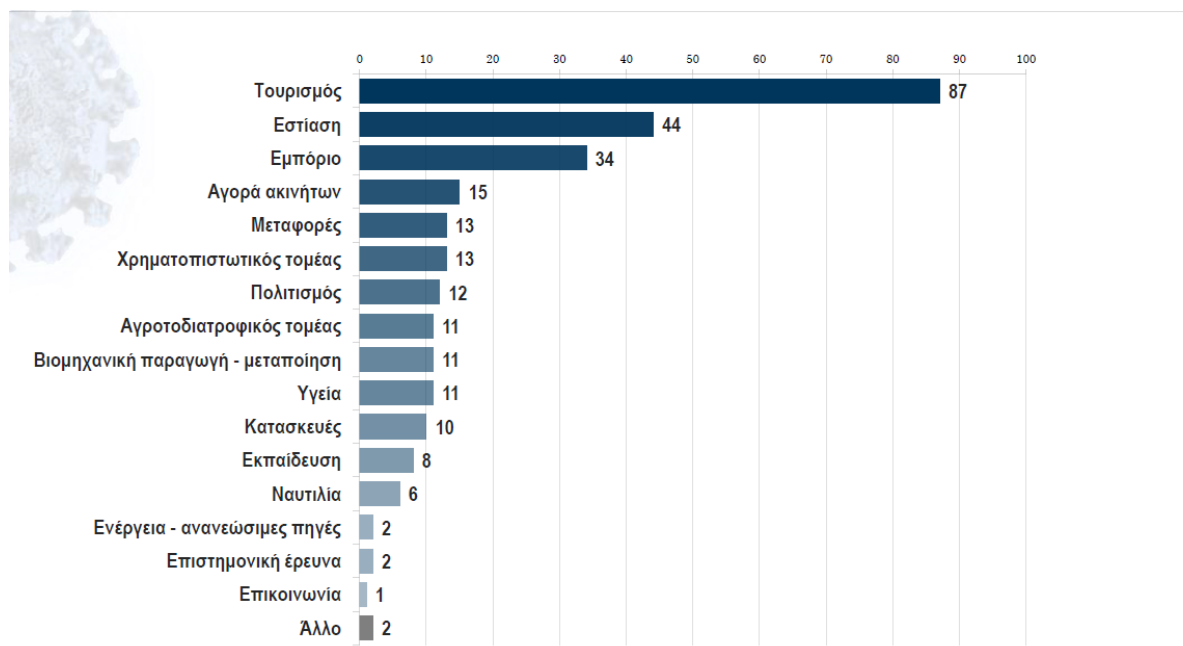
Πίνακας 15: ΤΙ ΤΟΥΣ ΛΕΙΠΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ #MENOUME_ΣΠΙΤΙΤL. Πηγή: kaparesearch, kaparesearch.com (πρόσβαση στις 16/09/2021).

Είναι φυσικό οι ερωτηθέντες να απάντησαν σε πολύ μεγάλο ποσοστό (64%) ότι τους λείπουν τα στενά οικογενειακά και φιλικά πρόσωπα. Όμως, όπως παρατηρούμε στην 3^η θέση ανήλθαν τα ταξίδια με ποσοστό 39%, η απόδραση δηλαδή η οποία δίνει και προσφέρει πέρα από το αίσθημα της ελευθερίας, ξεκούραση, χαλάρωση και εν τέλει αλλαγή και διέξοδος από την καθημερινότητα. Σε αυτό το αρκετά υψηλό ποσοστό, έρχεται να προστεθεί και ένα ακόμα, εκείνο της επίσκεψης στον τόπο καταγωγής / το χωριό με ένα ποσοστό 25%. Άρα, το ποσοστό επιθυμίας να μετακινηθεί σε ένα άλλο μέρος αγγίζει το 64%.

Πριν πάμε στους πραγματικούς επίσημους δείκτες του Κράτους για να αντιληφθούμε τις επιπτώσεις της πανδημίας στην τουριστική βιομηχανία της χώρας μας, έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε τι πιστεύει και ο απλός κόσμος για αυτόν τον κλάδο. Οι πολίτες στο ερώτημα: «Ποιοι κλάδοι θεωρείτε ότι θα υποστούν το σημαντικότερο πλήγμα από την κρίση του κορονοϊού στη χώρα μας τα επόμενα χρόνια;», δείχνουν ότι έχουν επίγνωση της σημαντικότητας του κλάδου του τουρισμού. Αυτό ίσως συμβαίνει ότι σχεδόν όλα τα νοικοκυριά έχουν ένα μέλος, έναν γνωστό ή φίλο ο οποίος εργάζεται στον κλάδο του τουρισμού εποχικά ή όλο τον χρόνο.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 16: ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ ΠΟΥ ΘΑ ΥΠΟΣΤΟΥΝ ΤΟ ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΟ ΠΛΗΓΜΑ. Πηγή: kaparesearch, kaparesearch.com (πρόσβαση στις 16/09/2021).

Ο κλάδος του τουρισμού ανήλθε πρώτος με ποσοστό 87%, αφήνοντας πίσω κατά πολύ την εστίαση, 2^η στην κατάταξη με ποσοστό 44%. Ο κόσμος περισσότερο δείχνει να ανησυχεί για τον τουρισμό, δηλαδή για την οικονομία, παρά για την εκπαίδευση (8%), αλλά και για την υγεία (11%). Πολλοί είναι αυτοί άλλωστε που θεωρούν ότι εάν έχουν χρήματα μπορούν κατ' επέκταση να έχουν υγεία, αλλά και εκπαίδευση.

Ο κλάδος του τουρισμού, όπως ήδη έχει αναφερθεί, έχει σημαντική συνεισφορά στην ελληνική οικονομία, αγγίζοντας το 21% του ΑΕΠ σε ετήσια βάση. Εξαιτίας όμως των περιοριστικών μέτρων (lockdown) στις μετακινήσεις των τουριστών, οι επιχειρήσεις του κλάδου, κατέγραψαν πολύ μεγάλες απώλειες, μιας και οι τουριστικές εισπράξεις για το διάστημα Ιανουάριος - Σεπτέμβριος 2020 υπέστησαν μείωση ύψους 78% εν συγκρίσει με την αντίστοιχη περίοδο του 2019.

Ενδεικτικός είναι ο ακόλουθος πίνακας ακόμα και στο ποσοστό αφίξεων κατά την περίοδο 2019 και 2020, στον οποίον μπορούμε να διαπιστώσουμε τη διαφορά προ και κατά τη διάρκεια της πανδημίας:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

2020	Αθήνα	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κέρκυρα	Ζάκυνθος	Κεφαλονιά	Ακτία	Μύκονος	Σαντορίνη	Αράδος	Καλαμάτα	Σάμος	Σκύθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος	286.928	117.036				2.068	1.204												20	407.256
Φεβρουάριος	244.088	112.327				8.837	1.468						270		314				74	367.378
Μάρτιος	217.801	55.097	120			4.747	547	157							638				22	279.129
Απρίλιος																				
Μάιος																				
Ιούνιος	73.894	12.639		166		2														86.701
Ιούλιος	302.542	114.112	111.372	61.109	2.285	214.312	50.127	84.194	56.131	12.531	16.119	31.754	30.592	5.730	9.008	5.862	7.477	6.340	1.358	1.122.955
Αύγουστος	333.590	123.318	193.600	109.198	4.449	316.174	78.020	159.842	99.308	37.079	30.739	63.342	58.429	4.024	13.642	8.316	15.943	9.898	3.757	1.662.668
Σεπτέμβριος	228.734	86.490	150.388	83.747	1.592	210.597	48.475	107.410	35.532	20.895	21.393	30.624	33.479	2.929	9.784	4.013	9.551	4.731	263	1.090.627
Οκτώβριος	203.107	67.850	128.757	67.046		141.449	21.815	52.541	5.726	5.300	6.296	7.033	17.124	1.483	4.400	401	562	1.305		732.195
Νοέμβριος																				
Δεκέμβριος																				
Τρέχον έτος	1.890.684	688.869	584.237	321.266	8.326	898.186	201.656	404.144	196.697	75.805	74.547	132.753	139.894	14.166	37.786	18.592	33.533	22.274	5.494	5.748.929

2019	Αθήνα	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κέρκυρα	Ζάκυνθος	Κεφαλονιά	Ακτία	Μύκονος	Σαντορίνη	Αράδος	Καλαμάτα	Σάμος	Σκύθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος	271.630	100.085	48			1.738	1.465						36					1.094	17	376.113
Φεβρουάριος	251.571	98.359				6.587	1.498						118		248					358.381
Μάρτιος	356.299	123.494	94	168		10.228	2.017	508	150		248		695		1.833					495.734
Απρίλιος	511.163	190.003	102.683	31.851	601	185.666	71.079	62.690	10.538	7.606	4.444	18.189	26.927	351	5.507	1.247	55	906	820	1.232.326
Μάιος	593.359	226.466	285.172	154.106	8.351	402.172	152.538	176.333	106.219	41.022	31.678	43.843	59.865	8.000	16.868	14.399	21.450	13.813	6.582	2.362.236
Ιούνιος	699.035	276.261	410.082	207.823	20.174	543.179	203.092	263.264	161.632	62.848	58.891	82.394	91.335	18.947	27.888	26.661	35.894	24.672	11.539	3.225.611
Ιούλιος	864.861	314.485	478.715	247.169	24.357	646.822	223.940	317.577	204.052	76.809	75.183	119.895	114.836	20.183	29.563	32.574	48.264	28.311	14.392	3.881.988
Αύγουστος	876.070	296.237	477.405	248.652	26.264	651.055	205.323	309.733	200.245	77.555	65.780	118.961	107.874	18.032	32.673	31.288	49.396	28.744	14.294	3.835.581
Σεπτέμβριος	734.112	251.622	388.577	191.725	17.511	536.058	181.111	237.129	146.825	53.098	53.100	67.914	79.654	14.658	28.136	26.320	25.861	19.834	10.366	3.063.811
Οκτώβριος	563.672	198.624	200.147	96.720	1.827	299.069	95.557	89.576	26.877	11.391	11.348	22.885	38.035	4.283	9.586	4.664	984	5.518	808	1.681.571
Νοέμβριος	390.904	119.238	373	69		16.178	2.378	465			26		424		1.062					531.117
Δεκέμβριος	299.915	146.869	3	4		3.471	1.436	145												451.843
Σύνολο	6.412.591	2.341.743	2.343.299	1.178.287	99.085	3.302.223	1.141.434	1.457.420	896.538	330.329	300.696	474.081	519.999	84.454	153.364	137.153	181.904	122.892	58.818	21.496.312
Τρέχον έτος	6.721.772	2.075.636	2.342.923	1.178.214	99.085	3.282.574	1.137.620	1.456.810	896.538	330.329	300.672	474.081	519.575	84.454	152.302	137.153	181.904	122.892	58.818	20.513.352

% Μεταβολής	Αθήνα	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κέρκυρα	Ζάκυνθος	Κεφαλονιά	Ακτία	Μύκονος	Σαντορίνη	Αράδος	Καλαμάτα	Σάμος	Σκύθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος	5,6%	16,9%	-100,0%			19,0%	-17,8%						-100,0%					-100,0%	17,6%	8,3%
Φεβρουάριος	-3,0%	14,2%				34,2%	-2,0%						128,8%		26,6%					2,5%
Μάρτιος	-38,9%	-55,4%	27,7%	-100,0%		-53,6%	-72,9%	-69,1%	-100,0%		-100,0%		-100,0%		-65,2%					-43,7%
Απρίλιος	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%
Μάιος	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%
Ιούνιος	-89,4%	-95,4%	-100,0%	-99,9%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-97,3%
Ιούλιος	-65,0%	-63,7%	-76,7%	-75,3%	-90,6%	-66,9%	-77,6%	-73,5%	-72,5%	-83,7%	-78,6%	-73,5%	-73,4%	-71,6%	-69,5%	-82,0%	-84,5%	-77,6%	-90,6%	-71,1%
Αύγουστος	-61,9%	-58,4%	-59,4%	-56,1%	-83,1%	-51,4%	-62,0%	-48,4%	-50,4%	-52,2%	-53,3%	-48,8%	-45,8%	-77,7%	-58,2%	-73,4%	-67,7%	-65,6%	-73,7%	-56,7%
Σεπτέμβριος	-68,8%	-65,6%	-61,3%	-56,3%	-90,9%	-60,7%	-73,2%	-54,7%	-75,8%	-60,6%	-59,7%	-54,9%	-58,1%	-80,0%	-65,2%	-84,8%	-63,1%	-76,1%	-97,5%	-64,4%
Οκτώβριος	-64,0%	-65,8%	-35,7%	-30,7%	-100,0%	-52,7%	-77,2%	-41,3%	-78,7%	-53,5%	-44,5%	-69,3%	-55,0%	-65,4%	-54,1%	-91,4%	-42,9%	-76,4%	-100,0%	-56,5%
Νοέμβριος																				
Δεκέμβριος																				
Τρέχον έτος	-67,0%	-66,8%	-75,1%	-72,7%	-91,6%	-72,6%	-82,3%	-72,3%	-77,0%	-77,1%	-75,2%	-72,0%	-73,1%	-83,2%	-75,2%	-86,4%	-81,6%	-81,9%	-90,7%	-72,0%

Πίνακας 17: Διεθνείς αφίξεις στα κυριότερα αεροδρόμια της Ελλάδας. Πηγή: INSETE, Στατιστικό Δελτίο – Νοέμβριος 2020, https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/11/Bulletin_2011-1.pdf (πρόσβαση στις 17/09/2021).

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε, κατά την περίοδο Ιανουάριος – Οκτώβριος 2020 καταγράφηκαν 5,7 εκατομμύρια διεθνείς αεροπορικές αφίξεις, ενώ την ίδια περίοδο του 2019 οι διεθνείς αεροπορικές αφίξεις ανήλθαν στα 20,5 εκατομμύρια. Αυτό σημαίνει ότι η μείωση που παρουσίασαν οι αφίξεις ανήλθαν στο -72% / -14,8 εκατομμύρια αφίξεις. Οι μεγαλύτερες απώλειες σημειώθηκαν στο Διεθνές Αερολιμένα Αθηνών, με μία μείωση της τάξης -67%, στο αεροδρόμιο του Ηρακλείου με μείωση -72%, στο αεροδρόμιο της Ρόδου με ποσοστό 75,1%, εν συνεχεία της Θεσσαλονίκης με ποσοστό -66,8% και τέλος στο αεροδρόμιο της Κέρκυρας με ποσοστό -72,3%.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Αυτές οι πολύ μεγάλες μειώσεις όπως είναι φυσικό έχουν αλυσιδωτές επιπτώσεις, ξεκινώντας από τις αεροπορικές εταιρίες, τα ξενοδοχεία αλλά και τα λοιπά καταλύματα, στους εργαζόμενους κ.α.

Παρόμοια εικόνα φαίνεται να έχουν και οι αφίξεις του εσωτερικού στα κυριότερα πάντα αεροδρόμια της Ελλάδας:

2020	Αθήνα	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κίερκαρα	Ζάκυνθος	Κεφαλονιά	Ακτιο	Μίκονος	Σαντορίνη	Πάρος	Καλαμάτα	Εύβοια	Σκιάθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος	220.541	73.935	27.134	9.111	1.591	47.104	23.637	10.089	1.337	1.464	30	2.734	14.490	2.093	597	6.233	556	2.247	12.479	457.402
Φεβρουάριος	213.756	72.693	24.396	8.260	1.436	46.687	22.569	10.474	1.288	1.549	23	3.731	13.646	2.238	655	5.511	541	2.255	12.077	443.785
Μάρτιος	103.917	32.275	14.823	5.735	1.009	23.203	10.527	5.410	758	863	32	2.023	8.320	1.224	428	3.687	403	1.028	7.277	222.942
Απρίλιος		1.297	786	320	108	1.170	379	320	63	94	28	79	202	91	10	296	31	107	648	6.029
Μάιος		7.430	3.724	1.013	364	6.688	2.908	1.323	249	331	28	776	1.734	600		1.190	105	363	2.186	31.012
Ιούνιος	94.574	26.419	12.970	5.339	1.484	20.919	9.218	4.695	981	951	57	4.692	7.246	2.885	454	3.962	550	962	7.371	205.729
Ιούλιος	183.009	54.150	23.831	9.688	3.180	37.946	17.130	9.579	2.231	2.826	292	16.956	25.248	11.576	769	6.868	2.191	1.272	14.671	423.413
Αύγουστος	256.095	59.047	24.317	9.982	3.729	39.015	20.373	10.326	2.981	3.795	848	17.728	31.339	13.075	1.059	7.453	2.791	1.267	13.638	518.858
Σεπτέμβριος	183.678	44.876	17.253	6.660	1.956	27.964	15.383	6.766	2.100	1.766	129	8.848	20.484	6.851	457	4.915	1.437	1.157	8.479	361.159
Οκτώβριος	142.222	36.355	14.861	5.685	1.275	25.316	14.751	5.481	903	1.209	74	3.696	12.271	4.359	532	3.985	452	795	7.221	281.443
Νοέμβριος																				
Δεκέμβριος																				
Τρέχον έτος	1.397.792	408.477	164.095	61.793	16.132	276.012	136.875	64.463	12.891	14.848	1.541	61.263	134.980	44.992	4.961	44.100	9.957	11.453	86.047	2.951.772

2019	Αθήνα	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κίερκαρα	Ζάκυνθος	Κεφαλονιά	Ακτιο	Μίκονος	Σαντορίνη	Πάρος	Καλαμάτα	Εύβοια	Σκιάθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος	228.675	83.762	26.525	9.131	1.249	46.819	23.632	10.143	1.210	1.400	31	3.279	17.305	2.310	549	5.652	427	2.696	11.541	476.338
Φεβρουάριος	224.973	83.488	23.424	8.299	1.171	45.702	21.994	9.898	1.440	1.416	27	3.274	18.370	2.015	436	4.949	458	2.297	10.712	464.343
Μάρτιος	259.746	93.893	27.933	9.669	1.724	52.949	25.260	11.652	1.591	1.661	82	5.431	28.175	2.634	618	5.876	652	2.863	13.406	545.815
Απρίλιος	276.237	81.379	34.169	11.263	2.252	55.090	26.137	13.335	2.823	1.961	102	14.936	52.195	5.193	1.033	6.892	1.234	2.822	14.155	603.208
Μάιος	353.056	84.850	35.787	11.672	2.855	54.770	27.607	13.507	3.686	3.002	187	27.944	69.432	8.220	876	7.594	1.768	2.944	14.682	724.419
Ιούνιος	399.476	90.384	37.685	12.732	3.361	55.432	30.853	17.394	6.284	6.103	563	41.918	77.276	16.174	1.336	8.141	4.464	2.789	15.880	828.245
Ιούλιος	456.239	102.506	45.958	17.223	4.948	62.524	35.678	20.212	8.203	10.225	1.394	49.657	74.834	21.525	1.635	10.701	6.132	3.379	20.986	953.959
Αύγουστος	478.408	99.639	46.214	17.669	5.294	63.270	35.461	20.112	8.485	10.001	1.720	47.456	73.757	21.984	1.792	10.651	6.198	2.919	19.342	970.372
Σεπτέμβριος	429.909	97.021	38.144	12.651	3.032	59.790	29.495	16.140	5.904	5.401	763	37.675	76.606	13.759	1.275	7.649	3.309	2.779	15.732	857.034
Οκτώβριος	361.969	87.419	31.171	9.723	1.901	55.209	25.946	12.646	3.095	2.432	165	15.859	60.014	5.480	1.088	6.311	839	2.920	13.757	697.944
Νοέμβριος	262.558	83.212	26.335	8.762	1.501	49.052	24.113	10.683	1.493	1.699	27	4.081	23.732	2.417	630	6.049	634	2.812	13.446	523.236
Δεκέμβριος	242.410	83.304	26.831	8.568	1.178	48.389	24.903	10.831	1.582	1.558	106	3.157	14.413	1.821	745	5.239	468	2.713	13.382	491.598
Σύνολο	3.973.656	1.070.857	400.156	137.362	30.466	648.996	331.079	166.553	45.796	46.859	5.167	254.667	586.109	103.532	12.013	85.704	26.583	33.935	177.021	8.136.511
Τρέχον έτος	3.468.688	904.341	346.990	120.032	27.787	551.555	282.063	145.039	42.721	43.602	5.034	247.429	547.964	99.294	10.638	74.416	25.481	28.410	150.193	7.121.677

% Μεταβολής	Αθήνα	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κίερκαρα	Ζάκυνθος	Κεφαλονιά	Ακτιο	Μίκονος	Σαντορίνη	Πάρος	Καλαμάτα	Εύβοια	Σκιάθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος	-3,6%	-11,7%	2,3%	-0,2%	27,4%	0,6%	0,0%	-0,5%	10,5%	4,6%	-3,2%	-16,6%	-16,3%	-9,4%	8,7%	10,3%	30,2%	-16,7%	8,1%	-4,0%
Φεβρουάριος	-5,0%	-12,9%	4,1%	-0,5%	22,6%	2,2%	2,6%	5,8%	-10,6%	9,4%	-14,8%	14,0%	-25,7%	11,1%	50,2%	11,4%	18,1%	-1,8%	12,7%	-4,4%
Μάρτιος	-60,0%	-65,6%	-46,9%	-40,7%	-41,5%	-56,2%	-58,3%	-53,6%	-52,4%	-48,0%	-61,0%	-62,8%	-70,5%	-53,5%	-30,7%	-37,3%	-38,2%	-64,1%	-45,7%	-59,2%
Απρίλιος	-100,0%	-98,4%	-97,7%	-97,2%	-95,2%	-97,9%	-98,5%	-97,6%	-97,8%	-95,2%	-72,5%	-99,5%	-99,6%	-98,2%	-99,0%	-96,7%	-97,5%	-96,2%	-95,4%	-99,0%
Μάιος	-100,0%	-91,2%	-89,6%	-91,3%	-87,3%	-87,8%	-89,5%	-90,2%	-93,2%	-89,0%	-85,0%	-97,2%	-97,5%	-92,7%	-100,0%	-84,3%	-94,1%	-87,7%	-85,1%	-95,7%
Ιούνιος	-76,3%	-70,8%	-65,6%	-58,1%	-55,8%	-62,3%	-70,1%	-73,0%	-84,4%	-84,4%	-89,9%	-88,8%	-90,6%	-82,2%	-66,0%	-51,3%	-87,7%	-65,5%	-53,6%	-75,2%
Ιούλιος	-59,9%	-47,2%	-48,1%	-43,7%	-35,7%	-39,3%	-52,0%	-52,6%	-72,8%	-72,4%	-79,1%	-65,9%	-66,3%	-46,2%	-53,0%	-35,8%	-64,3%	-62,4%	-30,1%	-55,6%
Αύγουστος	-46,5%	-40,7%	-47,4%	-43,5%	-29,6%	-38,3%	-42,5%	-48,7%	-64,9%	-62,1%	-50,7%	-62,6%	-57,5%	-40,5%	-40,9%	-30,0%	-55,0%	-56,6%	-29,5%	-46,5%
Σεπτέμβριος	-57,3%	-53,7%	-54,8%	-47,4%	-35,5%	-53,2%	-47,8%	-58,1%	-64,4%	-67,3%	-83,1%	-76,5%	-73,3%	-50,2%	-64,2%	-35,7%	-56,6%	-58,4%	-46,1%	-57,9%
Οκτώβριος	-60,7%	-58,4%	-52,3%	-41,5%	-32,9%	-54,1%	-43,1%	-56,7%	-70,8%	-50,3%	-55,2%	-76,7%	-79,6%	-20,5%	-51,1%	-36,9%	-46,1%	-72,8%	-47,5%	-59,7%
Νοέμβριος																				
Δεκέμβριος																				
Τρέχον έτος	-59,7%	-54,8%	-52,7%	-48,6%	-41,9%	-60,0%	-51,5%	-65,6%	-69,8%	-65,9%	-69,4%	-75,2%	-75,4%	-54,7%	-53,4%	-40,7%	-64,5%	-59,7%	-42,7%	-58,6%

Πίνακας 18: Αφίξεις εσωτερικού στα κυριότερα αεροδρόμια της Ελλάδας. Πηγή: INSETE, Στατιστικό Δελτίο – Νοέμβριος 2020, https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/11/Bulletin_2011-1.pdf (πρόσβαση στις 17/09/2021).

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε, κατά την περίοδο Ιανουάριος – Οκτώβριος 2020 καταγράφηκαν 3 εκατομμύρια εθνικές αεροπορικές αφίξεις, ενώ την ίδια περίοδο του 2019 οι εθνικές αεροπορικές αφίξεις ανήλθαν στα 7,1 εκατομμύρια. Αυτό σημαίνει ότι η μείωση που παρουσίασαν οι αφίξεις ανήλθαν στο -58,6% / -4,2 εκατομμύρια αφίξεις. Οι μεγαλύτερες απώλειες αφίξεων καταγράφηκαν στις Κυκλάδες με ποσοστό -73% / -653 χιλ. Σε ένα γενικό

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

πλαίσιο μπορούμε να καταλάβουμε ότι οι αεροπορικές αφίξεις εσωτερικού στις Κυκλάδες κατά την περίοδο Ιανουάριος – Αύγουστος 2020 ανήλθαν σε 241 χιλ. έναντι 895 χιλ. την ίδια περίοδο του Ιανουαρίου - Οκτωβρίου του 2019.

Βέβαια, η μεγάλη μείωση των αφίξεων από το εξωτερικό, αλλά και η αντίστοιχη μείωση των μετακινήσεων εντός των συνόρων, έχουν ως επακόλουθο και την μείωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων. Αυτό μπορούμε να το παρατηρήσουμε μελετώντας τον ακόλουθο πίνακα:

2020	Χώρες ΕΕ-27	Χώρες Ζώνης Ευρώ	Εκ των οποίων		Χώρες εκτός Ζώνης Ευρώ	Λοιπές Χώρες	Εκ των οποίων			Σύνολο Έρ. Συνόρων	Κρουαζιέρες	Σύνολο
			Γαλλία	Γερμανία			Ην. Βασίλειο	ΗΠΑ	Ρωσία			
Ιανουάριος	116	102	4	26	14	170	34	26	7	286	1	287
Φεβρουάριος	82	66	5	18	16	158	13	28	2	240	1	240
Μάρτιος	43	30	5	6	14	46	5	9	2	89	3	92
Απρίλιος	3	1	0	0	2	4	0	0	0	7	0	7
Μάιος	4	2	0	1	2	9	0	0	0	13	0	13
Ιούνιος	31	17	1	8	14	33	0	0	0	64	0	64
Ιούλιος	467	346	45	153	121	110	51	3	0	577	0	577
Αύγουστος	979	827	170	308	151	394	320	6	0	1.373	0	1.373
Σεπτέμβριος	572	493	77	255	79	254	192	3	1	825	0	825
Οκτώβριος												
Νοέμβριος												
Δεκέμβριος												
Τρέχον έτος	2.321	1.903	310	785	418	1.186	619	72	12	3.507	2	3.509

2019	Χώρες ΕΕ-27	Χώρες Ζώνης Ευρώ	Εκ των οποίων		Χώρες εκτός Ζώνης Ευρώ	Λοιπές Χώρες	Εκ των οποίων			Σύνολο Έρ. Συνόρων	Κρουαζιέρες	Σύνολο
			Γαλλία	Γερμανία			Ην. Βασίλειο	ΗΠΑ	Ρωσία			
Ιανουάριος	106	76	8	25	31	124	17	15	8	230	1	230
Φεβρουάριος	93	70	8	22	22	105	24	15	3	197	1	198
Μάρτιος	132	105	11	34	26	176	30	44	5	308	10	318
Απρίλιος	258	228	39	69	30	245	41	39	4	504	40	543
Μάιος	831	721	105	344	110	683	259	141	26	1.514	52	1.566
Ιούνιος	1.384	1.122	176	417	262	1.107	374	144	66	2.492	66	2.558
Ιούλιος	1.993	1.528	210	544	465	1.641	547	211	97	3.633	69	3.703
Αύγουστος	2.352	1.812	272	577	540	1.675	620	203	104	4.027	78	4.104
Σεπτέμβριος	1.583	1.220	169	532	363	1.237	455	199	60	2.820	66	2.886
Οκτώβριος	735	628	82	341	107	642	155	125	46	1.377	65	1.442
Νοέμβριος	138	110	9	32	28	151	19	22	7	289	25	314
Δεκέμβριος	116	98	5	19	18	170	14	30	7	286	3	289
Σύνολο	9.722	7.720	1.092	2.956	2.002	7.955	2.556	1.187	434	17.677	475	18.152
Τρέχον έτος	8.732	6.883	997	2.565	1.849	6.993	2.367	1.011	373	15.725	382	16.107

% Μεταβολή	Χώρες ΕΕ-27	Χώρες Ζώνης Ευρώ	Εκ των οποίων		Χώρες εκτός Ζώνης Ευρώ	Λοιπές Χώρες	Εκ των οποίων			Σύνολο Έρ. Συνόρων	Κρουαζιέρες	Σύνολο
			Γαλλία	Γερμανία			Ην. Βασίλειο	ΗΠΑ	Ρωσία			
Ιανουάριος	9,8%	35,0%	-47,0%	3,8%	-52,6%	37,2%	96,3%	79,0%	-21,6%	24,5%	-15,8%	24,4%
Φεβρουάριος	-11,6%	-6,1%	-42,2%	-21,3%	-29,4%	50,6%	-46,3%	83,1%	-14,2%	21,4%	-32,0%	21,1%
Μάρτιος	-67,2%	-71,9%	-51,1%	-82,0%	-48,2%	-74,0%	-82,5%	-79,3%	-62,4%	-71,1%	-67,5%	-71,0%
Απρίλιος	-98,7%	-99,5%	-100,0%	-99,4%	-93,0%	-98,4%	-100,0%	-100,0%	-99,9%	-98,6%	-100,0%	-98,7%
Μάιος	-99,5%	-99,7%	-100,0%	-99,8%	-97,8%	-98,7%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-99,1%	-100,0%	-99,2%
Ιούνιος	-97,8%	-98,5%	-99,4%	-98,0%	-94,8%	-97,0%	-100,0%	-100,0%	-100,0%	-97,4%	-100,0%	-97,5%
Ιούλιος	-76,6%	-77,4%	-78,8%	-71,8%	-74,0%	-93,3%	-90,6%	-98,7%	-99,6%	-84,1%	-100,0%	-84,4%
Αύγουστος	-58,4%	-54,3%	-37,4%	-46,7%	-71,9%	-76,5%	-48,4%	-97,0%	-99,9%	-65,9%	-100,0%	-66,5%
Σεπτέμβριος	-63,9%	-59,6%	-54,3%	-52,1%	-78,3%	-79,5%	-57,8%	-98,7%	-99,1%	-70,7%	-100,0%	-71,4%
Οκτώβριος												
Νοέμβριος												
Δεκέμβριος												
Τρέχον έτος	-73,4%	-72,4%	-68,9%	-69,4%	-77,4%	-83,0%	-73,9%	-92,9%	-96,9%	-77,7%	-99,3%	-78,2%

Πίνακας 19: Εισπράξεις σε εκατομμύρια €. Πηγή: INSETE, Στατιστικό Δελτίο – Νοέμβριος 2020, https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/11/Bulletin_2011-1.pdf (πρόσβαση στις 17/09/2021).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Από τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι τον Σεπτέμβριο του 2020, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις υπέστησαν μείωση της τάξεως του -71,4% εν συγκρίσει με τον αντίστοιχο μήνα του 2019. Πιο αναλυτικά, απώλεια 63,9% παρουσίασαν οι εισπράξεις από πολίτες των χωρών της ΕΕ-27, οι οποίες ανήλθαν στα 572 εκατομμύρια ευρώ, ενώ οι εισπράξεις από πολίτες των χωρών εκτός της ΕΕ-27 μειώθηκαν -79%. Πιο συγκεκριμένα, οι εισπράξεις οι οποίες προέρχονταν από τη Γερμανία ανήλθαν στο -52,1%, το οποίο αντιστοιχεί σε 255 εκατομμύρια ευρώ, ενώ από τη Γαλλία οι εισπράξεις μειώθηκαν -54,3%, το οποίο μεταφράζεται σε 77 εκατομμύρια ευρώ. Τέλος, από τις ΗΠΑ οι εισπράξεις μειώθηκαν σχεδόν εξολοκλήρου, αφού το ποσοστό άγγιξε το 98,7%, ποσοστό το οποίο αντιστοιχεί σε 3 εκατομμύρια ευρώ, ενώ από τη Ρωσία οι εισπράξεις μειώθηκαν κατά -99,1%, ποσοστό το οποίο αντιστοιχεί σε 1 εκατομμύριο ευρώ.

	Κατηγορία <i>Κάντε κλικ για λεπτομέρειες</i>	Έτος	Μήνας	Εξέλιξη*	YoY%	YTD%	YoY% (2019)	YTD% (2019)
 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ	Αφίξεις ανά μήνα	2021	Ιούνιος	▼	317,1%	-20,4%	-73,9%	-81,6%
	Εισπράξεις ανά μήνα	2021	Ιούνιος	▲	851,8%	47,8%	-69,1%	-80,0%
 ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ	Αναζητήσεις θέσεων	2021	Αύγουστος	▼	41,7%	-10,4%	-32,1%	-38,4%
	Κρατήσεις θέσεων	2021	Ιούλιος	▲	74,7%		-61,2%	
	Διεθνείς αεροπορικές αφίξεις	2021	Ιούλιος	▼	151%	105,8%	-27,4%	-61,0%
	Αεροπορικές αφίξεις εσωτερικού	2021	Ιούλιος	▼	69,1%	10,2%	-24,9%	-57,1%
 ΟΔΙΚΕΣ ΑΦΙΞΕΙΣ	Διεθνείς οδικές αφίξεις	2021	Αύγουστος	▲	725,9%	18,9%	-57,7%	-67,5%
 ΔΙΑΜΟΝΗ	Αναζητήσεις ξενοδοχείων	2021	Αύγουστος	▼	-47,7%	-26,5%	-58,9%	-44,2%
	Δείκτης διανυκτερεύσεων ξενοδοχείων	2021	Ιούλιος	▼	217,8%	50,2%	-30,9%	-67,6%
	Δείκτης εσόδων ξενοδοχείων	2021	Ιούλιος	▼	328,1%	182,9%	-18,1%	-54,7%
	Αριθμός σχολίων	2021	Αύγουστος	▼	84,4%	47,7%	-22,5%	-55,4%

* Μεταβολή του YoY% του τελευταίου διαθέσιμου μήνα, σε σχέση με το YoY% του αμέσως προηγούμενου μήνα

Πίνακας 20: Εξέλιξη της τουριστικής δραστηριότητας κατά το έτος 2021. Πηγή: <https://insete.gr/bi/recovery-tracker/> (πρόσβαση στις 17/09/2021).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Επεξήγηση των συμβόλων του παραπάνω πίνακα:

- **YoY% (Year-over-Year):** Η ποσοστιαία μεταβολή της τιμής μιας ποσότητας, μετρούμενη σε κάποια χρονική περίοδο (συνήθως μήνα), σε σχέση με την αντίστοιχη χρονική περίοδο του προηγούμενου έτους. Για παράδειγμα, για το μήνα Ιανουάριο του έτους t , ισχύει ότι

$$YoY\% = \left(\frac{\text{Ιανουάριος έτους } t}{\text{Ιανουάριος έτους } t-1} - 1 \right) \%$$

- **YoY(2019)%:** Υπολογίζεται σαν YoY%, όπου όμως το έτος βάσης, δηλαδή το έτος με το οποίο επιχειρείται σύγκριση, είναι το 2019. Για παράδειγμα, για το μήνα Ιανουάριο του έτους t , ορίζεται ότι

$$YoY(2019)\% = \left(\frac{\text{Ιανουάριος έτους } t}{\text{Ιανουάριος έτους 2019}} - 1 \right) \%$$

- Αν και είθισται, η σύγκριση στο YoY% να γίνεται με το προηγούμενο έτος, οι πρωτόγνωρες συνθήκες που βιώνει η παγκόσμια οικονομία και κατ'επέκταση και ο τουρισμός, μας οδήγησαν στην εισαγωγή ενός νέου προσαρμοσμένου δείκτη YoY(2019)%, όπου η σύγκριση θα γίνεται με το έτος βάσης 2019. Με τον κλασικό δείκτη YoY%, γίνεται παρακολούθηση της σταδιακής ανάκαμψης της χώρας σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ενώ με τον δείκτη YoY(2019)%, αξιολογείται η απόσταση που μένει ακόμα να καλυφθεί για την επάνοδο σε προ-covid επίπεδα.

- **YTD% (Year-to-Date):** Η ποσοστιαία μεταβολή της τιμής μιας ποσότητας, μετρούμενη από την αρχή του έτους μέχρι κάποιον συγκεκριμένο μήνα (ή ημέρα) σε σχέση με την αντίστοιχη χρονική περίοδο του προηγούμενου έτους. Για παράδειγμα για το μήνα Φεβρουάριο του έτους t , ισχύει ότι

$$YTD\% = \left(\frac{\text{Ιανουάριος} + \text{Φεβρουάριος έτους } t}{\text{Ιανουάριος} + \text{Φεβρουάριος έτους } t-1} - 1 \right) \%$$

- **YTD(2019)%:** Υπολογίζεται σαν YTD%, όπου όμως το έτος βάσης, δηλαδή το έτος με το οποίο επιχειρείται σύγκριση, είναι το 2019. Για παράδειγμα για το μήνα Φεβρουάριο του έτους t , ισχύει ότι

$$YTD(2019)\% = \left(\frac{\text{Ιανουάριος} + \text{Φεβρουάριος έτους } t}{\text{Ιανουάριος} + \text{Φεβρουάριος έτους 2019}} - 1 \right) \%$$

Πίνακας 21: Πηγή: <https://insete.gr/bi/recovery-tracker/> (πρόσβαση στις 17/09/2021).

Από τον παραπάνω πίνακα (20) παρατηρούμε ότι ο δείκτης που είχε σημαντική βελτίωση είναι εκείνος των οδικών διεθνών αφίξεων. Αυτό οφείλετε διότι οι άνθρωποι – τουρίστες νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια να επιβαίνουν στο προσωπικό τους μεταφορικό μέσο, παρά να συνυπάρχουν με άλλους ανθρώπους σε οποιοδήποτε άλλο μέσο.

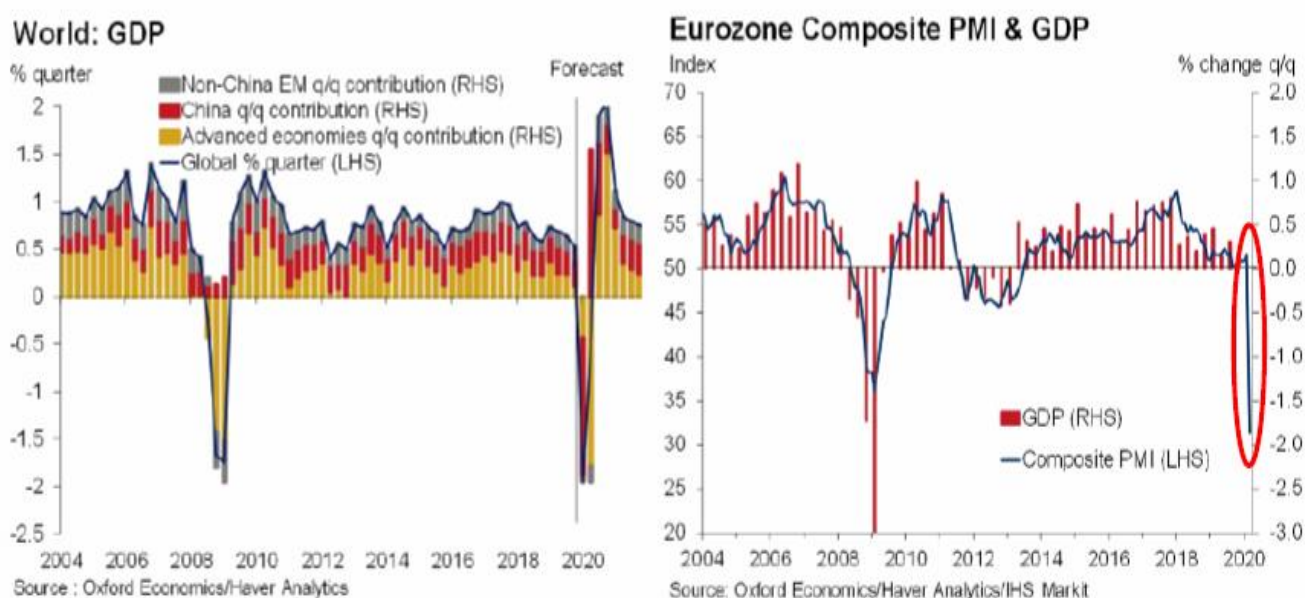
3.3. Παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις στην τουριστική βιομηχανία

Όπως έχει προαναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο τουρισμός συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη της οικονομίας μιας χώρας. Έτσι, είναι λογικό η πανδημία να επηρέασε τον κλάδο του τουρισμού και κατ'επέκταση και την οικονομία και σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι παγκόσμιες εξελίξεις στην οικονομία εξαιτίας της πανδημίας και τις μεγάλες απώλειες στον κλάδο του τουρισμού είναι τεράστιες. Ο τουρισμός είναι σίγουρα ένας από τους τομείς που πλήγηκε, και πλήττεται ακόμα, περισσότερο από κάθε άλλον κλάδο, από την κατάσταση έκτακτης ανάγκης εξαιτίας της πανδημίας. Δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό,

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

από τις μεταφορές έως την εστίαση, από τα μουσεία έως τα ταξιδιωτικά γραφεία και κάθε άλλη επιχείρηση που περιστρέφεται γύρω από σημαντικά αξιοθέατα επισκεπτών, θα πρέπει να περιμένει για την επανεκκίνηση εκείνων των τουριστικών ροών που χαρακτήριζαν πάντα την ευρωπαϊκή οικονομία. Δεν θα είναι εύκολο να επιστρέψουμε στην προ του κορονοϊού κατάσταση στον τουριστικό τομέα (Licata, Larentis, Tesi, Fusco & Ciliberti, 2021).

Πίνακας 22: Παγκόσμιο ΑΕΠ και ΑΕΠ και Δείκτης Προμηθειών (PMI) Ευρωζώνης. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Σύμφωνα με την Tourism Economics (Πίνακας 22), η παγκόσμια πτώση του ΑΕΠ αναμένεται να είναι μεγαλύτερη από εκείνη της κρίσης του 2008 – 2009. Συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη απώλεια προβλέπεται να προέλθει από την Κίνα (2020, Q1) και τις αναπτυγμένες χώρες (2020, Q2). Παράλληλα, η πτώση του Δείκτη Υπεύθυνων Προμηθειών (PMI) υπερβαίνει την αντίστοιχη κρίση της περιόδου 2008 – 2009.

Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να ωθήσει τις κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα δημοσιονομικής και νομισματικής διευκόλυνσης, τα οποία ήδη εφαρμόζονται και ίσως επεκταθούν εφόσον χρειαστεί. Αυτό απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα 23:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΑΝΤΕΙΟΝ UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Global: Fiscal impulse

Central bank policy rates

Πίνακας 23: Δημοσιονομική και Νομισματική Επέκταση για την αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Μεγάλο ήταν και το πρόβλημα στις μετακινήσεις το οποίο προκλήθηκε από το κλείσιμο των συνόρων σε πολλές χώρες ανά τον κόσμο. Όπως χαρακτηριστικά αποτυπώνεται και στον παρακάτω πίνακα την 31^η Μαρτίου του 2020 πάρα πολλές χώρες είχαν κλειστά τα σύνορά τους σε αλλοδαπούς, αλλά και σε αλλοδαπούς για να προστατεύσουν τους πολίτες τους από την εξάπλωση της πανδημίας:

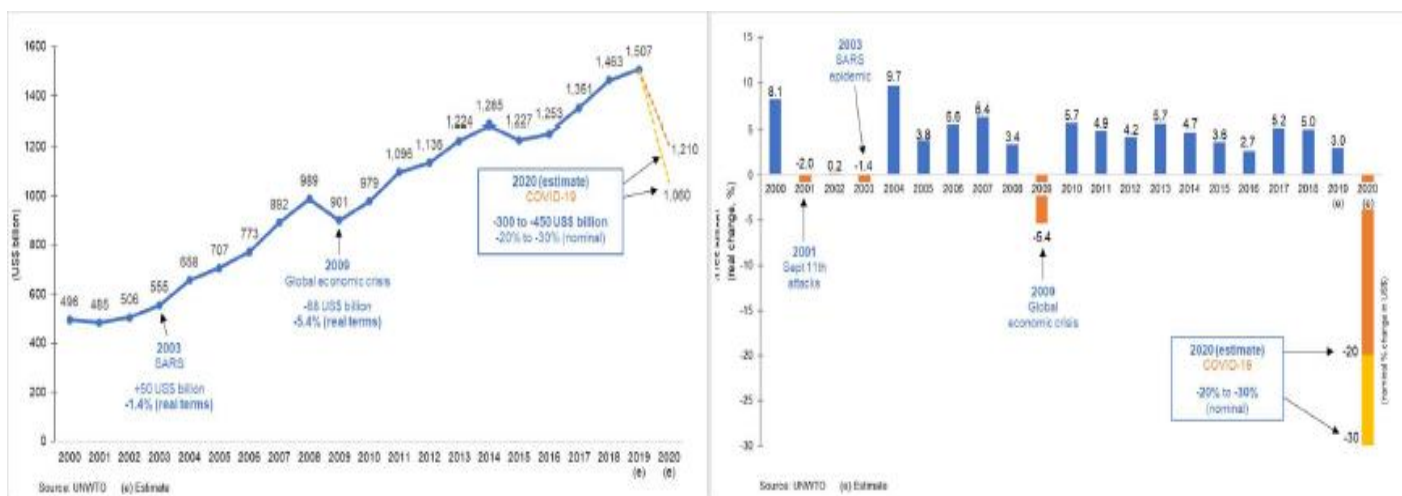

Πίνακας 24: Χώρες με κλειστά σύνορα λόγω COVID-19 την 31η Μαρτίου 2020. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν στο άρθρο τους οι Ίκκος και Ρασούλη (2020), μία αναμενόμενη απώλεια αφίξεων της τάξεως 20 – 30% θα μπορούσε να ερμηνευτεί σε μείωση των διεθνών εισπράξεων στον κλάδο του τουρισμού μεταξύ US \$ 300-450 δισεκατομμυρίων, σχεδόν το ένα τρίτο από τα US \$ 1.5 τρις που εισπράχθηκαν το 2019. Έτσι, η αναμενόμενη πτώση στα έσοδα από τον κλάδο του τουρισμού θα ξεπεράσει κατά πολύ οποιαδήποτε πτώση του παρελθόντος (Πίνακας 25):

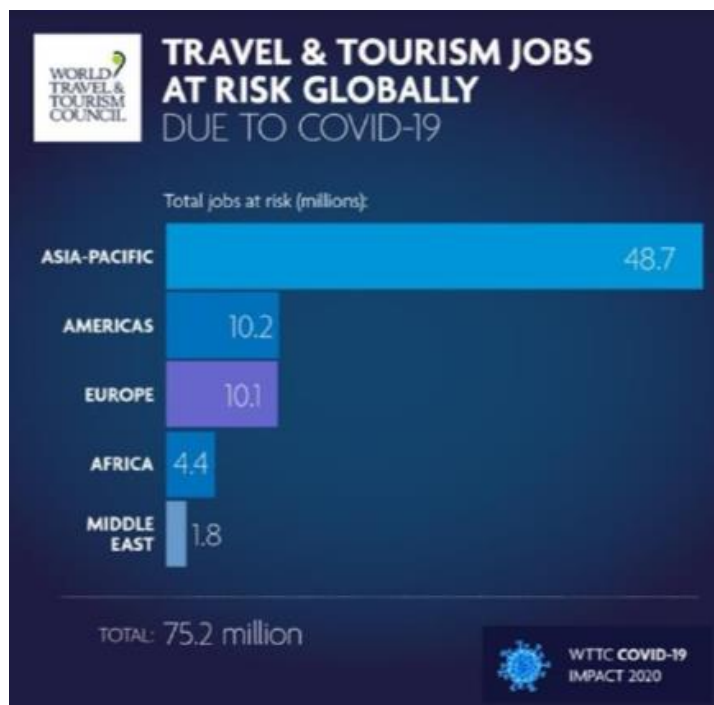
Πίνακας 25: Παγκόσμια έσοδα από τον τουρισμό (δισ δολάρια) και ποσοστιαία μεταβολή. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Επιπλέον, σε σχέση με τον αντίκτυπο της μείωσης των αφίξεων στην Ευρώπη, η ποσοστιαία μείωση είναι πιθανό μετά το τέλος της πανδημίας να είναι μεγαλύτερη από τον παγκόσμιο μέσο όρο.

Ως λογικό επακόλουθο όλων αυτών των μειώσεων των αφίξεων είναι η απώλεια πολλών θέσεων εργασίας, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η ανεργία σε όλον τον κόσμο. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του WTTC, αναμένεται απώλεια περίπου 75 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας σε όλον τον κόσμο, από τις οποίες 10,2 εκατομμύρια στην Ευρώπη (Πίνακας 26):

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

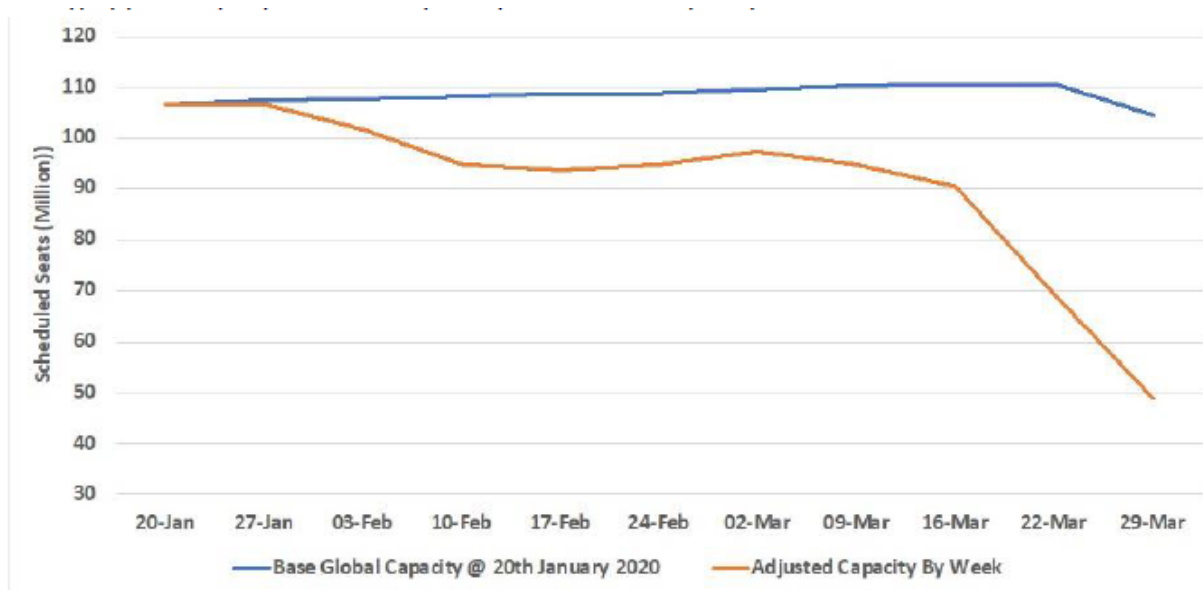

Πίνακας 26: Απώλεια θέσεων εργασίας. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Όλες αυτές οι εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν ως φυσική απόρροια τη μεγάλη μείωση των αεροπορικών δρομολογίων. Ο αεροπορικός κλάδος, ο οποίος παίζει έναν πολύ σημαντικό και νευραλγικό ρόλο στις μετακινήσεις των τουριστών - ταξιδιωτών για τα ταξίδια τους, είναι από τους πρώτους κλάδους που δέχθηκαν μεγάλο πλήγμα. Όπως παρατηρεί κανείς και από τον Πίνακα 27, η δυναμικότητα των αεροπορικών δρομολογίων παγκοσμίως έχει πτώση κάτω από το 50% της προ-COVID-19 πρόβλεψης, ενώ παράλληλα έχει μειωθεί κατά πολύ και η πληρότητα του εκάστοτε δρομολογίου:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 27: Εβδομαδιαία δυναμικότητα τακτικών αεροπορικών συνδέσεων, 20/01 – 05/04/20. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Ενόψει της κατάρρευσης του κλάδου του τουρισμού και προκειμένου να βοηθηθούν οι επιχειρήσεις να επιβιώσουν μεσούσης της πανδημίας έτσι ώστε να μην έχουν χρεωκοπήσει και τεθεί εκτός λειτουργίας όταν αρχίσει η αγορά να επανέρχεται σε μια νέα κανονικότητα, όλο και περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιτρέπουν σε ταξιδιωτικά γραφεία και ταξιδιωτικούς πράκτορες να δίνουν voucher αντί για επιστροφές μετρητών μετά την ακύρωση πακέτων διακοπών και πτήσεων. Αυτό γίνεται στην προσπάθεια όλες αυτές οι εταιρίες να διατηρήσουν την ρευστότητα τους. Η Ιταλία, το Βέλγιο, η Ισπανία και η Ολλανδία έχουν ήδη επιλέξει το σύστημα voucher που καλύπτει τα ακυρωμένα ταξίδια από την 1η Μαρτίου έως τις 15 Σεπτεμβρίου του 2020. Σύμφωνα με τον DRV (Γερμανικός Ταξιδιωτικός Σύνδεσμος), που δυναμικά προωθεί την εφαρμογή των vouchers και στη Γερμανία, και άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης επεξεργάζονται νόμους παρόμοιους με τον γαλλικό κανονισμό. Από την άλλη πλευρά, με πρόσφατη παρέμβασή του ο Επίτροπος Reynders της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφιστά στα κράτη-μέλη την υποχρέωσή τους να λάβουν υπόψη τους κατά τη θεσμοθέτηση των vouchers τα δικαιώματα των καταναλωτών και την Οδηγία 2015/2302 (Ίκκος & Ρασούλη 2020).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

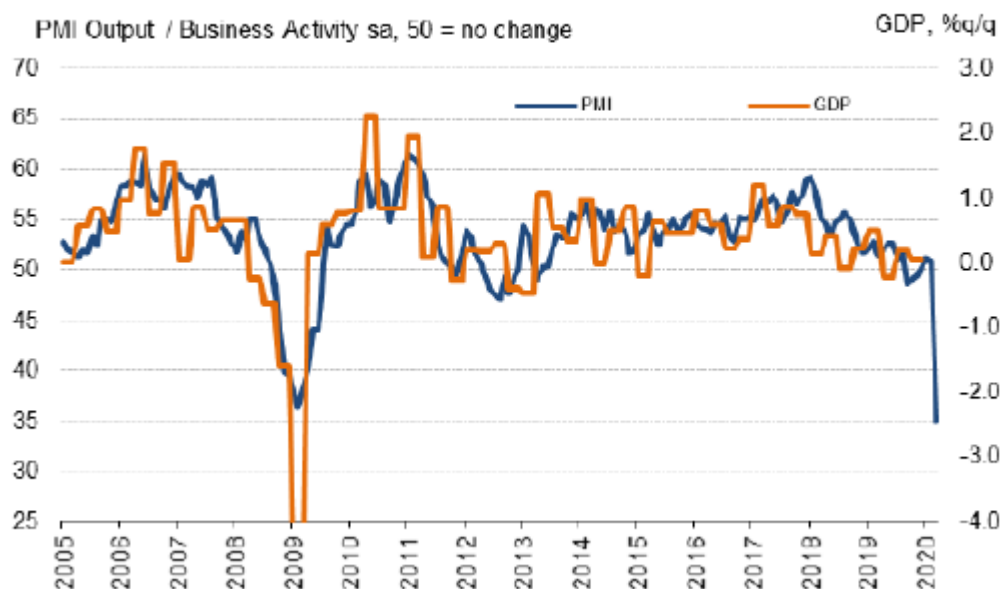
3.3.1 Οι οικονομικές εξελίξεις σε τρεις χώρες του κόσμου

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναλυθούν οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας του κορονοϊού στην οικονομία τριών χωρών του κόσμου και συγκεκριμένα, της Γερμανίας, της Ιταλίας και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ).

Ξεκινώντας από την Γερμανία, μία αναπτυγμένη και ισχυρή χώρα οικονομικά της Ευρώπης, θα δούμε ότι δεν έμεινε ανεπηρέαστη από την οικονομική κατάρρευση στον κλάδο του τουρισμού. Η Γερμανία, όπως και πολλές άλλες χώρες κατά το έτος 2020 και συγκεκριμένα την Άνοιξη βρισκόταν σε lockdown, με αποτέλεσμα το γερμανικό βαρόμετρο απασχόλησης IFO να πέσει στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας δεκαετίας τον Μάρτιο, καθώς οι επιχειρήσεις πάγωναν τις προσλήψεις και παράλληλα σχεδίαζαν να κάνουν απολύσεις.

Ενδεικτικός είναι ο ακόλουθος πίνακας (28), στον οποίο θα παρατηρήσουμε ότι ο Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI) που χρησιμοποιείται ευρέως ως πρόδρομος δείκτης για την πρόβλεψη των μεταβαλλόμενων οικονομικών τάσεων των επίσημων δεδομένων, όπως το ΑΕΠ, κινείται πτωτικά, και ευρίσκεται στο 35, το χαμηλότερο σημείο από την έναρξη δημιουργίας του δείκτη.

Germany

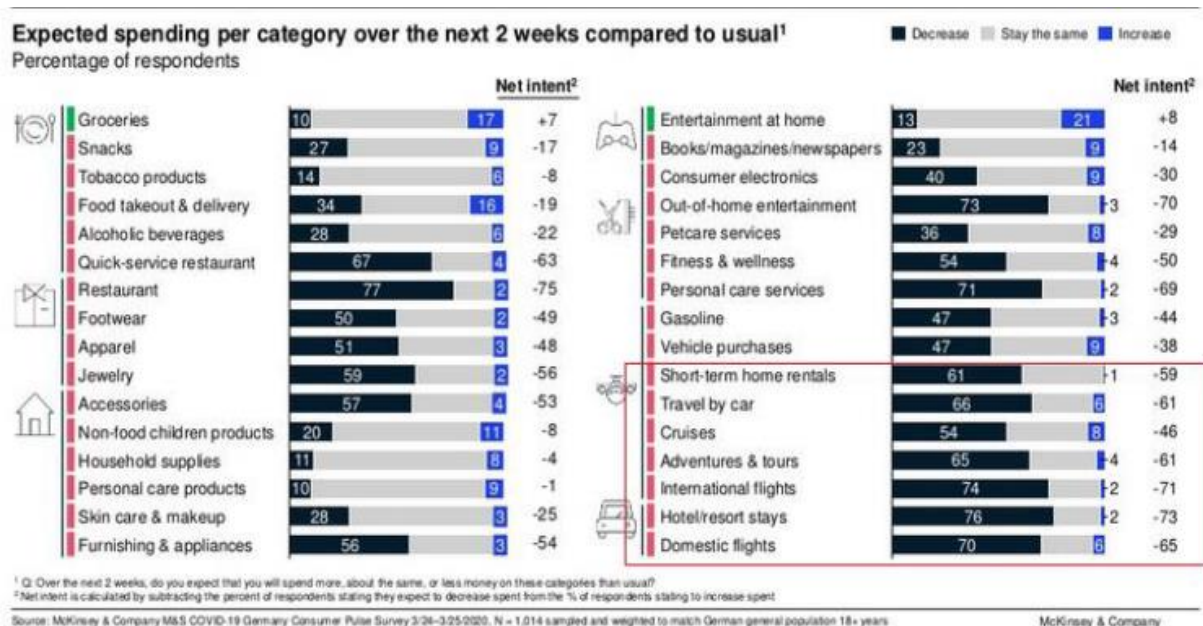

Πίνακας 28: Δείκτης PMI και ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ, Γερμανία. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΑΝΤΕΙΟΝ UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Όπως είναι φυσικό, οι απώλειες στην οικονομία επηρέασαν συνολικά τις δαπάνες των πολιτών της Γερμανίας. Στο κλίμα ανασφάλειας στην οικονομία, αναμένεται πτώση δαπανών των ταξιδιωτικών δραστηριοτήτων (Πίνακας 29): συγκεκριμένα, στη δαπάνη για τις διεθνείς πτήσεις φτάνει το -71%, ενώ για τις εγχώριες το -65%. Μικρότερη φαίνεται η μείωση (-61%) στη μεταφορά με αυτοκίνητο και ακόμα μικρότερη η μείωση (-46%) στην κρουαζιέρα. Σε σχέση με τη διαμονή, η αναμενόμενη μείωση της δαπάνης για διαμονή σε ξενοδοχεία ανέρχεται σε -73%, ενώ μικρότερη φαίνεται η αναμενόμενη μείωση στη διαμονή σε καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης, -59%. Οι εκδρομές εκτιμάται ότι θα παρουσιάσουν μείωση -61% στη δαπάνη.

Πίνακας 29: Αναμενόμενη ποσοστιαία % μεταβολή δαπανών ανά κατηγορία, Γερμανία. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

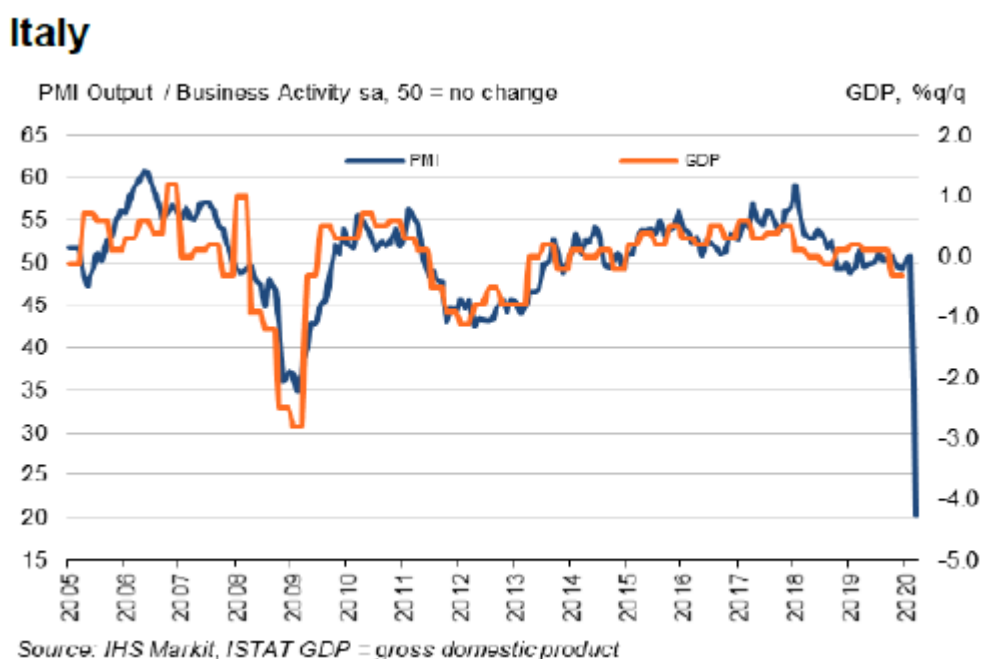
Σύμφωνα με εκτιμήσεις της IATA, θα ταξιδέψουν αεροπορικά 84.4 εκατομμύρια λιγότεροι επιβάτες με αποτέλεσμα μια μείωση εσόδων \$15 δισεκατομμύρια, διακινδυνεύοντας 400.000 θέσεις εργασίας και \$28 δισεκατομμύρια στη γερμανική οικονομία. Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία του WTTC, η Γερμανία αναμένεται να είναι η χώρα που πλήττεται περισσότερο εργασιακά στο σύνολο της Ευρώπης, με σχεδόν 1,6 εκατομμύρια θέσεις εργασίας στον τουρισμό, σε κίνδυνο.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Η δεύτερη χώρα την οποία θα εξετάσουμε είναι η Ιταλία. Σύμφωνα με τον Ιταλικό Εθνικό Οργανισμό Τουρισμού (ENIT), η Ιταλία είναι η τέταρτη χώρα στον κόσμο σε επισκεψιμότητα, μετρώντας 94 εκατομμύρια ξένους επισκέπτες ετησίως και «καυχίζεται» για τις διαφορετικές μορφές τουρισμού: παραθαλάσσιο, παραλίμνιο, χειμερινό, νατουραλιστικό, θρησκευτικό και, κυρίως, καλλιτεχνικό - πολιτιστικό. Αυτό συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) (Licata, Larentis, Tesi, Fusco & Ciliberti, 2021).

Η Ιταλία ήταν η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα η οποία πλήγηκε από την πανδημία του κορονοϊού και βρίσκεται στην 2η θέση σε αριθμό θανάτων ανά εκατομμύριο πληθυσμού, μετά την Ισπανία. Το γεγονός ότι εκδηλώθηκε ο ιός πρώτα στην Ιταλία, την κατέστησε σε πολύ δυσχερή θέση και σε εκτεταμένα lockdowns. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα ο Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI) για την Ιταλία να βρίσκεται το 2020 στο 20,2, το χαμηλότερο σημείο από την δημιουργία του δείκτη (Πίνακας 30):

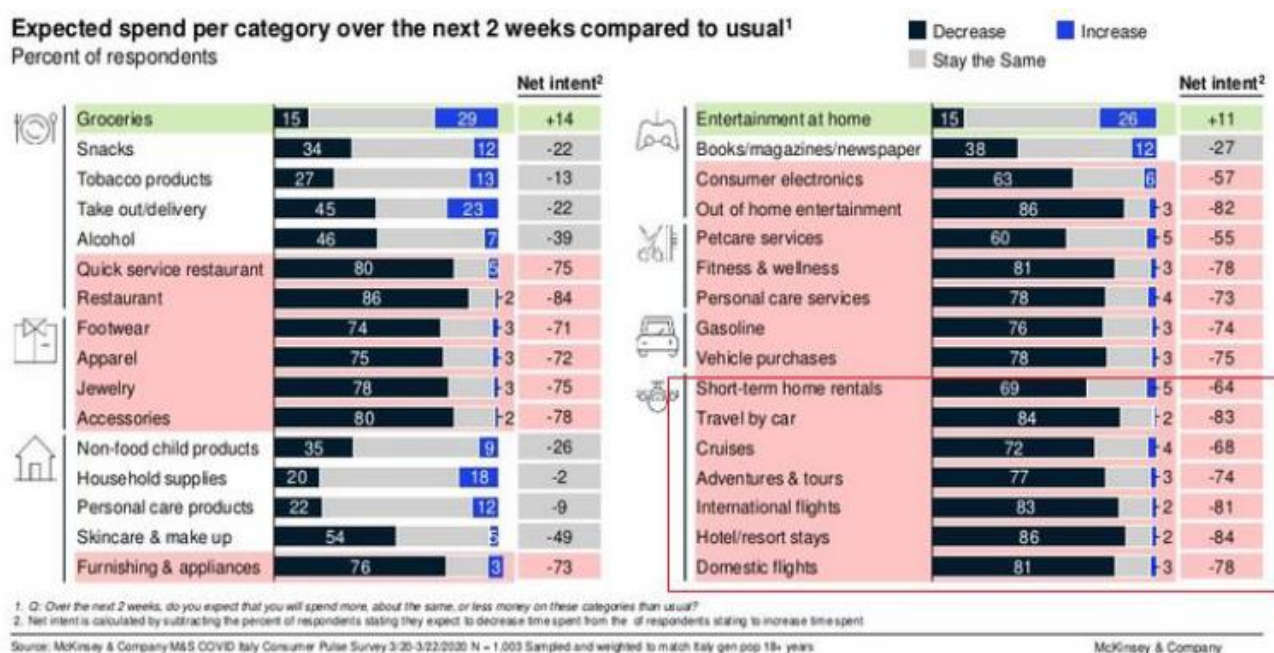
Πίνακας 30: Δείκτης PMI και ΑΕΠ, Ιταλία. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Όπως είναι φυσικό, οι απώλειες στην οικονομία επηρέασαν συνολικά και τις δαπάνες σε όλες τις κατηγορίες ταξιδιωτικών δραστηριοτήτων των πολιτών της Ιταλίας και σε μεγαλύτερο βαθμό από άλλες, διότι όπως προαναφέρθηκε η Ιταλία ήταν η 1^η χώρα η οποία

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΑΝΤΕΙΟΝ UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

χτυπήθηκε από τον ιό. Έτσι, στις διεθνείς πτήσεις η μείωση φτάνει το -81% και στις εγχώριες το -78%. Μικρότερη παρατηρείτε η μείωση (-68%) στην κρουαζιέρα, αλλά δυστυχώς ακόμα μεγαλύτερη η μείωση (-83%) στην μετακίνηση με αυτοκίνητο. Σε σχέση με τη διαμονή, η μείωση της δαπάνης για διαμονή σε ξενοδοχεία αναμενόταν να φτάσει στο -84%, ενώ μικρότερη αναμένεται η μείωση στη δαπάνη διαμονής σε καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης, -64% (Πίνακας 31):

Πίνακας 31: Αναμενόμενη ποσοστιαία % μεταβολή δαπανών ανά κατηγορία, Ιταλία. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Η τελευταία χώρα την οποία θα εξετάσουμε είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ). Σύμφωνα με την μελέτη των Ίκκο και Ρασούλη (2020), έως την 7η Απριλίου του 2020, με εξαίρεση πέντε Πολιτείες, οι υπόλοιπες είχαν κηρύξει lockdown για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορονοϊού. Σύμφωνα με εκτίμηση της Boston Consulting Group, το lockdown αναμενόταν να επεκταθεί σε όλη τη χώρα και να λήξει κάποια στιγμή μεταξύ της 2ης εβδομάδας του Ιουνίου και της 3ης εβδομάδας του Ιουλίου του 2020.

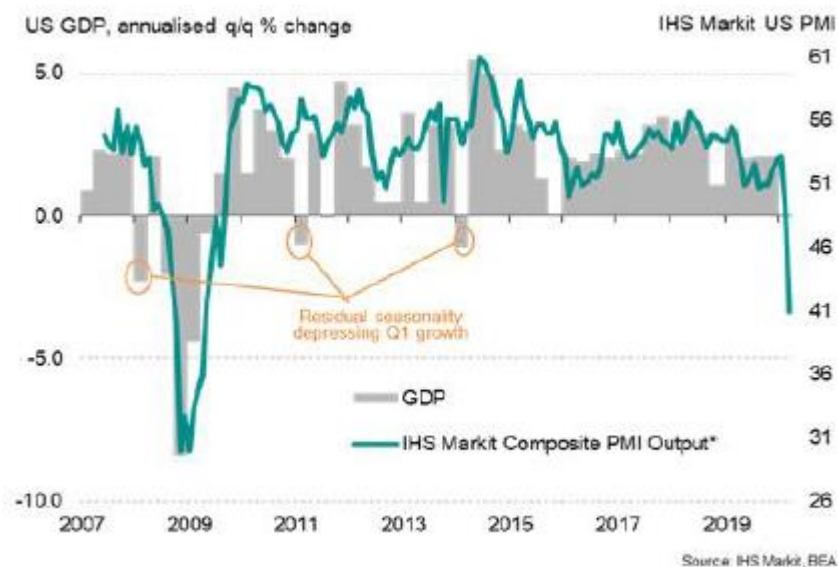
Αυτό είχε σαν συνέπεια ο Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών (PMI) για τις ΗΠΑ να κινείται πτωτικά, και να βρίσκεται στο 40,9, το χαμηλότερο σημείο από την κρίση του 2008 - 2009 (Πίνακας 32), ενώ οι αιτήσεις για επίδομα ανεργίας την τελευταία εβδομάδα του

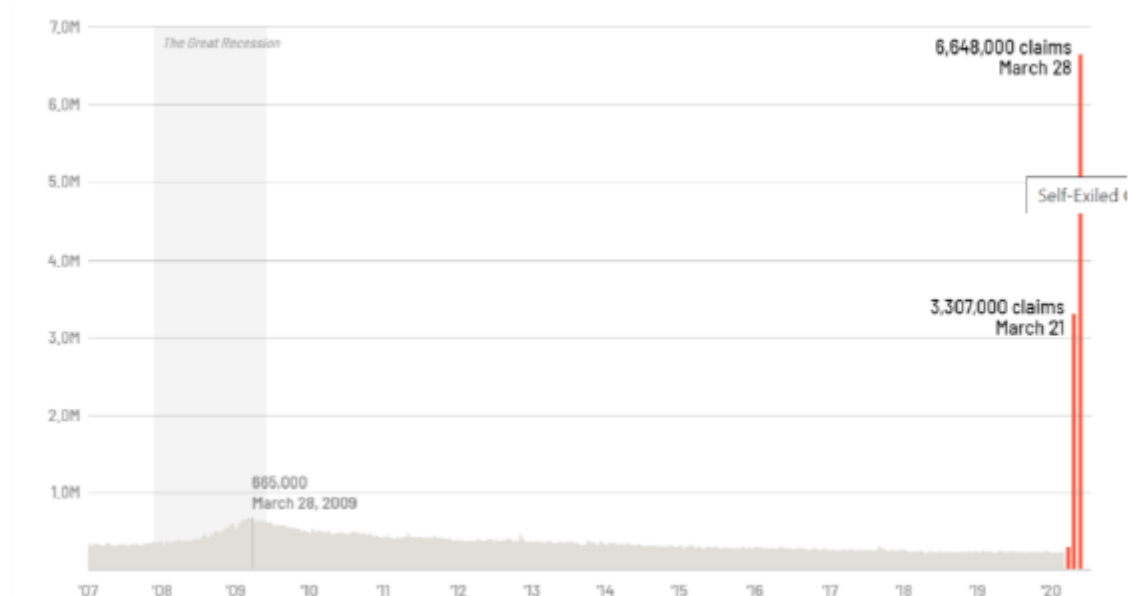
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Μαρτίου του 2020 εκτοξεύτηκαν στο πρωτοφανές επίπεδο των 6,6 εκατομμυρίων, περίπου 10πλάσιες από αυτές στην αιχμή της κρίσης του 2008 – 2009 (Πίνακας 33):

US PMI and GDP

Πίνακας 32: Δείκτης PMI και ΑΕΠ, ΗΠΑ. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

Πίνακας 33: Αιτήσεις για Επίδομα Ανεργίας ανά βδομάδα. Πηγή: Ίκκος & Ρασούλη 2020.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Όπως ήταν αναμενόμενο, μέσα σε αυτό το δυσμενές οικονομικό κλίμα η αναμενόμενη πτώση των δαπανών των ταξιδιωτικών δραστηριοτήτων να είναι μεγάλη (Πίνακας 34): στη δαπάνη για διεθνείς πτήσεις φτάνει η μείωση ανέρχεται στο -69% και στις εγχώριες στο -6%. Μικρότερη φαίνεται η μείωση (-62%) στην κρουαζιέρα, αναμενόταν μείωση -68% στην μετακίνηση με αυτοκίνητο. Σε σχέση με τη διαμονή, η αναμενόμενη μείωση της δαπάνης για διαμονή σε ξενοδοχεία ανερχόταν σε -79%, ενώ αισθητά μικρότερη φαινόταν η αναμενόμενη μείωση στη δαπάνη διαμονής σε καταλύματα βραχυχρόνιας μίσθωσης, -61%.

Οι παραπάνω μειώσεις ήταν αναμενόμενες από την στιγμή που Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής επέβαλλαν περιοριστικούς περιορισμούς στις 13/3/2020 στους επιβάτες οι οποίοι διέρχονταν ή είχαν μεταβεί στην Αυστρία, Βέλγιο, Κίνα (Λαϊκή Δημοκρατία), Τσεχία, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ισλανδία, Ιράν, Ιρλανδία (Rep.), Ιταλία, Λετονία, Λιχτενστάιν, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Νορβηγία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία ή Στο Ηνωμένο Βασίλειο (εκτός από υπερπόντια εδάφη εκτός Ευρώπης), τις τελευταίες 14 ημέρες δεν επιτρεπόταν να εισέλθουν στις ΗΠΑ. Αυτό δεν ίσχυε για υπηκόους ή μόνιμους κατοίκους των ΗΠΑ, επιβάτες που έφθαναν στις ΗΠΑ με πτήσεις που είχαν αναχωρήσει πριν από τις 23:59 EDT στις 13 Μαρτίου 2020 και κάποιων άλλων εξαιρέσεων που ωστόσο για να εισέλθουν στη χώρα, θα έπρεπε να φτάσουν σε ένα από τα ακόλουθα αεροδρόμια: Ατλάντα (ATL), Βοστώνη (BOS), Σικάγο (ORD), Ντάλας, (DFW), Ντιτρόιτ (DTW), Χονολουλού (HNL), Λος Άντζελες (LAX), Μαϊάμι (MIA), Νέα Υόρκη (JFK ή EWR), Σαν Φρανσίσκο (SFO), Σιάτλ (SEA) και Ουάσιγκτον (IAD).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Εμπειρική Ανάλυση

4.1 Μεθοδολογία εμπειρικής ανάλυσης

Η τουριστική ζήτηση εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, εκ των οποίων οι κυριότεροι παράγοντες είναι το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, το διαθέσιμο εισόδημα, οι τιμές στη χώρα υποδοχής αλλά και οι τιμές στις άλλες ανταγωνίστριες χώρες, καθώς και το κόστος μεταφοράς. Από όλες τις προαναφερθείσες μεταβλητές, ο κάθε ερευνητής διαλέγει εκείνες τις μεταβλητές για τις οποίες μπορεί να βρει διαθέσιμα στοιχεία από έγκυρες πηγές.

Επίσης, πέρα από κάποιες ποσοτικές μεταβλητές που αναφέραμε, οι ερευνητές ενδιαφέρονται πολλές φορές να μελετήσουν κατά πόσο ένα μεμονωμένο γεγονός ενδέχεται να επηρέασε τις μεταβλητές που εξετάζουμε. Για αυτό τον λόγο γίνεται χρήση των ψευδομεταβλητών.

Παγκοσμίως έχουν χρησιμοποιηθεί πολλά μοντέλα για την τουριστική ζήτηση από πολλούς ερευνητές. Παρακάτω, παραθέτουμε κάποια συγκεκριμένα άρθρα με βάση τα οποία σχηματίσαμε και εμείς το δικό μας μοντέλο παλινδρόμησης, το οποίο αναλύεται στην ενότητα 4.2.

Στο άρθρο των Muranyi et. al. (2020) γίνεται μια καταγραφή των παραγόντων που συντέλεσαν το έτος 2014 να έχει 135% περισσότερους εισερχόμενους ξένους τουρίστες σε σύγκριση με το έτος 2000. Οι μεταβλητές οι οποίες εξετάζονται σε αυτό το άρθρο είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα των τουριστών, οι σχετικές τιμές μεταξύ της Ινδονησίας και των χωρών από τους οποίους έρχονται οι τουρίστες, η ικανότητα στέγασης, η απόσταση μεταξύ των χωρών και οι δημόσιες επενδύσεις σε υποδομές στη διεθνή τουριστική ζήτηση. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα των τουριστών, οι σχετικές τιμές και η ικανότητα στέγασης, δηλαδή πόσες διαθέσιμες κλίνες υπάρχουν, συσχετίζονται θετικά με τις τουριστικές δαπάνες στην Ινδονησία. Αντίθετα, προέκυψε ότι η απόσταση είχε αρνητική επίδραση στις τουριστικές δαπάνες στην Ινδονησία. Επίσης, σε αυτήν την έρευνα εξετάστηκε και η επίδραση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 μέσω ψευδομεταβλητής, από όπου προέκυψε ότι ο τουρισμός εμφάνισε πτώση.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Στο άρθρο των Martins et. al. (2017) χρησιμοποιήθηκαν τρία διαφορετικά οικονομετρικά μοντέλα για να ελέγξουν κατά πόσο οι μακροοικονομικές μεταβλητές επηρεάζουν την τουριστική ζήτηση. Σε αυτή την έρευνα, η τουριστική ζήτηση μελετάται μέσω των αφίξεων των εισερχόμενων επισκεπτών και τις δαπάνες. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν υποδεικνύουν ότι η αύξηση του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και η μείωση των εγχώριων τιμών ενισχύουν την τουριστική ζήτηση. Επίσης, επειδή αυτή η έρευνα χρησιμοποίησε δείγμα από πολλές χώρες, προέκυψε ότι οι χώρες που διαθέτουν δικό τους νόμισμα μπορούν να ενισχύσουν την τουριστική ζήτηση μέσω της υποτίμησης του εθνικού τους νομίσματος.

Σε μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Auzar, et. al. (2020), οι συγκεκριμένοι ερευνητές χρησιμοποίησαν ένα υπόδειγμα με τέσσερις ανεξάρτητες μεταβλητές για να περιγράψουν την εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή την τουριστική ζήτηση. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν το εισόδημα, η συναλλαγματική ισοτιμία, το κόστος μεταφοράς και η τιμή τουρισμού. Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας αποκάλυψαν ότι υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ του κόστους μεταφοράς και την άφιξη τουριστών, καθώς και αρνητική συσχέτιση μεταξύ της τιμής του τουρισμού και την άφιξη τουριστών. Δηλαδή, αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται το κόστος μεταφοράς και η τιμή τουρισμού, τόσο μειώνεται η άφιξη τουριστών. Αντίθετα, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του εισοδήματος και της άφιξης τουριστών, δηλαδή όσο αυξάνεται το εισόδημα τόσο αυξάνεται και η άφιξη τουριστών. Τέλος, η συναλλαγματική ισοτιμία ήταν στατιστικά ασήμαντη και δεν χρήζει ερμηνείας.

4.2. Μοντέλο παλινδρόμησης που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία

Με βάση μια πληθώρα ερευνητικών εργασιών (Mehmet Altımay, Hasan Ali Bicak and Hatice Jenkins (2005), Laurent Botti, Nicolas Peypoch, Rado Randriamboarison, Bernardin Solonandrasana (2007), E.I. Lelwala, L.H.P. Gunaratne (2008), Maria Cherry Lyn S. Rodolfo, Veronica Domingo and Mary Grace Agner (2010) και Gabriela Mordecki, Ana Leiva and Nathalie Desplas (2016)), στην οποία προτείνονται διάφορα μοντέλα τουριστικής ζήτησης, αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε ως στοιχεία τον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (στοιχεία από Παγκόσμια Τράπεζα), το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (στοιχεία από Παγκόσμια Τράπεζα), τις συναλλαγματικές ισοτιμίες (στοιχεία από OECD) και κατασκευάζοντας τις κατάλληλες

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ανεξάρτητες μεταβλητές με βάση τα παραπάνω στοιχεία, να εκτιμήσουμε τα κάτωθι υποδείγματα:

- $\ln(arrivals\ from\ France)_t = c + \beta_1 \ln Y_t + \beta_2 \ln P_t + \beta_3 \ln PR_t + u_t$
- $\ln(arrivals\ from\ Germany)_t = c + \beta_1 \ln Y_t + \beta_2 \ln P_t + \beta_3 \ln PR_t + u_t$
- $\ln(arrivals\ from\ Italy)_t = c + \beta_1 \ln Y_t + \beta_2 \ln P_t + \beta_3 \ln PR_t + u_t,$
- $\ln(arrivals\ from\ Romania)_t = c + \beta_1 \ln Y_t + \beta_2 \ln P_t + \beta_3 \ln PR_t + u_t$
- $\ln(arrivals\ from\ United\ Kingdom)_t = c + \beta_1 \ln Y_t + \beta_2 \ln P_t + \beta_3 \ln PR_t + u_t$
- $\ln(arrivals\ from\ USA)_t = c + \beta_1 \ln Y_t + \beta_2 \ln P_t + \beta_3 \ln PR_t + u_t$

Όπου:

Y_t : Είναι το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας προέλευσης

P_t : Οι τιμές τουρισμού στην χώρα υποδοχής (Ελλάδα) και χώρα προέλευσης (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ρουμανία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής,)

PR_t : Οι τιμές τουρισμού στην χώρα υποδοχής των ανταγωνιστριών χωρών της Ελλάδας (Ιταλία, Ισπανία, Τουρκία) και χώρα προέλευσης (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιταλία Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής,).

Η εξαρτημένη μεταβλητή σε όλα τα υποδείγματα είναι οι αφίξεις τουριστών στην χώρα υποδοχής που μας ενδιαφέρει, δηλαδή η Ελλάδα (στοιχεία από ΕΟΤ, ΕΣΥΕ και Τράπεζα Ελλάδος, καθώς με την πάροδο των χρόνων έχει αλλάξει ο φορέας που καταρτίζει και δημοσιοποιεί τα στοιχεία για τις αφίξεις των τουριστών)

Μέσω των παραπάνω υποδειγμάτων θα μπορέσουμε να ελέγξουμε:

- 1) την επίδραση που έχουν οι παραπάνω ανεξάρτητες μεταβλητές στις αφίξεις των τουριστών την χρονική περίοδο 1990-2020
- 2) Χρησιμοποιώντας στοιχεία από το 1990 έως το 2019 θα ελέγξουμε ξανά τα αποτελέσματα που θα προκύψουν στις ανεξάρτητες μεταβλητές σε σχέση με την περίοδο 1990-2020, καθώς το έτος 2020 άρχισε η πανδημία της Covid-19, και θα ελέγξουμε i) αν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο αυτών χρονικών περιόδων, και ii) θα κάνουμε πρόβλεψη για το έτος 2020 με τα στοιχεία της χρονικής περιόδου 1990-2019, έτσι ώστε χρησιμοποιώντας τα στοιχεία του 2020 να δούμε τι διαφορές προέκυψαν μεταξύ των προβλέψεων και των πραγματικών τιμών με τη χρήση στατιστικών κριτηρίων (π.χ. Root Mean Squared Error, Mean Absolute Error, και Mean Absolute Percent Error).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Η επιλογή των συγκεκριμένων χωρών βασίστηκε στο διάγραμμα της Σελίδας 26 (με τίτλο «Πίνακας 9: Αφίξεις τουριστών και δαπάνη ανά ταξίδι στην Ελλάδα. Πηγή: Alpha Bank 2019»), όπου παρατηρούμε ότι οι χώρες με τις περισσότερες αφίξεις τουριστών και δαπάνη ανά ταξίδι στην Ελλάδα είναι η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ρουμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής).

3) Περαιτέρω, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε μια ψευδομεταβλητή για το έτος 2008, έτσι ώστε να ελέγξουμε πώς επηρέασε η έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης με την κατάρρευση της Lehman Brothers το υπόδειγμα μας.

Στα παραπάνω υποδείγματα θα γίνουν στατιστικοί έλεγχοι για τα κατάλοιπα (ιστογράμματα για έλεγχο κανονικότητας, έλεγχος ετεροσκοδαστικότητας, και έλεγχος Augmented Dickey Fuller για στασιμότητα). Επίσης, θα παρουσιαστούν αποτελέσματα που έχουν σχέση με την περιγραφική στατιστική και τις συσχετίσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών μας.

4.3. Περιγραφικά στατιστικά των μεταβλητών

Στον πίνακα 34 παρουσιάζονται περιγραφικά στατιστικά μέτρα για την εξαρτημένη μεταβλητή που χρησιμοποιούμε στις παλινδρομήσεις μας, ενώ στους πίνακες 35-37 παρουσιάζονται περιγραφικά στατιστικά μέτρα για τις ανεξάρτητες μεταβλητές των υποδειγμάτων μας. Κοινό στοιχείο σε αυτούς τους 4 πίνακες είναι ότι όλες οι μεταβλητές έχουν 31 παρατηρήσεις (χρονικό διάστημα 1990-2020):

	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ρουμανία	Ηνωμένο Βασίλειο	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Μέση Τιμή	851.9989	2461.566	923.3532	317.9468	2304.739	429.1159
Διάμεσος	735.5680	2345.440	865.7300	204.5510	2278.012	278.9410
Μέγιστη Τιμή	1541.793	4381.448	1667.114	1389.398	3499.325	1178.988
Ελάχιστη Τιμή	426.6780	1526.439	373.2280	11.25800	1068.581	106.5740

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Τυπική απόκλιση	363.1941	637.6139	331.7228	391.1300	538.0523	281.8703
Λοξότητα	0.723013	1.427942	0.531452	1.758686	0.048261	1.065793
Κύρτωση	2.187172	5.014418	2.462388	4.984967	2.622540	3.441954
Jarque-Bera	3.554253	15.77635	1.832609	21.06967	0.196065	6.121182
p-value	0.169123	0.000375	0.399995	0.000027	0.906619	0.046860
Παρατηρήσεις	31	31	31	31	31	31

Πίνακας 34: Αφίξεις (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Από τον Πίνακα 34 παρατηρούμε ότι οι περισσότερες αφίξεις κατά μέσο όρο προέρχονται από την Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, μετά ακολουθούν η Ιταλία και η Γαλλία, και έπονται οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Ρουμανία. Συνεπώς, το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είχε αυστηρούς περιοριστικούς όρους για τα ταξίδια προς την Ελλάδα το καλοκαίρι του 2021 θα έχει αντίκτυπο στα έσοδα που θα αποκομίσει η Ελλάδα από τον τουρισμό από την συγκεκριμένη χώρα.

	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ρουμανία	Ηνωμένο Βασίλειο	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Μέση Τιμή	38734.92	39920.66	34853.63	7264.492	37175.70	46132.37
Διάμεσος	40058.68	38836.78	35019.54	6784.925	39102.90	47648.81
Μέγιστη Τιμή	44192.81	47469.48	38272.20	12079.55	43592.41	55886.18
Ελάχιστη Τιμή	32524.05	32430.32	30871.29	4352.132	28214.54	35542.14
Τυπική απόκλιση	3615.722	4616.219	2137.295	2465.352	5010.005	6085.461
Λοξότητα	-0.526349	0.114089	-0.271907	0.460345	-0.612896	-0.331981
Κύρτωση	1.939472	1.732355	2.032169	1.909869	1.986452	1.962997
Jarque-Bera	2.884151	2.142861	1.591889	2.629903	3.267715	1.958449
p-value	0.236437	0.342518	0.451155	0.268487	0.195175	0.375602
Παρατηρήσεις	31	31	31	31	31	31

Πίνακας 35: Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Από τον Πίνακα 35 βλέπουμε ότι το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής είναι κατά μέσο όρο υψηλότερο από όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ρουμανίας απέχει πάρα πολύ από το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ρουμανία	Ηνωμένο Βασίλειο	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Μέση Τιμή	0.900419	0.891968	0.918226	4.907774	0.695323	1.124581
Διάμεσος	0.911000	0.903000	0.930000	4.309000	0.667000	1.081000

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Μέγιστη Τιμή	1.012000	1.012000	1.005000	9.437000	0.876000	1.406000
Ελάχιστη Τιμή	0.747000	0.763000	0.710000	3.657000	0.546000	0.823000
Τυπική απόκλιση	0.072865	0.072958	0.070952	1.300655	0.093034	0.154392
Λοξότητα	-0.417879	-0.206541	-1.822602	1.674031	0.287582	0.053423
Κύρτωση	2.230889	2.067059	5.975285	5.833615	2.113710	2.274358
Jarque-Bera	1.666280	1.344645	28.59727	24.85024	1.441918	0.694881
p-value	0.434682	0.510521	0.000001	0.000004	0.486286	0.706494
Παρατηρήσεις	31	31	31	31	31	31

Πίνακας 36: Τιμές τουρισμού στη χώρα υποδοχής, Ελλάδα, και χώρα προέλευσης (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Από τους Πίνακες 37 και 38 προκύπτει ένα ενδιαφέρον εύρημα, καθώς παρατηρείται ότι οι τιμές τουρισμού κατά μέσο όρο στην Ελλάδα είναι υψηλότερες σε σχέση με τις τιμές τουρισμού στις ανταγωνίστριες χώρες. Οι υψηλότερες τιμές τουρισμού αφορούν τους Ρουμάνους τουρίστες, και έπονται οι τουρίστες από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Οι τιμές τουρισμού για τους τουρίστες από Γαλλία, Γερμανία και Ιταλία κυμαίνονται στα ίδια περίπου επίπεδα, ενώ οι χαμηλότερους τιμές τουρισμού είναι για τους κατοίκους του Ηνωμένου Βασιλείου.

	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία	Ρουμανία	Ηνωμένο Βασίλειο	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Μέση Τιμή	0.774710	0.768129	0.682920	4.272440	0.597710	0.968903
Διάμεσος	0.787000	0.791000	0.685073	3.599789	0.601000	0.966000
Μέγιστη Τιμή	0.838000	0.842000	0.750960	9.476152	0.732000	1.199000
Ελάχιστη Τιμή	0.646000	0.615000	0.621308	3.138007	0.478000	0.701000
Τυπική απόκλιση	0.052517	0.060349	0.038976	1.389375	0.070024	0.135157
Λοξότητα	-0.843829	-0.854545	3.94E-05	2.100072	-0.014951	-0.120358
Κύρτωση	2.818096	2.884542	1.698020	7.626360	2.205908	1.938559
Jarque-Bera	3.721649	3.790166	2.189570	50.43238	0.815657	1.530111
p-value	0.155544	0.150306	0.334612	0.000000	0.665093	0.465308
Παρατηρήσεις	31	31	31	31	31	31

Πίνακας 37: Τιμές τουρισμού στη χώρα υποδοχής των ανταγωνιστριών χωρών της Ελλάδας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

4.4 Ύπαρξη συσχετίσεων για τα έξι υποδείγματα

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Στους πίνακες 38-43 παρατίθενται οι πίνακες συσχετίσεων για τις μεταβλητές που χρησιμοποιούμε στο εκάστοτε υποδείγμα παλινδρόμησης ανάλογα με την χώρα προέλευσης των τουριστών στην Ελλάδα.

	$\ln(arrivals\ from\ France)$	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
$\ln(arrivals\ from\ France)$	1	0.8094	0.7088	0.6356
$\ln Y_t$	0.8094	1	0.9004	0.6260
$\ln P_t$	0.7088	0.9004	1	0.6337
$\ln PR_t$	0.6356	0.6260	0.6337	1

Πίνακας 38: Πίνακας συσχετίσεων για τις μεταβλητές του υποδείγματος της Γαλλίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Στους Πίνακες 38-40 παρατηρούνται μόνο θετικές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών που χρησιμοποιούμε στα υποδείγματα παλινδρόμησης, δηλαδή οι μεταβλητές μεταβάλλονται κατά την ίδια κατεύθυνση όταν προκύπτει κάποια μεταβολή. Αξίζει να τονιστεί ότι στον πίνακα συσχετίσεων της Γαλλίας παρατηρούνται ισχυρές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών του υποδείγματος (τιμές άνω του 0.7).

	$\ln(arrivals\ from\ Germany)$	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
$\ln(arrivals\ from\ Germany)$	1	0.5935	0.3175	0.0882
$\ln Y_t$	0.5935	1	0.8024	0.4864
$\ln P_t$	0.3175	0.8024	1	0.6761
$\ln PR_t$	0.0882	0.4864	0.6761	1

Πίνακας 39: Πίνακας συσχετίσεων για τις μεταβλητές του υποδείγματος της Γερμανίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Επίσης, από τον Πίνακα 39 που αφορά την Γερμανία, προκύπτει ότι υπάρχει ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και τις τιμές τουρισμού μεταξύ Ελλάδας – Γερμανίας.

	$\ln(arrivals\ from\ Italy)$	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
$\ln(arrivals\ from\ Italy)$	1	0.5813	0.3908	0.5768
$\ln Y_t$	0.5813	1	0.5994	0.5181
$\ln P_t$	0.3908	0.5994	1	0.6785
$\ln PR_t$	0.5768	0.5181	0.6785	1

Πίνακας 40: Πίνακας συσχετίσεων για τις μεταβλητές του υποδείγματος της Ιταλίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Στον Πίνακα 40 παρατηρούμε ότι υφίστανται θετικές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών, αλλά όχι ισχυρές.

	$\ln(arrivals\ from\ Romania)$	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
$\ln(arrivals\ from\ Romania)$	1	0.8937	-0.847	-0.850
$\ln Y_t$	0.8937	1	-0.795	-0.760
$\ln P_t$	-0.847	-0.795	1	0.975
$\ln PR_t$	-0.850	-0.760	0.975	1

Πίνακας 41: Πίνακας συσχετίσεων για τις μεταβλητές του υποδείγματος της Ρουμανίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Αντίθετα, στους Πίνακες 41 – 43 υπάρχουν και αρνητικές συσχετίσεις, δηλαδή οι μεταβλητές μεταβάλλονται κατά την αντίθετη κατεύθυνση όταν προκύπτει κάποια μεταβολή.

	$\ln (\text{arrivals from UK})$	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
$\ln(\text{arrivals from UK})$	1	0.3531	-0.199	-0.298
$\ln Y_t$	0.3531	1	0.5027	0.2845
$\ln P_t$	-0.199	0.5027	1	0.8688
$\ln PR_t$	-0.298	0.2845	0.8688	1

Πίνακας 42: Πίνακας συσχετίσεων για τις μεταβλητές του υποδείγματος του Ηνωμένου Βασιλείου (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Αξίζει να τονιστεί ότι ισχυρές συσχετίσεις υπάρχουν μεταξύ των μεταβλητών και στο υπόδειγμα της Ρουμανίας, και στο υπόδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου και στο υπόδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.

	$\ln (\text{arrivals from USA})$	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
$\ln(\text{arrivals from USA})$	1	0.5930	0.3348	0.2651
$\ln Y_t$	0.5930	1	0.0755	-0.150
$\ln P_t$	0.3348	0.0755	1	0.8900
$\ln PR_t$	0.2651	-0.150	0.8857	1

Πίνακας 43: Πίνακας συσχετίσεων για τις μεταβλητές του υποδείγματος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

4.5 Αποτελέσματα παλινδρομήσεων

Στους Πίνακες 44-45 και παρατίθενται τα αποτελέσματα που προέκυψαν για τα έξι υποδείγματα που μελετήσαμε. Πιο συγκεκριμένα, η παλινδρόμηση 1 αφορά τον τουρισμό από την Γαλλία, η παλινδρόμηση 2 αφορά τον τουρισμό από την Γερμανία, η παλινδρόμηση 3 αφορά τον τουρισμό από την Ιταλία, η παλινδρόμηση 4 αφορά τον τουρισμό από την Ρουμανία, η παλινδρόμηση 5 αφορά τον τουρισμό από το Ηνωμένο Βασίλειο και η παλινδρόμηση 6 αφορά τον τουρισμό από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Ο Πίνακας 44 αφορά την χρονική περίοδο 1990-2020 και ο Πίνακας 45 αφορά την χρονική περίοδο 1990-2019. Μέσα στα αποτελέσματα, ο πάνω αριθμός δείχνει τους εκτιμημένους συντελεστές για τις ανεξάρτητες μεταβλητές και ο κάτω αριθμός είναι η τιμή p-value που υποδεικνύει αν η ανεξάρτητη μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική μεταβλητή ή

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

όχι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% (τιμές p-value μικρότερες από 5% σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές).

	c	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
Παλινδρόμηση 1	--30.67642 (0.0121)	3.559672 (0.0024)	-0.951946 (0.4524)	1.368914 (0.1076)
Παλινδρόμηση 2	-12.42243 (0.0271)	1.887530 (0.0008)	-0.953018 (0.2575)	--0.393781 (0.4962)
Παλινδρόμηση 3	-20.42836 (0.0801)	2.705990 (0.0168)	-0.924255 (0.3214)	3.095814 (0.0202)
Παλινδρόμηση 4	-14.98182 (0.0056)	2.491365 (0.0000)	1.765664 (0.3667)	-3.372433 (0.0392)
Παλινδρόμηση 5	-3.252484 (0.3773)	1.003657 (0.0069)	-0.658631 (0.3618)	-0.324953 (0.6546)
Παλινδρόμηση 6	-29.21221 (0.0010)	3.288911 (0.0001)	-1.034908 (0.5186)	2.569042 (0.1102)

Πίνακας 44: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων 1-6 για την χρονική περίοδο 1990 - 2020 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Από τα αποτελέσματα που προέκυψαν παρατηρείται ότι και στις 2 υπό εξέταση χρονικές περιόδους η ανεξάρτητη μεταβλητή του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% σε όλες τις παλινδρομήσεις. Πιο συγκεκριμένα, έχει θετική επίδραση σε όλες τις περιπτώσεις που εξετάζουμε και επειδή η τιμή της εισοδηματικής ελαστικότητας είναι μεγαλύτερη της μονάδας, αυτό ερμηνεύεται ότι ο τουρισμός είναι πολυτελές αγαθό.

Στην μεταβλητή του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μεταξύ των δύο χρονικών περιόδων που εξετάζουμε υπάρχουν κάποιες μικρές αυξομειώσεις ανάλογα με την χώρα προέλευσης των τουριστών, αλλά ουσιώδεις διαφορές στα υποδείγματα προκύπτουν:

- 1) στις μεταβλητές των τιμών τουρισμού στην χώρα υποδοχής, όπου την χρονική περίοδο 1990-2020 δεν είναι πουθενά στατιστικά σημαντική σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% η συγκεκριμένη μεταβλητή, ενώ την χρονική περίοδο 1990-2019 είναι στατιστικά σημαντική για το υπόδειγμα της Γερμανίας
- 2) στις μεταβλητές των τιμών τουρισμού στην χώρα υποδοχής των ανταγωνιστριών χωρών της Ελλάδας, όπου την χρονική περίοδο 1990-2020 είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% η συγκεκριμένη μεταβλητή στις παλινδρομήσεις 3 και 4, ενώ την χρονική περίοδο 1990-2019 είναι στατιστικά σημαντική για τις παλινδρομήσεις 3,4 και 6.

	c	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$
--	-----	-----------	-----------	------------

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Παλινδρόμηση 1	-36.00230 (0.0011)	4.057584 (0.0002)	-1.314529 (0.2302)	1.169038 (0.1088)
Παλινδρόμηση 2	-20.26358 (0.0000)	2.619921 (0.0000)	-1.722509 (0.0034)	-0.478388 (0.1969)
Παλινδρόμηση 3	-16.70421 (0.1300)	2.338279 (0.0289)	-0.566302 (0.5229)	2.646057 (0.0358)
Παλινδρόμηση 4	-18.57492 (0.0002)	2.863560 (0.0000)	2.084149 (0.2001)	-3.471354 (0.0118)
Παλινδρόμηση 5	--3.510100 (0.2116)	1.033030 (0.0005)	-0.543593 (0.3212)	-0.356404 (0.5176)
Παλινδρόμηση 6	-34.70283 (0.0000)	3.810677 (0.0000)	-1.522080 (0.2468)	2.627604 (0.0465)

Πίνακας 45: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων 1-6 για την χρονική περίοδο 1990 - 2019 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

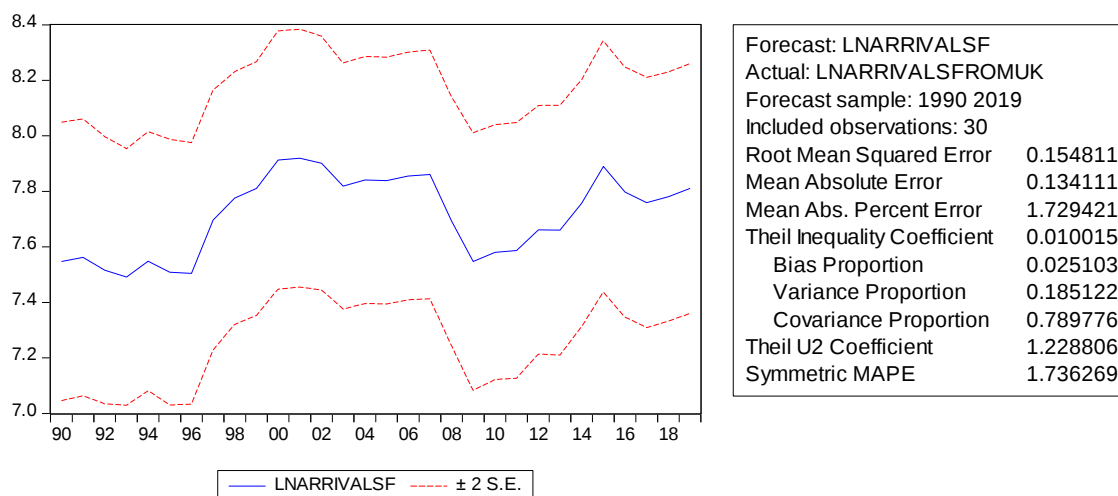
Το αρνητικό πρόσημο στις τιμές τουρισμού στη χώρα υποδοχής στο υπόδειγμα της Γερμανίας την χρονική περίοδο 1990-2019 υποδηλώνει ότι υπάρχει αντίστροφη σχέση μεταξύ των αφίξεων στην Ελλάδα και στο επίπεδο τιμών της.

Το αρνητικό πρόσημο στις τιμές τουρισμού στην χώρα υποδοχής των ανταγωνιστριών χωρών της Ελλάδας στο υπόδειγμα της Ρουμανία και στις δύο υπό εξέταση χρονικές περιόδους υποδεικνύει ότι οι ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας αποτελούν συμπληρωματικούς προορισμούς. Αντίθετα, το θετικό πρόσημο που λαμβάνει η συγκεκριμένη μεταβλητή στο υπόδειγμα της Ιταλίας και στις δύο υπό εξέταση χρονικές περιόδους και στο υπόδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής την χρονική περίοδο 1990-2019 δείχνει ότι οι ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας αποτελούν υποκατάστατους περιορισμούς.

Για να πραγματοποιήσουμε συγκρίσεις όταν κάνουμε προβλέψεις σε μια μεταβλητή χρησιμοποιούμε κάποια στατιστικά κριτήρια, όπως είναι το i) Root Mean Squared Error, ii) Mean Absolute Error, και iii) Mean Absolute Percent Error. Με τη χρήση αυτών των στατιστικών κριτηρίων καλύτερη πρόβλεψη, ή πιο αξιόπιστη με άλλα λόγια, θεωρείται αυτή στην οποία τα στατιστικά κριτήρια λαμβάνουν τις μικρότερες τιμές.

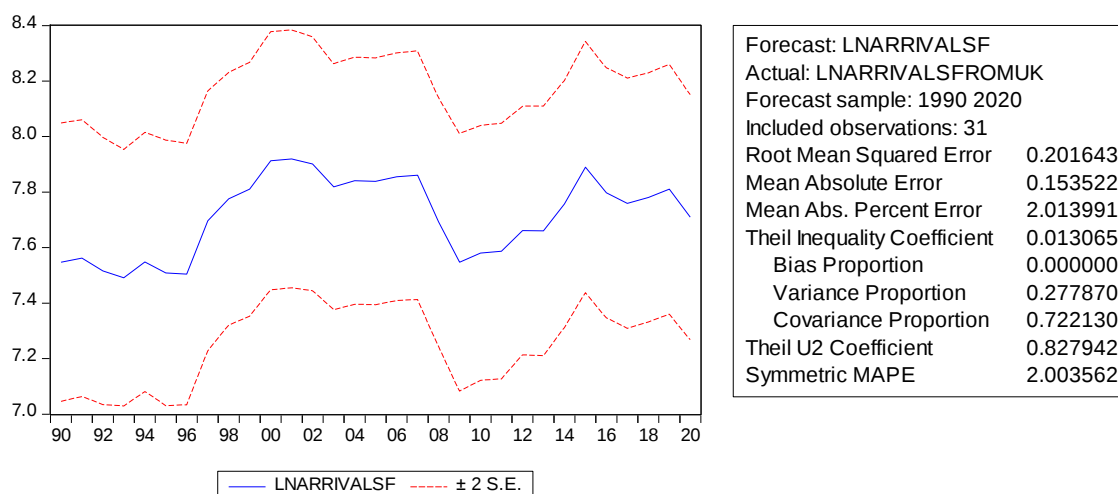

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 46: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από το Ηνωμένο Βασίλειο την χρονική περίοδο 1990 - 2019
(Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

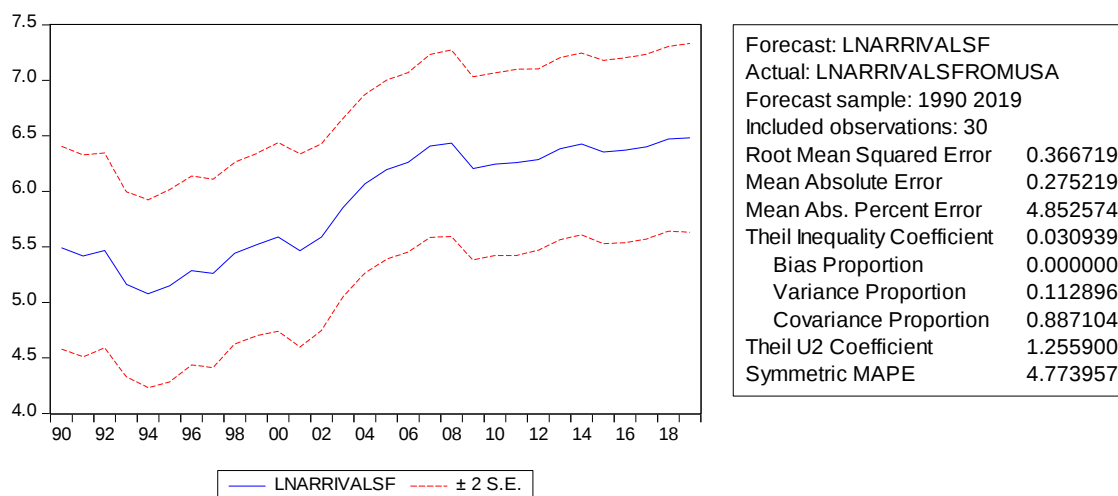
Στην περίπτωση μας, παρατηρώντας τους Πίνακες 46 και 47 για τις αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο, συμπεραίνουμε ότι οι τιμές των στατιστικών κριτηρίων i), ii) και iii) λαμβάνουν χαμηλότερες τιμές την χρονική περίοδο 1990 – 2019 έναντι της χρονικής περιόδου 1990-2020, το οποίο υποδεικνύει ότι με την πανδημία COVID-19 αυξήθηκε η αβεβαιότητα και οι προβλέψεις είναι λιγότερο αξιόπιστες πλέον, το οποίο είναι αναμενόμενο καθώς δεν μπορεί να γνωρίζει κάποιος πώς θα εξελίσσεται η πανδημία και τι περιοριστικούς όρους θα εφαρμόζει η κάθε χώρα.

Πίνακας 47: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από το Ηνωμένο Βασίλειο την χρονική περίοδο 1990 - 2020
(Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

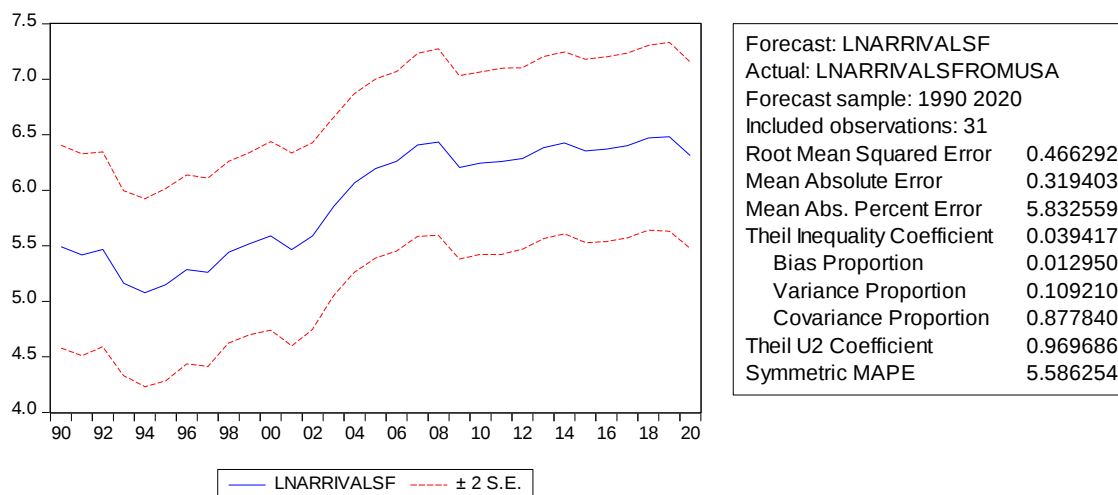

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 48: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής την χρονική περίοδο 1990 - 2019 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

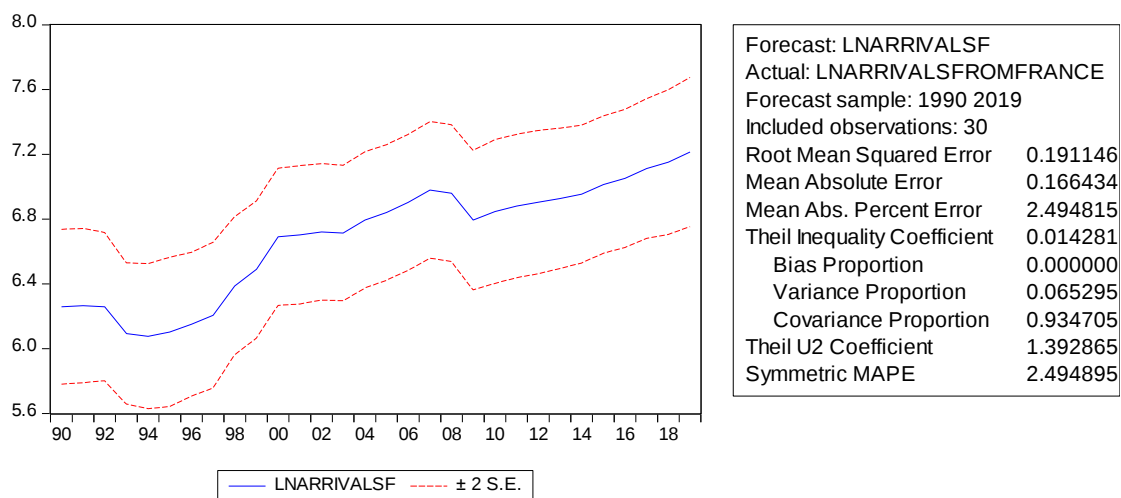
Αντίστοιχα αποτελέσματα προκύπτουν για τις τιμές των στατιστικών κριτηρίων για τις αφίξεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Πίνακες 48-49), για τις αφίξεις από την Γαλλία (Πίνακες 50-51), για τις αφίξεις από την Γερμανία (Πίνακες 52-53), για τις αφίξεις από την Ιταλία (Πίνακες 54-55) και για τις αφίξεις από την Ρουμανία (Πίνακες 56-57).

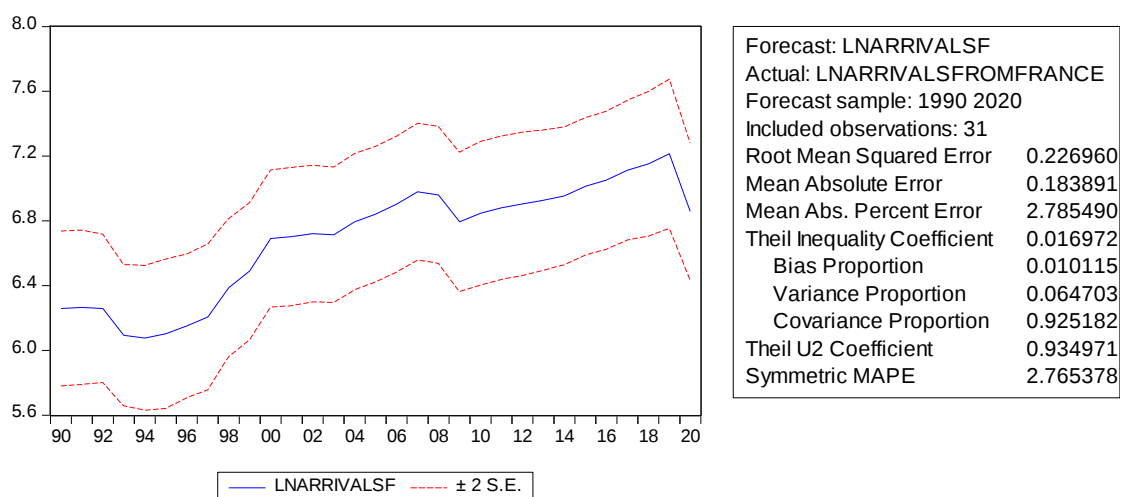
Πίνακας 49: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής την χρονική περίοδο 1990 - 2020 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

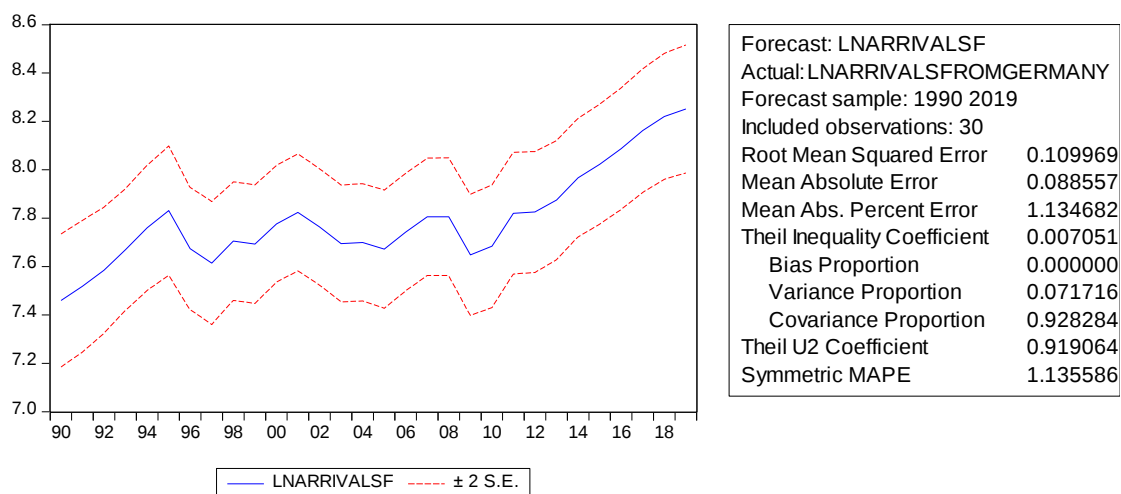
Πίνακας 50: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Γαλλία την χρονική περίοδο 1990 - 2019 (Πηγή: λογισμικό ENIEWS)

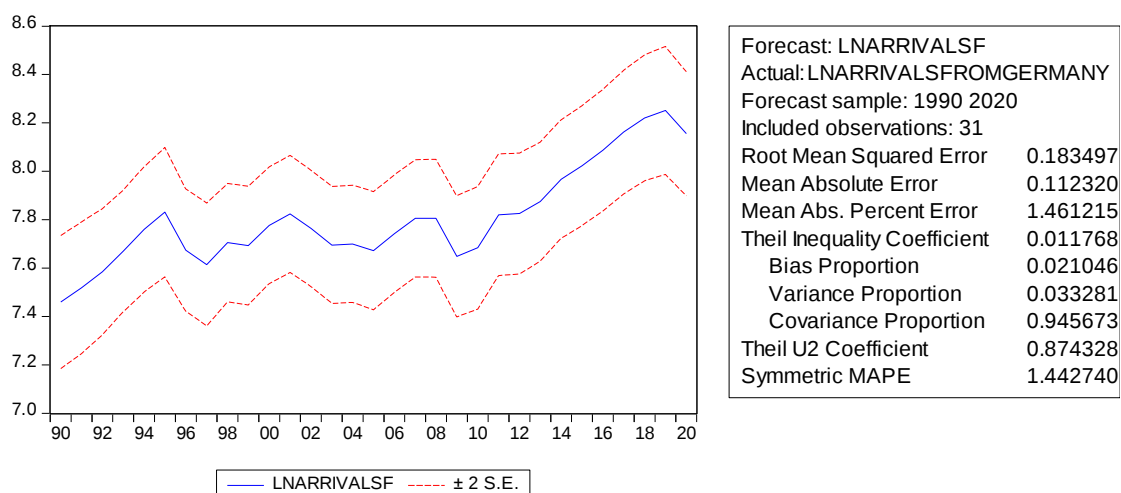
Πίνακας 51: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Γαλλία την χρονική περίοδο 1990 - 2020 (Πηγή: λογισμικό ENIEWS)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

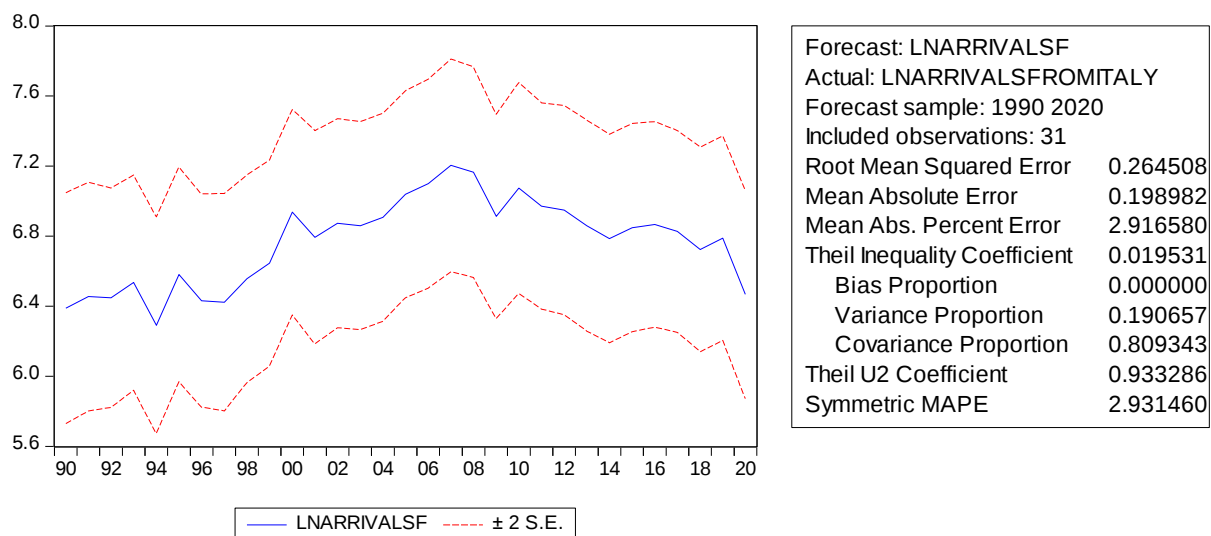
Πίνακας 52: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Γερμανία την χρονική περίοδο 1990 - 2019 (Πηγή: λογισμικό EViews)

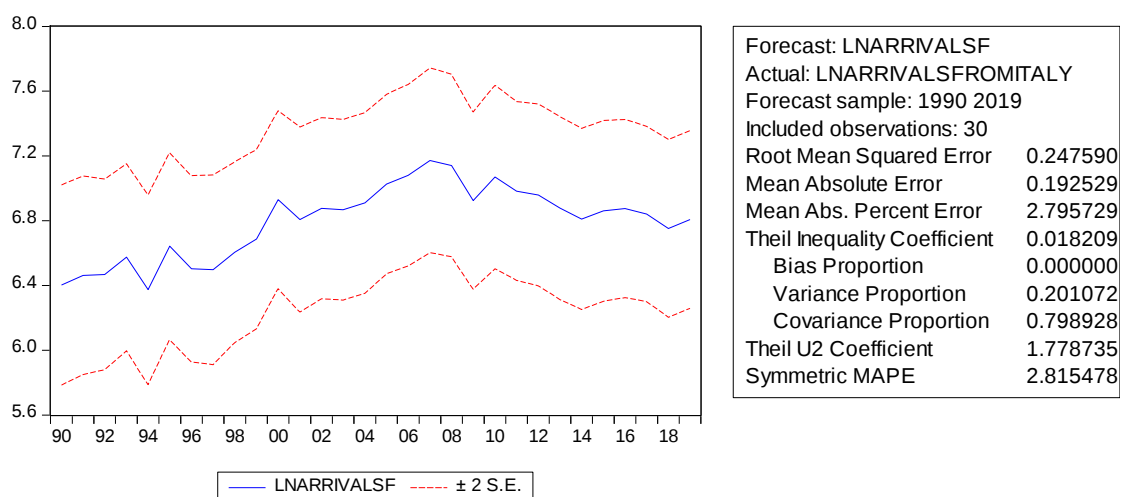
Πίνακας 53: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Γερμανία την χρονική περίοδο 1990 - 2020 (Πηγή: λογισμικό EViews)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

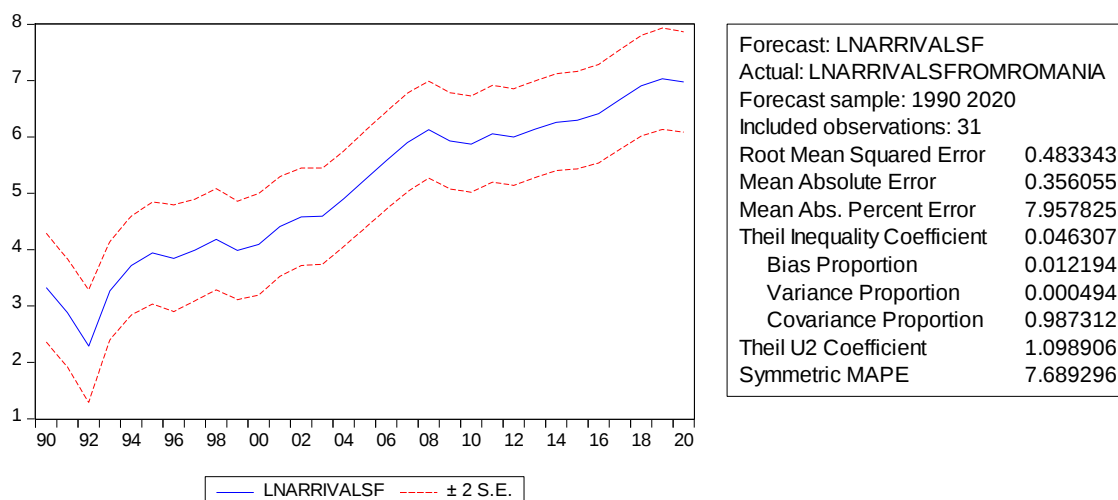
Πίνακας 54: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Ιταλία την χρονική περίοδο 1990 - 2020 (Πηγή: λογισμικό EViews)

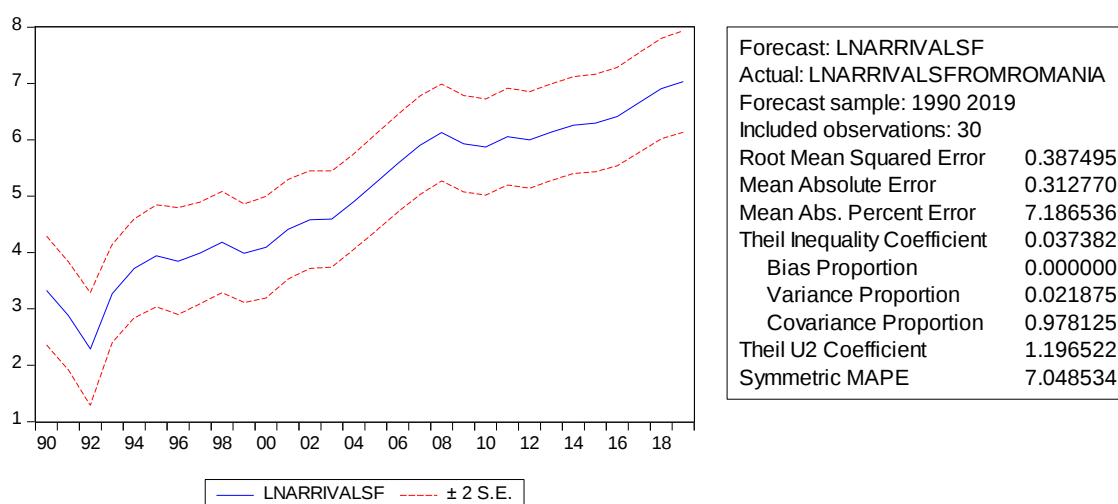
Πίνακας 55: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Ιταλία την χρονική περίοδο 1990 - 2019 (Πηγή: λογισμικό EViews)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 56: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Ρουμανία την χρονική περίοδο 1990 – 2020 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Πίνακας 57: Πρόβλεψη για την μεταβλητή των αφίξεων από την Ρουμανία την χρονική περίοδο 1990 - 2019 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

4.6 Έλεγχος κανονικότητας για τα κατάλοιπα των παλινδρομήσεων

Ο έλεγχος κανονικότητας των καταλοίπων μπορεί να ελεγχθεί μέσω του στατιστικού ελέγχου του Jarque-Bera. Η μηδενική υπόθεση στον έλεγχο του Jarque-Bera είναι ότι τα κατάλοιπα ακολουθούν κανονική κατανομή, ενώ η εναλλακτική υπόθεση είναι ότι τα κατάλοιπα δεν ακολουθούν κανονική κατανομή.

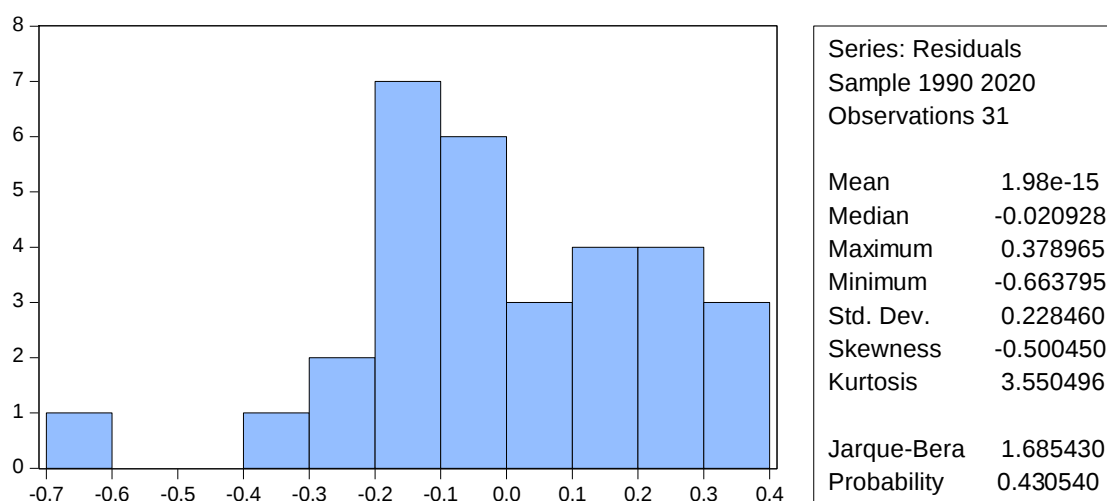
Από τα αποτελέσματα των Πινάκων 58-63, προκύπτουν τα εξής:

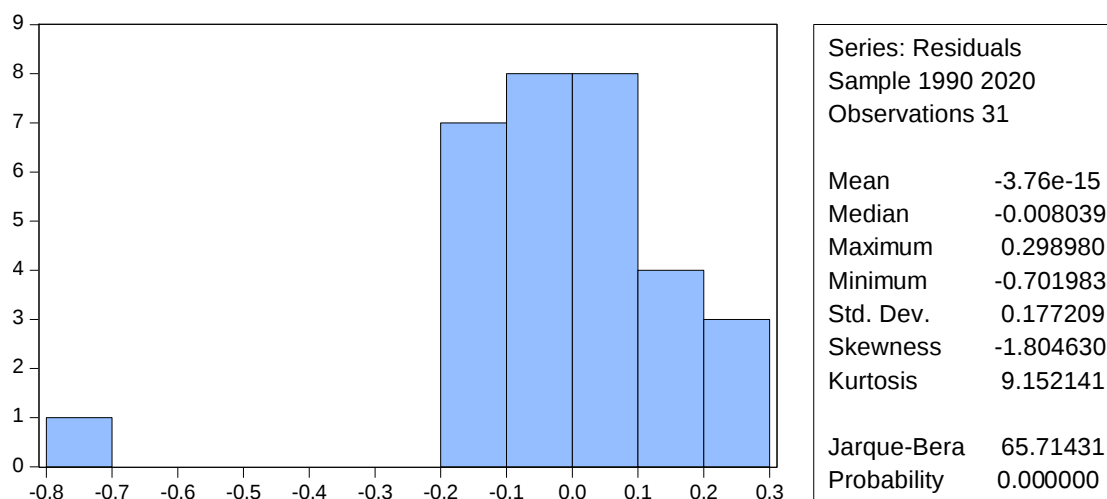
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

1) Η τιμή του p-value είναι μικρότερη από 5% στις περιπτώσεις της Γερμανίας, Ηνωμένου Βασιλείου και Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, οπότε απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση και τα κατάλοιπα δεν ακολουθούν κανονική κατανομή.

2) Η τιμή του p-value είναι μεγαλύτερη από 5% στις περιπτώσεις της Γαλλίας, Ιταλίας και Ρουμανίας, οπότε δεν απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση και τα κατάλοιπα ακολουθούν κανονική κατανομή.

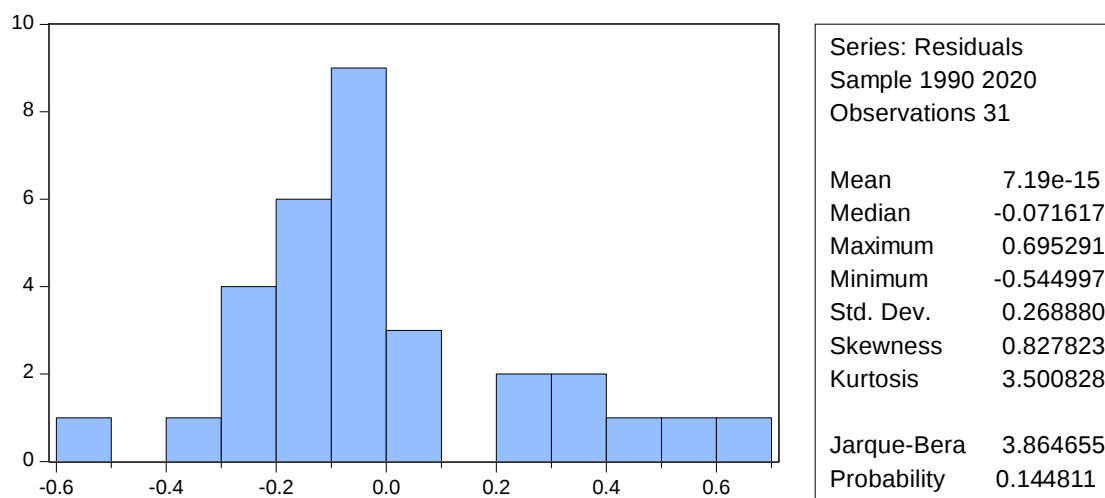
Πίνακας 58: Έλεγχος κανονικότητας για το υπόδειγμα της Γαλλίας (Πηγή: λογισμικό EViews)

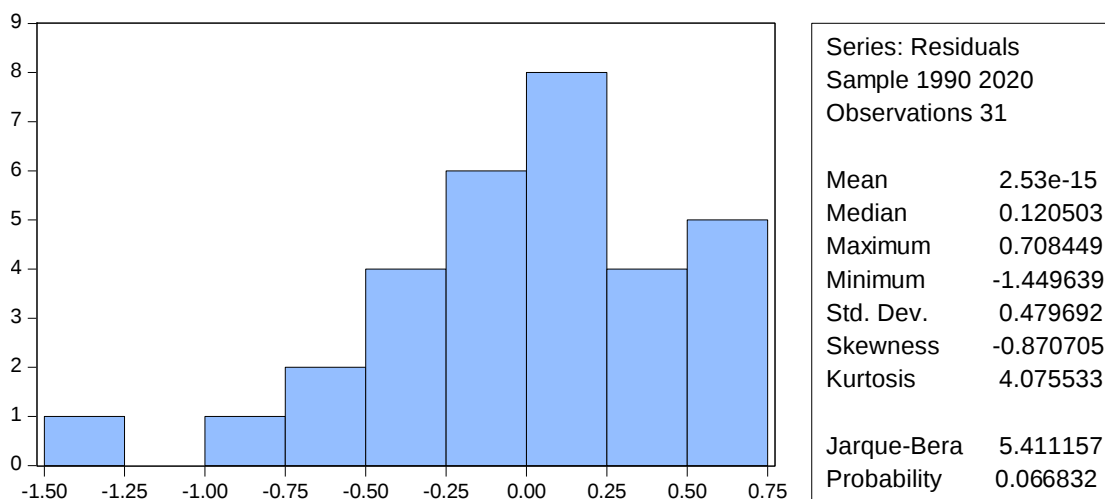
Πίνακας 59: Έλεγχος κανονικότητας για το υπόδειγμα της Γερμανίας (Πηγή: λογισμικό EViews)

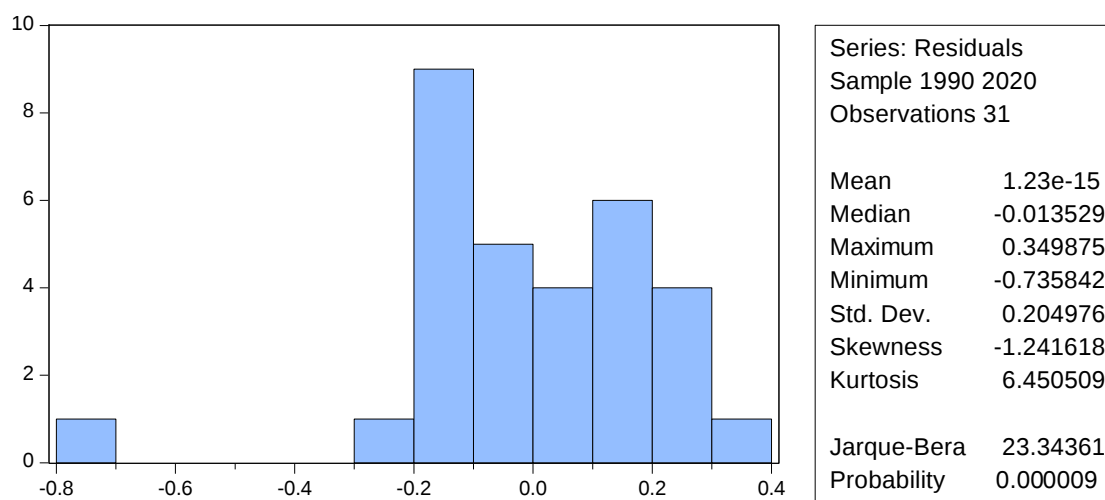
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 60: Έλεγχος κανονικότητας για το υπόδειγμα της Ιταλίας (Πηγή: λογισμικό EViews)

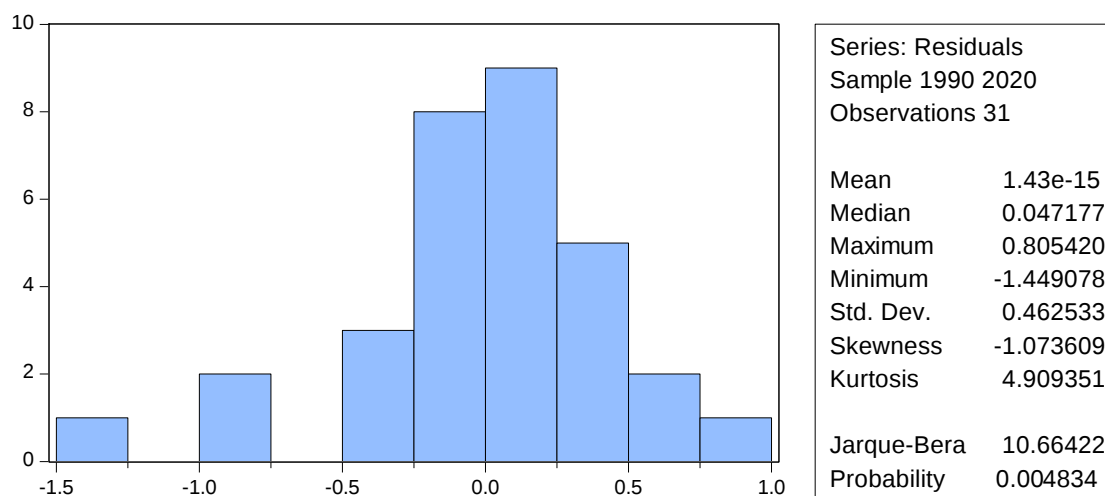
Πίνακας 61: Έλεγχος κανονικότητας για το υπόδειγμα της Ρουμανίας (Πηγή: λογισμικό EViews)

Πίνακας 62: Έλεγχος κανονικότητας για το υπόδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου (Πηγή: λογισμικό EViews)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πίνακας 63: Έλεγχος κανονικότητας για το υπόδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

4.7 Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για τα κατάλοιπα των παλινδρομήσεων

Ο έλεγχος ομοσκεδαστικότητας των καταλοίπων μπορεί να ελεγχθεί μέσω του στατιστικού ελέγχου των Breusch-Pagan-Godfrey. Η μηδενική υπόθεση στον έλεγχο των Breusch-Pagan-Godfrey είναι ότι τα κατάλοιπα έχουν σταθερή διακύμανση, ενώ η εναλλακτική υπόθεση είναι ότι τα κατάλοιπα δεν έχουν σταθερή διακύμανση.

Από τα αποτελέσματα των Πινάκων 64-69 προκύπτει ότι η τιμή του p-value είναι μεγαλύτερη από 5% σε όλες τις εξεταζόμενες περιπτώσεις, οπότε δεν απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση και τα κατάλοιπα έχουν σταθερή διακύμανση.

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	0.881885	Prob. F(3,27)	0.4628
Obs*R-squared	2.766520	Prob. Chi-Square(3)	0.4290
Scaled explained SS	2.676287	Prob. Chi-Square(3)	0.4443

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 31/10/21 Time: 03:09

Sample: 1990 2020

Included observations: 31

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-5.332927	3.903531	-1.366180	0.1832
LNGDPPCFRANCE	0.498760	0.364815	1.367158	0.1829
LNRPGREECEFRANCE	-0.344458	0.427622	-0.805521	0.4276

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

LNRPRIVALSFRANCE	-0.307543	0.281756	-1.091523	0.2847
R-squared	0.089243	Mean dependent var		0.050510
Adjusted R-squared	-0.011953	S.D. dependent var		0.082000
S.E. of regression	0.082488	Akaike info criterion		-2.032408
Sum squared resid	0.183716	Schwarz criterion		-1.847377
Log likelihood	35.50232	Hannan-Quinn criter.		-1.972093
F-statistic	0.881885	Durbin-Watson stat		1.332859
Prob(F-statistic)	0.462845			

Πίνακας 64: Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για το υπόδειγμα της Γαλλίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	1.868321	Prob. F(3,27)	0.1588
Obs*R-squared	5.329061	Prob. Chi-Square(3)	0.1492
Scaled explained SS	16.47770	Prob. Chi-Square(3)	0.0009

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 31/10/21 Time: 03:12

Sample: 1990 2020

Included observations: 31

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-5.577679	2.408311	-2.316013	0.0284
LNGDPPCGERMANY	0.523663	0.225176	2.325575	0.0278
LNRPGREECEGERMAN				
Y	-0.526449	0.373171	-1.410745	0.1697
LNRPRIVALSGERMANY	-0.005681	0.258559	-0.021973	0.9826
R-squared	0.171905	Mean dependent var		0.030390
Adjusted R-squared	0.079895	S.D. dependent var		0.088204
S.E. of regression	0.084607	Akaike info criterion		-1.981678
Sum squared resid	0.193277	Schwarz criterion		-1.796648
Log likelihood	34.71601	Hannan-Quinn criter.		-1.921363
F-statistic	1.868321	Durbin-Watson stat		1.289342
Prob(F-statistic)	0.158785			

Πίνακας 65: Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για το υπόδειγμα της Γερμανίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	0.345056	Prob. F(3,27)	0.7930
Obs*R-squared	1.144642	Prob. Chi-Square(3)	0.7663
Scaled explained SS	1.085745	Prob. Chi-Square(3)	0.7805

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 31/10/21 Time: 03:14

Sample: 1990 2020

Included observations: 31

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.290985	4.611575	0.279945	0.7817
LNGDPPCITALY	-0.128811	0.435855	-0.295535	0.7698
LNRPGREECEITALY	0.357959	0.375584	0.953073	0.3490
LNRPRIVALSITALY	-0.411662	0.514921	-0.799468	0.4310
R-squared	0.036924	Mean dependent var		0.069964
Adjusted R-squared	-0.070085	S.D. dependent var		0.112471
S.E. of regression	0.116345	Akaike info criterion		-1.344596
Sum squared resid	0.365478	Schwarz criterion		-1.159565
Log likelihood	24.84124	Hannan-Quinn criter.		-1.284281
F-statistic	0.345056	Durbin-Watson stat		0.475445
Prob(F-statistic)	0.792957			

Πίνακας 66: Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για το υπόδειγμα της Ιταλίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	2.023681	Prob. F(3,27)	0.1343
Obs*R-squared	5.690849	Prob. Chi-Square(3)	0.1277
Scaled explained SS	6.638526	Prob. Chi-Square(3)	0.0844

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 31/10/21 Time: 03:15

Sample: 1990 2020

Included observations: 31

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-6.606535	3.719823	-1.776035	0.0870
LNGDPPCROMANIA	0.697691	0.340563	2.048639	0.0503
LNRPGREECEROMANI				
A	-0.719583	1.438099	-0.500371	0.6209
LNRPRIVALSROMANIA	1.265984	1.163583	1.088005	0.2862
R-squared	0.183576	Mean dependent var		0.222682
Adjusted R-squared	0.092862	S.D. dependent var		0.396976
S.E. of regression	0.378095	Akaike info criterion		1.012573
Sum squared resid	3.859813	Schwarz criterion		1.197604
Log likelihood	-11.69488	Hannan-Quinn criter.		1.072888
F-statistic	2.023681	Durbin-Watson stat		1.436987
Prob(F-statistic)	0.134260			

Πίνακας 67: Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για το υπόδειγμα της Ρουμανίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	0.168682	Prob. F(3,27)	0.9166
Obs*R-squared	0.570328	Prob. Chi-Square(3)	0.9032
Scaled explained SS	1.179060	Prob. Chi-Square(3)	0.7580

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Test Equation:
 Dependent Variable: RESID^2
 Method: Least Squares
 Date: 31/10/21 Time: 03:17
 Sample: 1990 2020
 Included observations: 31

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.121735	1.689772	0.072042	0.9431
LNGDPPCUK	-0.005228	0.160084	-0.032656	0.9742
LNRPGREECEUK	0.135060	0.331142	0.407862	0.6866
LNRPRIVALSUK	-0.046277	0.335020	-0.138131	0.8912
R-squared	0.018398	Mean dependent var		0.040660
Adjusted R-squared	-0.090669	S.D. dependent var		0.096495
S.E. of regression	0.100775	Akaike info criterion		-1.631941
Sum squared resid	0.274201	Schwarz criterion		-1.446910
Log likelihood	29.29508	Hannan-Quinn criter.		-1.571625
F-statistic	0.168682	Durbin-Watson stat		0.707673
Prob(F-statistic)	0.916580			

Πίνακας 68: Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για το υπόδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	2.518039	Prob. F(3,27)	0.0793
Obs*R-squared	6.777128	Prob. Chi-Square(3)	0.0794
Scaled explained SS	10.04904	Prob. Chi-Square(3)	0.0182

Test Equation:
 Dependent Variable: RESID^2
 Method: Least Squares
 Date: 31/10/21 Time: 03:18
 Sample: 1990 2020
 Included observations: 31

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-12.09300	6.263142	-1.930820	0.0641
LNGDPPCUSA	1.156616	0.591598	1.955070	0.0610
LNRPGREECEUSA	-0.997408	1.258424	-0.792585	0.4349
LNRPRIVALSUSA	0.075659	1.237005	0.061163	0.9517
R-squared	0.218617	Mean dependent var		0.207036
Adjusted R-squared	0.131797	S.D. dependent var		0.416120
S.E. of regression	0.387730	Akaike info criterion		1.062897
Sum squared resid	4.059024	Schwarz criterion		1.247927
Log likelihood	-12.47490	Hannan-Quinn criter.		1.123212
F-statistic	2.518039	Durbin-Watson stat		0.899202
Prob(F-statistic)	0.079266			

Πίνακας 69: Έλεγχος ομοσκεδαστικότητας για το υπόδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

4.8 Έλεγχος ύπαρξης αυτοσυσχέτισης για τα κατάλοιπα των παλινδρομήσεων

Ο έλεγχος για ύπαρξη αυτοσυσχέτισης στα κατάλοιπα υλοποιείται με τη χρήση του κορελογράμματος. Η μηδενική υπόθεση στον έλεγχο με κορελόγραμμα είναι ότι στα κατάλοιπα δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση, ενώ η εναλλακτική υπόθεση είναι ότι υπάρχει αυτοσυσχέτιση στα κατάλοιπα.

Από τα αποτελέσματα των Πινάκων 70-75, προκύπτουν τα εξής:

- 1) Η τιμή του p-value είναι μικρότερη από 5% στις περιπτώσεις της Γαλλίας, και Ιταλίας, οπότε απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση και συνεπώς υπάρχει αυτοσυσχέτιση στα κατάλοιπα.
- 2) Η τιμή του p-value είναι μεγαλύτερη από 5% στις περιπτώσεις της Γερμανίας, Ρουμανίας, Ηνωμένου Βασιλείου και Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, οπότε δεν απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση και άρα δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση στα κατάλοιπα.

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
. ***	. ***	1	0.407	0.407	5.6443	0.018
. **	. *	2	0.250	0.101	7.8452	0.020
. *	. .	3	0.095	-0.045	8.1780	0.042
. *	. .	4	0.103	0.069	8.5809	0.072
. *	. *	5	-0.094	-0.187	8.9284	0.112
. *	. .	6	-0.115	-0.054	9.4722	0.149
. *	. .	7	-0.091	0.022	9.8225	0.199
. .	. .	8	-0.046	0.003	9.9183	0.271
. **	. **	9	-0.262	-0.268	13.122	0.157
. **	. *	10	-0.240	-0.077	15.924	0.102
. ***	. **	11	-0.349	-0.238	22.164	0.023
. *	. .	12	-0.199	0.020	24.298	0.019

Πίνακας 70: Έλεγχος αυτοσυσχέτισης για το υπόδειγμα της Γαλλίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
. *	. *	1	0.118	0.118	0.4731	0.492
. *	. *	2	-0.102	-0.118	0.8430	0.656
. *	. *	3	-0.121	-0.096	1.3760	0.711
. *	. *	4	-0.110	-0.098	1.8318	0.767
. *	. *	5	-0.138	-0.144	2.5862	0.763
. *	. *	6	-0.081	-0.092	2.8572	0.827
.	. *	7	-0.053	-0.098	2.9762	0.887

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

. .	. .	8	0.001	-0.055	2.9762	0.936
. .	. .	9	0.024	-0.045	3.0021	0.964
. *	. .	10	0.084	0.023	3.3465	0.972
. .	. *	11	-0.015	-0.080	3.3579	0.985
. *	. *	12	0.110	0.104	4.0137	0.983

Πίνακας 71: Έλεγχος αυτοσυσχέτισης για το υπόδειγμα της Γερμανίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
. ***	. ***	1	0.430	0.430	6.3134	0.012
. **	. .	2	0.243	0.071	8.3957	0.015
. *	. .	3	0.129	0.002	9.0055	0.029
. .	. .	4	0.061	-0.010	9.1481	0.058
. *	. *	5	-0.076	-0.131	9.3737	0.095
. *	. *	6	-0.201	-0.165	11.031	0.087
. *	. .	7	-0.133	0.036	11.783	0.108
. *	. .	8	-0.079	0.030	12.058	0.149
. .	. .	9	-0.064	-0.008	12.247	0.200
. .	. *	10	0.035	0.099	12.307	0.265
. .	. *	11	-0.019	-0.104	12.326	0.340
. .	. .	12	0.056	0.046	12.497	0.407

Πίνακας 72: Έλεγχος αυτοσυσχέτισης για το υπόδειγμα της Ιταλίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
. **	. **	1	0.213	0.213	1.5492	0.213
. .	. *	2	-0.049	-0.099	1.6336	0.442
. .	. .	3	-0.021	0.013	1.6491	0.648
. *	. *	4	-0.088	-0.096	1.9397	0.747
. *	. *	5	-0.141	-0.107	2.7171	0.743
. **	. **	6	-0.291	-0.269	6.1891	0.402
. *	. .	7	-0.103	-0.009	6.6435	0.467
. .	. *	8	-0.059	-0.108	6.7999	0.558
. .	. .	9	-0.022	-0.025	6.8222	0.656
. *	. *	10	-0.082	-0.175	7.1487	0.711
. .	. .	11	0.000	-0.031	7.1487	0.787
. .	. *	12	0.029	-0.123	7.1947	0.844

Πίνακας 73: Έλεγχος αυτοσυσχέτισης για το υπόδειγμα της Ρουμανίας (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
. *	. *	1	0.125	0.125	0.5300	0.467
. .	. *	2	-0.063	-0.080	0.6713	0.715
. **	. **	3	-0.279	-0.266	3.5159	0.319
. ***	. **	4	-0.352	-0.319	8.2050	0.084
. *	. *	5	-0.117	-0.120	8.7454	0.120
. .	. *	6	-0.038	-0.174	8.8031	0.185
. *	. *	7	0.077	-0.150	9.0568	0.249
. *	. *	8	0.131	-0.095	9.8209	0.278

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

. * .	. .	9	0.143	-0.011	10.769	0.292
. * .	. .	10	0.076	-0.024	11.050	0.354
. * .	. * .	11	-0.148	-0.205	12.172	0.351
. * .	. * .	12	-0.139	-0.134	13.207	0.354

Πίνακας 74: Έλεγχος αυτοσυσχέτισης για το υπόδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
. **	. **	1	0.256	0.256	2.2419	0.134
. .	. .	2	0.061	-0.005	2.3741	0.305
. .	. .	3	-0.046	-0.065	2.4526	0.484
. * .	. * .	4	-0.101	-0.079	2.8414	0.585
. * .	. * .	5	-0.180	-0.141	4.1131	0.533
. * .	. .	6	-0.131	-0.055	4.8162	0.568
. * .	. .	7	-0.075	-0.031	5.0560	0.653
. .	. .	8	0.043	0.058	5.1392	0.743
. .	. .	9	-0.008	-0.064	5.1424	0.822
. .	. .	10	-0.019	-0.050	5.1595	0.880
. .	. * .	11	-0.057	-0.075	5.3246	0.914
. .	. .	12	-0.039	-0.029	5.4047	0.943

Πίνακας 75: Έλεγχος αυτοσυσχέτισης για το υπόδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

4.9. Εισαγωγή ψευδομεταβλητής (dummy)

Στα έξι υποδείγματα που εκτιμήσαμε για την χρονική περίοδο 1990-2020 (Πίνακας 44) θέλαμε να ελέγξουμε κατά πόσο η χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε το 2008 ενδέχεται να επηρέασε τις αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα από αυτές τις έξι χώρες που μελετάμε. Για να ελέγξουμε αυτή την υπόθεση χρησιμοποιήσαμε μία ψευδομεταβλητή για το έτος 2008, δηλαδή θέσαμε την τιμή 1 στο έτος 2008 και την τιμή 0 σε όλα τα άλλα έτη, και εκτιμήσαμε τα έξι υποδείγματα ξανά για την χρονική περίοδο 1990-2020.

Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 76 προέκυψε ότι η ψευδομεταβλητή δεν είναι στατιστικά σημαντική μεταβλητή σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%, οπότε συμπεραίνουμε ότι η χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε το 2008 δεν επηρέασε τις αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα από την Γαλλία, την Γερμανία, την Ιταλία, την Ρουμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

	c	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$	Dummy2008
Παλινδρόμηση 1	-30.66679 (0.0134)	3.560175 (0.0028)	-0.927117 (0.4707)	1.400140 (0.1060)	-0.130479 (0.6085)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Παλινδρόμηση 2	-12.44819 (0.0302)	1.889793 (0.0010)	-0.959814 (0.2658)	--0.395686 (0.5027)	0.015479 (0.9379)
Παλινδρόμηση 3	-21.56583 (0.0726)	2.820324 (0.0157)	-0.999811 (0.2944)	3.249539 (0.0186)	-0.184556 (0.5520)
Παλινδρόμηση 4	-14.97099 (0.0064)	2.496562 (0.0000)	1.704805 (0.3915)	-3.339708 (0.0444)	-0.245024 (0.6471)
Παλινδρόμηση 5	-3.203799 (0.3944)	0.998359 (0.0085)	--0.656771 (0.3721)	--0.337201 (0.6501)	0.041238 (0.8585)
Παλινδρόμηση 6	-29.25839 (0.0012)	3.293276 (0.0002)	-1.030330 (0.5291)	2.575625 (0.1174)	-0.027273 (0.9597)

Πίνακας 76: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων 1-6 για την χρονική περίοδο 1990 – 2020 και εισάγοντας ψευδομεταβλητή το έτος 2008 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

Επίσης, θέλαμε να ελέγξουμε κατά πόσο η πανδημία της COVID-19 με την επιβολή των περιοριστικών μέτρων που επιβλήθηκαν παγκοσμίως κατά το έτος 2020 επηρέασε τις αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα στις υπό εξέταση έξι χώρες της παρούσας μελέτης. Για αυτό τον λόγο χρησιμοποιήσαμε μία ψευδομεταβλητή για το έτος 2020, θέτοντας την τιμή 1 στο έτος 2020 και την τιμή 0 σε όλα τα άλλα έτη, και εκτιμήσαμε τα έξι υποδείγματα ξανά για την χρονική περίοδο 1990-2020.

Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 77 προέκυψε ότι η ψευδομεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική μεταβλητή σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%, οπότε συμπεραίνουμε ότι η πανδημία της COVID-19 επηρέασε τις αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα από την Γαλλία, την Γερμανία, την Ιταλία, την Ρουμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Πιο συγκεκριμένα, και στις έξι παλινδρομήσεις που εκτιμήσαμε το πρόσημο της ψευδομεταβλητής είναι αρνητικό, το οποίο είναι λογικό, καθώς η επιβολή των περιοριστικών μέτρων παγκοσμίως είχε ως αποτέλεσμα την μείωση των τουριστών στην Ελλάδα από αυτές τις έξι χώρες που μελετάμε. Μάλιστα, παρατηρώντας τις τιμές των συντελεστών στη ψευδομεταβλητή, προκύπτει ότι η μεγαλύτερη μείωση των τουριστών στην Ελλάδα προέρχεται από την Ρουμανία και έπεται η μείωση των τουριστών από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ενώ η μικρότερη μείωση τουριστών είναι από την Ιταλία.

	c	$\ln Y_t$	$\ln P_t$	$\ln PR_t$	Dummy2020
Παλινδρόμηση 1	--36.00230 (0.0011)	4.057584 (0.0002)	-1.314529 (0.2302)	1.169038 (0.1088)	-0.707625 (0.0026)
Παλινδρόμηση 2	-20.26358 (0.0000)	2.619921 (0.0000)	-1.722509 (0.0034)	--0.478388 (0.1969)	-0.825232 (0.0000)
Παλινδρόμηση 3	-16.70421 (0.1300)	2.338279 (0.0289)	-0.566302 (0.5229)	2.646057 (0.0358)	-0.605266 (0.0402)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Παλινδρόμηση 4	-18.57492 (0.0002)	2.863560 (0.0000)	2.084149 (0.2001)	-3.471354 (0.0118)	-1.654588 (0.0010)
Παλινδρόμηση 5	-3.510100 (0.2116)	1.033030 (0.0005)	--0.543593 (0.3212)	--0.356404 (0.5176)	-0.769317 (0.0001)
Παλινδρόμηση 6	-34.70283 (0.0000)	3.810677 (0.0000)	-1.522080 (0.2468)	2.627604 (0.0465)	-1.644930 (0.0006)

Πίνακας 77: Αποτελέσματα παλινδρομήσεων 1-6 για την χρονική περίοδο 1990 – 2020 και εισάγοντας ψευδομεταβλητή το έτος 2020 (Πηγή: λογισμικό EVIEWS)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η επόμενη μέρα του ελληνικού τουρισμού - Συμπεράσματα

Ο σημαντικός και νευραλγικός ρόλος του κλάδου του τουρισμού θα πρέπει να ανακάμψει την επόμενη μέρα μετά την λήξη αυτής της δύσκολης πανδημίας. Είναι απαραίτητη για την γενικότερη ανάκαμψη τόσο της ελληνικής οικονομίας όσο και της παγκόσμιας, διότι όπως αναλύθηκε σε αυτή την μεταπτυχιακή μελέτη, ο κλάδος του τουρισμού συμβάλλει σημαντικά στο ΑΕΠ όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά και πολλών άλλων χωρών.

Ο τουρισμός είναι, και πρέπει να παραμείνει μια μεγάλη οικονομική δύναμη στην Ελλάδα. Στην παρούσα εργασία μελετήθηκαν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης για τον τουρισμό χρησιμοποιώντας τόσο δεδομένα από την Ελληνική βιβλιογραφία, όσο και από την ξένη και στατιστικές βάσεις δεδομένων. Επιπλέον, επιχειρήθηκε να αναλυθούν τα οικονομικά δεδομένα της Ελλάδος σε σχέση με τον τουριστικό κλάδο πριν και κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αλλά και σε ακόμα τρεις χώρες του κόσμου (Γερμανία, Ιταλία και ΗΠΑ).

Μετά την μελέτη όλων των οικονομικών στοιχείων και δεδομένων, έγινε ακόμα μία φορά κατανοητό ότι ο κλάδος του τουρισμού αποδίδει τεράστια κέρδη στην παγκόσμια οικονομία και η ανάκαμψη του είναι μονόδρομος και κυρίως για την Ελλάδα, για την οποία λογίζεται και η «βαριά βιομηχανία» της χώρας. Το κράτος θα πρέπει να λάβει μέτρα στήριξης του κλάδου, αλλά και των εργαζομένων.

Ήδη οι ειδικοί μελετούν και κάνουν προτάσεις για την ανάκαμψη του τουριστικού κλάδου, μεταξύ των οποίων ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει αυτή της PWC, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να ληφθούν τέσσερεις πολιτικές οι οποίες θα διευκολύνουν την υλοποίηση των επενδυτικών στρατηγικών και θα προσθέσουν αξία στην οικονομία:

- Προσέλκυση τουριστών με υψηλό εισόδημα (+ € 6,9δισ. τουριστικές εισπράξεις)
- Εισαγωγή συμπληρωματικών προϊόντων (+ € 2,6δισ. τουριστικές εισπράξεις)
- Επέκταση ζήτησης σε δευτερεύοντες προορισμούς (+ € 2,1δισ. έσοδα ξενοδοχείων σε δευτερεύοντες προορισμούς)
- Αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος (+ € 4,3δισ. πρόσθετο ΑΕΠ ανά έτος)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Ενώ παράλληλα κρίσιμη και απαραίτητη κρίνεται η σύμπραξη του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα για την ενίσχυση της συνεισφοράς του τουρισμού (www.pwc.gr, πρόσβαση στις 12/10/2021).

Τέλος, πρωτοβουλίες έχει ήδη πάρει και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, στις 11 Φεβρουαρίου 2021, το Συμβούλιο εξέδωσε τον κανονισμό για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (RRF). Το μέσο αυτό, το οποίο βρίσκεται στο επίκεντρο του «Next Generation EU», παρέχει στα κράτη μέλη βοήθεια ύψους 672,5 δισεκατομμυρίων ευρώ για να τα βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας του κορονοϊού.

Έτσι, στις 13 Ιουλίου του 2021, οι πρώτες 12 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης - η Αυστρία, το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Δανία, η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία, η Λετονία, το Λουξεμβούργο, η Πορτογαλία και η Σλοβακία - πήραν το πράσινο φως έτσι ώστε να χρησιμοποιήσουν τα κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα, για να μπορέσουν να τονώσουν τις οικονομίες τους και να ανακάμψουν από τις επιπτώσεις της νόσου του κορονοϊού. Στις 28 Ιουλίου του 2021, το πράσινο φως πήραν τέσσερις ακόμη χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης - η Κροατία, η Κύπρος, η Λιθουανία και η Σλοβενία (<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-economy/> πρόσβαση στις).

Παράλληλα με τα μέτρα στήριξης η Ευρωπαϊκή Ένωση κάθε δύο βδομάδες επανεξετάζει τον κατάλογο των τρίτων χωρών για τις οποίες θα πρέπει να αρθούν οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί. Τα κριτήρια τα οποία έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την καταχώρηση των χωρών στον κατάλογο αποτυπώνονται με τρόπο κατανοητό και σαφή στην ακόλουθη εικόνα:

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

- το πολύ 75 νέα κρούσματα COVID-19 ανά 100.000 άτομα το τελευταίο 14ήμερο
- σταθερή ή πτωτική τάση νέων κρουσμάτων
- περισσότερα από 300 τεστ ανά 100.000 άτομα το προηγούμενο 7ήμερο
- θετικότητα των τεστ αυτών έως 4% το πολύ
- αν έχουν ανιχνευθεί ανησυχητικές ή ειδικού ενδιαφέροντος παραλλαγές
- πρόοδος του εμβολιασμού
- συνολική αντίδραση στην COVID-19
- αξιοπιστία πληροφοριών και δεδομένων
- αμοιβαιότητα κατά περίπτωση

Εικόνα 1: Κριτήρια για την καταχώρηση χωρών στον κατάλογο. Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/covid19-travel-restrictions-third-countries/> (πρόσβαση στις 1/10/2021).

Επιπλέον, από την εμπειρική ανάλυση προέκυψε ότι στις υπό εξέταση χρονικές περιόδους (1990-2019 και 1990-2020) η ανεξάρτητη μεταβλητή του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% σε όλες τις παλινδρομήσεις. Πιο συγκεκριμένα, είχε θετική επίδραση σε όλες τις περιπτώσεις που εξετάσαμε, και επειδή η τιμή της εισοδηματικής ελαστικότητας είναι μεγαλύτερη της μονάδας, αυτό ερμηνεύεται ότι ο τουρισμός είναι πολυτελές αγαθό.

Επίσης, από την εμπειρική ανάλυση προέκυψαν ουσιώδεις διαφορές στα κάτωθι υποδείγματα:

1) Στις μεταβλητές των τιμών τουρισμού στην χώρα υποδοχής, όπου την χρονική περίοδο 1990-2020 δεν είναι πουθενά στατιστικά σημαντική σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% η συγκεκριμένη μεταβλητή, ενώ την χρονική περίοδο 1990-2019 είναι στατιστικά σημαντική για το υπόδειγμα της Γερμανίας. Το αρνητικό πρόσημο στις τιμές τουρισμού στη χώρα υποδοχής στο υπόδειγμα της Γερμανίας την χρονική περίοδο 1990-2019 υποδηλώνει ότι υπάρχει αντίστροφη σχέση μεταξύ των αφίξεων στην Ελλάδα και στο επίπεδο τιμών της.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

2) Στις μεταβλητές των τιμών τουρισμού στην χώρα υποδοχής των ανταγωνιστριών χωρών της Ελλάδας, όπου την χρονική περίοδο 1990-2020 είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5% η συγκεκριμένη μεταβλητή στις παλινδρομήσεις που αφορούν την Ιταλία και την Ρουμανία, ενώ την χρονική περίοδο 1990-2019 είναι στατιστικά σημαντική για τις παλινδρομήσεις Ιταλία, Ρουμανία και Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Το αρνητικό πρόσημο στις τιμές τουρισμού στην χώρα υποδοχής των ανταγωνιστριών χωρών της Ελλάδας στο υπόδειγμα της Ρουμανίας και στις δύο υπό εξέταση χρονικές περιόδους υποδεικνύει ότι οι ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας αποτελούν συμπληρωματικούς προορισμούς. Αντίθετα, το θετικό πρόσημο που λαμβάνει η συγκεκριμένη μεταβλητή στο υπόδειγμα της Ιταλίας και στις δύο υπό εξέταση χρονικές περιόδους και στο υπόδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής την χρονική περίοδο 1990-2019 δείχνει ότι οι ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας αποτελούν υποκατάστατους περιορισμούς.

Επιπλέον, οι τιμές των στατιστικών κριτηρίων i) Root Mean Squared Error, ii) Mean Absolute Error και iii) Mean Absolute Percent Error έλαβαν χαμηλότερες τιμές την χρονική περίοδο 1990 – 2019 έναντι της χρονικής περιόδου 1990-2020, το οποίο υποδεικνύει ότι με την πανδημία COVID-19 αυξήθηκε η αβεβαιότητα και οι προβλέψεις είναι λιγότερο αξιόπιστες πλέον.

Τέλος, θέλαμε να ελέγξουμε κατά πόσο η πανδημία της COVID-19 με την επιβολή των περιοριστικών μέτρων που επιβλήθηκαν παγκοσμίως κατά το έτος 2020 επηρέασε τις αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα στις υπό εξέταση έξι χώρες της παρούσας μελέτης, και για αυτό τον λόγο χρησιμοποιήσαμε μία ψευδομεταβλητή για το έτος 2020. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι η ψευδομεταβλητή ήταν στατιστικά σημαντική μεταβλητή σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%, και μάλιστα αρνητική, οπότε συμπεραίνουμε ότι η πανδημία της COVID-19 επηρέασε αρνητικά τις αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα από την Γαλλία, την Γερμανία, την Ιταλία, την Ρουμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασάκη Τριανταφυλλιά (2018). *Η Εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη και προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος και της ανταγωνιστικότητας του 2001-2016: Πολιτικές και Οικονομικές διαστάσεις* (διπλωματική εργασία), Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ΕΚΠΑ, Αθήνα.
- Βαρβαρέσος Στέλιος & Σωτηριάδης Μάριος (2002). “Καταναλωτική συμπεριφορά τουριστών: Αναγκαιότητα ολοκληρωμένων προσεγγίσεων”. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τομ. 108, Αθήνα.
- Βαρβαρέσος, Σ. (2008). *Τουρισμός - Οικονομικές προσεγγίσεις*. Αθήνα, Προπομπός.
- Βογιατζής Νίκος (2013). *Εξέταση της Παγκόσμιας Αλυσίδας του Τουρισμού Χωρικές Διαστάσεις: Η Εφαρμογή στην Ελληνική Περίπτωση*. Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πολυτεχνικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος 2013.
- Γαλατά Παναγιώτα (2021). *ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ Covid-19 ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ* (διπλωματική εργασία), Σχολή Κοινωνικών Επιστημών Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων του ΕΑΠ, Πάτρα.
- Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών Alpha Bank (2019). “Ελληνικός Τουρισμός: Επιδόσεις 2018 και Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Ζήτησης για το 2019”. *Εβδομαδιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών*, Αθήνα.
- Ιωαννίδου Εύα (2015). *Μάνατζμεντ Μάρκετινγκ & Αναψυχή Κατασκηνώσεων*, [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4162/1/00_master_document.pdf
- Ίγκος Άρης & Κουτσός Σεραφείμ (Ιούλιος 2021). Η απασχόληση στα Καταλύματα και την Εστίαση και τους Λοιπούς Κλάδους της Ελληνικής Οικονομίας, 2011-2020, Αθήνα, *INSETE*.
- Ίγκος Άρης & Ρασούλη Γιαννίνα, Η πανδημία του COVID-19 και ο ελληνικός τουρισμός, Αθήνα, *INSETE*.
- Καραγιάννης, Σ. και Έξαρχος, Γ. (2006). *Τουρισμός: Τουριστική Οικονομία Ανάπτυξη Πολιτική*. Ηράκλειο, Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

- Κουμπούνης Φίλιππος & Παναγιωτίδου Ευγενία (2016). *Σύγχρονες τάσεις του Ευρωπαϊκού και Παγκόσμιου Τουρισμού*. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET, ΕΚΠΑ, Αθήνα.
- Κώστα Γεώργιος & Υφαντίδου Γεωργία (2015). *Η Ανάπτυξη του Αθλητικού Τουρισμού*, [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο:
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4256/2/00_master%20document-KOY.pdf
- Κώστα Γεώργιος, Ματσούκα Ουρανία, Τσιτσκάκη Ευστρατία & Τριγώνης Ιωάννης (2015). *Αθλητική Ψυχαγωγία και Αναψυχή*, [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο:
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4956/5/15165_master_document-KOY.pdf
- Λαλούμης Δημήτριος (2015). *Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού Τουριστικών Επιχειρήσεων*, [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο:
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5295/2/00_master_document-%ce%9a%ce%9f%ce%a5.pdf
- Μπάγκης – Κασίμης Αλέξανδρος (2020). *Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία στην εποχή του Covid-19* (μεταπτυχιακή εργασία), Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πειραιώς, Πειραιάς.
- Σιταράς, Θ. & Τζένος, Χ. (2007). *Εισαγωγή στη Θεωρία του Τουρισμού*. Αθήνα, Interbooks.
- Σπιλάνης Ι., Χατζηνικολάου Ελισσάβετ, Γιαρματζίδης Ηλίας, Μοχιανάκης Κωστής, Πολίτου Ελένη & Φλέγγα Βίκυ (2020). *Τουριστικός Σχεδιασμός και Προβολή. Εγχειρίδιο για Ο.Τ.Α., Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε.* Αθήνα.
- Σφακιανάκης Μ., (2012). *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, Interbooks, Αθήνα.
- Σωπασή Ειρήνη (2013). *Επιχειρηματικότητα και Τουριστική – Πολιτιστική Ανάπτυξη*. Εκδόσεις Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης, Αθήνα.
- Τασιοπούλου Κωνσταντίνα (2020). *Οι επιπτώσεις της covid-19 στον τουρισμό. Η συζήτηση για την επόμενη μέρα*. ΞΕΕ / ΙΤΕΠ.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

- Τσάρτας Π. (1996). *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Αθήνα, Εξάντας.
- Τσάρτας Π. (1998). “Κοινωνικότητα και Τουρισμός: Ανάλυση χαρακτηριστικών σε διαφορετικούς τύπους τουρισμού”. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 96-97, σσ.111-132.
- Φραγκιαδουλάκης Μανώλης (2019). Τουρισμός και Επιχειρηματικότητα: Μια εθνογραφική προσέγγιση. ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, Νο 8, Αθήνα.
- Χατζηδάκης Α. (2015). *Τάσεις τουριστικής κίνησης 2008-2015*, ΕΟΤ, Αθήνα.
- Ψειρίδου Α. & Λιανός, Θ. (2015). *Οικονομική ανάλυση & πολιτική – Μικροοικονομική*, κεφ.3 [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2360>

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agiomirgianakis, M., G., & Sfakianakis, G. (2014). “Determinants of tourism demand in Greece: A panel data approach”. *Econometrics*, 1(43), 1-15.
- Altinay, M., Bicak, H., A., & Jenkins, H., (2005). Forecasting Tourism demand in North Cyprus, *Development Discussion Papers*, 1-17.
- Antošová Gabriela, Vogl Maximilian, Schraud Melissa (2020). “CHALLENGES FOR THE VISEGRAD GROUP – THE CORONAVIRUS CRISES AND ITS IMPACT ON TOURISM”. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, vol. 9, no. 1 σσ. 28–32.
- Botti, L., Peypoch, N., Randriamboarison, R., & Solonandrasana, B., (2007). Tourisimos: An international Multidisciplinary, *Journal of tourism*, vol. 2 no. 1, p 115-126.
- Colin Charles Williams (June 2020). “Impacts of the coronavirus pandemic on Europe's tourism industry: Addressing tourism enterprises and workers in the undeclared economy”. *WILEY*, 18.
- Dallen J. Timothy & Gyan P. Nyaupane (2009). *Contemporary geographies of leisure, tourism and mobility*, Routledge, London.
- Díaz-Sánchez Juan Pablo & Obaco Moisés (2021). “The effects of Coronavirus (COVID-19) on expected tourism revenues for natural preservation. The case of the Galapagos Islands”. *JOURNAL OF POLICY RESEARCH IN TOURISM, LEISURE AND EVENTS*, vol. 13, no. 2, σσ. 285–289.
- Hussain Auzar, Yasmin Bani and Suryati Ishak, (2020). Modelling Tourism Demand from United Kingdom to Maldives: A Cointegration analysis, *Journal of Sustainability Science and Management*, vol. 15 no. 1, p.26-36.
- Lelwala, E., I., & Gunaratne, L.H.P. (2008). Modelling Tourism Demand using Cointegration Analysis: A case study for tourists arriving from United Kingdom to Sri Lanka. *Tropical Agricultural Research*, vol. 20, p. 50-59.
- Licata Marta, Larentis Omar, Tesi Chiara, Fusco Roberta & Ciliberti Rosagemma (2021). “Tourism in the Time of Coronavirus. Fruition of the “Minor Heritage” through the Development of Bioarchaeological Sites—A Proposal”. *Heritage*, 4, σσ.759-774.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

- Luís Filipe Martins YiGanc Alexandra Ferreira-Lopes d, August (2017). An empirical analysis of the influence of macroeconomic determinants on World tourism demand, *Tourism Management*, vol. 61, p. 248-260.
- Mariani M. Marcello, Czakon Wojciech, Buhalis Dimitrios & Vitouladiti Ourania (2016). *Tourism Management, Marketing, and Development. Performance, Strategies, and Sustainability*, Palgrave Macmillan, New York.
- McKercher Bob & Hilary du Cros (2002). *Cultural Tourism. The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*, The Haworth Press, New York.
- Mordecki, G., Leiva, A., Desplas, N., (2016). Tourism demand for Mexico and Uruguay.
- Mowforth Martin & Munt Ian (2016). *Tourism and Sustainability. Development, Globalisation and New Tourism in the Third Word*, Routledge, Oxon.
- Muryani, Muryani ; Permatasari, Mia Fauzia ; Padilla, Miguel Angel Esquivias, (2020). Determinants of Tourism Demand in Indonesia: A Panel data analysis, *Tourism Analysis*, vol. 25, no.1, p. 77-89
- Newsome David (17 May 2020). “The collapse of tourism and its impact on wildlife tourism destinations”, *Journal of Tourism Futures*.
- Proença, S., and Soukiazis, E., (2005). “Demand for tourism in Portugal: A panel data approach”. *Documento De Trabalho / Discussion Paper*. n. 29, Coimbra, Portugal: Cebntro de Estudos da Uniao Europeia.
- Rodolfo, M., Domingo, V., & Agner, M., (2010). Modelling International Demand: Case Of The Philippiness, *11th National Convention on Statistics (NCS)*, p. 1-23.
- Selim Mohammed, Aidrous Irina & Semenova Elmira (July 2020). “INTERNATIONAL TOURISM: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN THE POST CORONAVIRUS WORLD (EGYPTIAN EXAMPLE)”. *International Journal of Management (IJM)*, Volume 11, Issue 7, σσ. 1145-1155.
- Venus Khim-Sen Liew (14 July 2020). “The effect of novel coronavirus pandemic on tourism share prices”. *Journal of Tourism Futures*.
- Yfantidou Georgia, Nikou Malamati & Matsouka Ourania (May 2018). “Winter Tourism in Greece: an approach to tourists’ behavior and needs”. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, XI, no.1, vol.21, σσ.74-87.

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<https://www.statistics.gr/documents/20181/aef43b7a-7715-aac8-52a6-345745d7cb9a>

(πρόσβαση στις 7/9/2021).

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-travel-into-the-eu/>

(πρόσβαση στις 8/9/2021).

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-travel-in-the-eu/>

(πρόσβαση στις 8/9/2021).

<https://insete.gr/statistika-eisexomenou-tourismou/> (πρόσβαση στις 9/9/2021).

[https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/02/2018_Dhmosia_Esoda_Tourismou-](https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/02/2018_Dhmosia_Esoda_Tourismou-Summary.pdf)

[Summary.pdf](https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/02/2018_Dhmosia_Esoda_Tourismou-Summary.pdf) (πρόσβαση στις 11/9/2021).

[https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-](https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2010)

[tourismoy/?year=2010](https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2010) (πρόσβαση στις 12/9/2021).

[https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20210311STO99736/ek-pros-](https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20210311STO99736/ek-pros-enan-pio-viosimo-kai-asfali-tourismo-meta-ton-covid-19)

[enan-pio-viosimo-kai-asfali-tourismo-meta-ton-covid-19](https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20210311STO99736/ek-pros-enan-pio-viosimo-kai-asfali-tourismo-meta-ton-covid-19) (πρόσβαση στις 5/10/2021).

[https://www.pwc.com/gr/en/publications/greek-thought-leadership/the-next-day-of-greek-](https://www.pwc.com/gr/en/publications/greek-thought-leadership/the-next-day-of-greek-tourism-gr-long-updated.pdf)

[tourism-gr-long-updated.pdf](https://www.pwc.com/gr/en/publications/greek-thought-leadership/the-next-day-of-greek-tourism-gr-long-updated.pdf) (πρόσβαση στις 7/10/2021).

[https://sete.gr/el/kentro-typou/covid-19-enimerosi/news-repository/2020/on-line-press-](https://sete.gr/el/kentro-typou/covid-19-enimerosi/news-repository/2020/on-line-press-conference/)

[conference/](https://sete.gr/el/kentro-typou/covid-19-enimerosi/news-repository/2020/on-line-press-conference/) (πρόσβαση στις 10/10/2021).

[https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-commission-tourism-transport-2020-](https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-commission-tourism-transport-2020-and-beyond_el.pdf)

[and-beyond_el.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-commission-tourism-transport-2020-and-beyond_el.pdf) (πρόσβαση στις 1/10/2021).

https://www.pwc.com/gr/en/publications/Greece_Covid_Report.pdf

(πρόσβαση στις

1/10/2021).

https://www.eetaa.gr/tourismos/egxeiridio_touristikou_sxediasmour_kai_provolhs_11_7.pdf

<https://oe-e.gr/wp-content/uploads/2020/05/oe-26-5.pdf> (πρόσβαση στις 3/10/2021).

[https://www.government.gov.gr/wp-](https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D.pdf)

[content/uploads/2021/03/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF-](https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D.pdf)

[%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D.pdf](https://www.government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D.pdf) (πρόσβαση στις 4/10/2021).

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-economy/> (πρόσβαση στις 2/10/2021).

https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/11/Bulletin_2011-1.pdf (πρόσβαση στις 1/09/2021).

http://iobe.gr/docs/research/RES_05_E_07012013REP_GR.pdf (πρόσβαση στις 1/09/2021).

https://kaparesearch.com/wp-content/uploads/2020/04/2020.04_Kapa_Covid19.pdf (πρόσβαση στις 1/09/2021).